

Молодіжний економічний вісник ХНЕУ ім. С. Кузнеця № 6

Електронний журнал

червень 2023

ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ

**Молодіжний економічний вісник
ХНЕУ ім. С. Кузнеця**

№ 6

червень 2023

Електронний журнал

Виходить раз на місяць

Засновник – ХНЕУ ім. С. Кузнеця
Видавець – ФОП Лібуркіна Л. М.

Затверджено на засіданні
вченої ради університету
Протокол № 7 від 29.06.2023 р.

Періодичність – щомісяця
Мова видання – українська, англійська, французька,
німецька

Засновано в січні 2015 року згідно з рішенням вченої ради

Редакційна колегія

Пилипенко А. А. – докт. екон. наук, професор ХНЕУ імені Семена Кузнеця (головний редактор)

Бриль М. С. – канд. екон. наук, доцент ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Власенко Т. А. – докт. екон. наук, професор ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Вовк В. А. – канд. екон. наук, доцент ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Гриневич Л. В. – докт. екон. наук, професор ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Журавльова І. В. – докт. екон. наук, професор ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Коц Г. П. – канд. екон. наук, доцент ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Малярець Л. М. – докт. екон. наук, професор ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Назарова Г. В. – докт. екон. наук, професор ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Пушкар О. І. – докт. екон. наук, професор ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Тищенко В. Ф. – докт. екон. наук, професор ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Чернишов В. В. – канд. екон. наук, доцент ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Ястремська О. М. – докт. екон. наук, професор ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Поштова адреса засновника:

61166, Україна, м. Харків, пр. Науки, 9а, **Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця**

Конт. телефон: (057)702-03-04

Відповідальність за достовірність фактів, дат, назв, імен, прізвищ, цифрових даних, які наводяться, несуть автори статей.

Рішення про розміщення статті приймає редакційна колегія. У текст статті без узгодження з автором можуть бути внесені редакційні виправлення або скорочення.

Редакція залишає за собою право їх опублікування у вигляді коротких повідомлень і рефератів.

У разі копіювання чи передрукування матеріалів посилання на електронний журнал обов'язкове.

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру суб'єктів видавничої справи ДК № 4853 від 20.02.2015 р.

© Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця, 2023

ЗМІСТ

Бережний А. К. Статистичний аналіз експортно-імпортової діяльності України.....	4
Белая А. Л. Структурний аналіз промислового розвитку країни та її регіонів.....	8
Бровко А. Є. Статистичний аналіз економічного розвитку України за видами економічної діяльності	11
Гриценко А. М. Стартапи в Україні: виклики та шлях до інноваційного розвитку.....	15
Довгай А. І. Теоретичне дослідження підходів до вивчення рівня інфляції.....	17
Довгаль М. І. Статистичний аналіз тенденцій розвитку зовнішнього ринку товарів і послуг	20
Донченко П. В. Теоретичне дослідження підходів до аналізу діяльності підприємств.....	23
Євтіхієва Д. В. Формування аналітичних основ дослідження інвестиційної політики в Україні.....	25
Залашков Є. В. Аналіз тенденцій розвитку диджитал-процесів у країні.....	29
Костенко М. О. Статистичний аналіз детермінант диференціації доходів у країнах світу.....	33
Коцило В. В. Теоретичне дослідження міграції населення України за кордон	36
Мищенко А. Д. Теоретичне дослідження ринку праці.....	40
Мельник А. Г. Динамічний аналіз показників зовнішньоекономічної діяльності країни.....	42
Ніколенко Д. А. Теоретичне дослідження цін в економічній системі	45
Полянська А. В. Аналіз розвитку ринку нерухомості в Україні	49
Рагзійон Н. О. Аналітика мобільних додатків: базові визначення	52
Скляренко С. С. Формування аналітичних основ дослідження міграційних процесів.....	55
Суворова Є. О. Структурно-динамічний аналіз диференціації населення України за доходами	58
Трикоз Є. А. Моделювання структурних змін у системі вищої освіти України	61
Шмигарьов Д. Т. Питання інформаційно-аналітичного забезпечення в дослідженні зовнішньої торгівлі України	69

СТАТИСТИЧНИЙ АНАЛІЗ ЕКСПОРТНО-ІМПОРТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНИ

УДК 339.5

Бережний А. К.

Студент 4 курсу
факультету міжнародної економіки і підприємництва ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. У статті проведено статистичний аналіз експортно-імпоротної діяльності України, розглянуто тенденції розвитку зовнішньоекономічної діяльності, визначено галузеві внески у формування зовнішньої торгівлі, визначено торговельні партнерства та динаміку торговельного балансу. Використовуючи результати проведеного аналізу, можна приймати обґрунтовані рішення щодо стратегічного планування експортно-імпоротної діяльності країни в умовах глобалізації.

Ключові слова: статистичний аналіз, зовнішня торгівля, експорт, імпорт, динаміка, торговельний баланс.

Annotation. In the article, a statistical analysis of the export-import activity of Ukraine was carried out, trends in the development of foreign economic activity were considered, sectoral contributions to the formation of foreign trade were determined, trade partnerships and the dynamics of the trade balance were determined. Using the results of the conducted analysis, it is possible to make reasonable decisions regarding the strategic planning of the country's export-import activities in the conditions of globalization.

Keywords: statistical analysis, foreign trade, export, import, dynamics, trade balance.

Сучасні умови глобалізації тісно пов'язані з експортно-імпоротною діяльністю країн, і Україна не є виключенням. Дослідження в сфері зовнішньоекономічної діяльності спрямовані на проведення оцінювання експортного потенціалу та імпоротної залежності країни з метою формування ефективної економічної взаємодії країни у міжнародній сфері.

Оскільки світ стає все більш взаємопов'язаним, розуміння динаміки експортно-імпоротної діяльності України стає необхідним для політиків, економістів та бізнесу [1; 2]. У дослідженнях фахівців [3–6] наводяться різні аспекти експортно-імпоротної діяльності України. При цьому акцент ставиться як на вивчення історичної еволюції торговельної політики країни та факторів, які її обумовлюють, так і на аналіз секторальних внесків у формування зовнішньоторговельного балансу, підкреслюється роль окремих видів економічної діяльності, які займають вагомі позиції в міжнародній торгівлі України. Водночас актуальність постійного проведення досліджень у цій сфері залишається, що пов'язано зі структурними, геополітичними й іншими соціально-економічними зрушеннями.

Мета статті полягає в проведенні статистичного аналізу динаміки експортно-імпоротної діяльності, її секторальної структури та торговельного партнерства.

Проаналізуємо дані про експорт та імпорт України за останні 20 років, який дозволить виявити складні закономірності та зміни в динаміці зовнішньої торгівлі (рис. 1) [7].

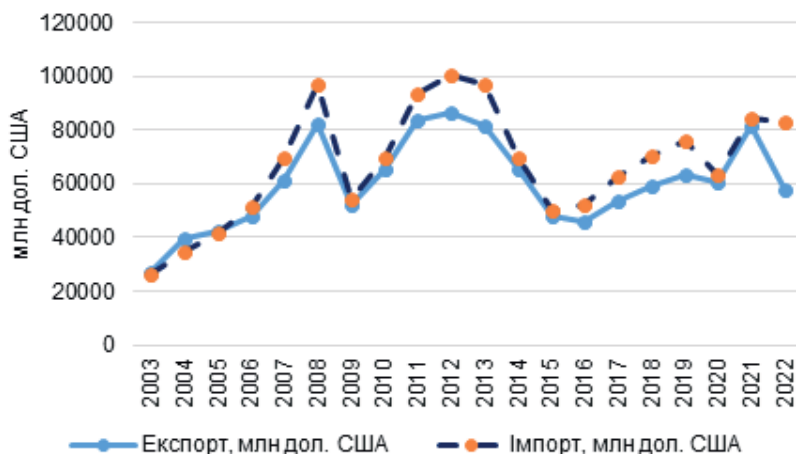

Рис. 1. Динаміка експорту й імпорту України

Як видно з рис. 1, починаючи з 2006 року імпорт перевищує експорт. Тенденції зміни експорту й імпорту протягом 2003–2022 рр. збігаються, це стосується як підйомів, так і зниження обсягів зовнішньої торгівлі. До 2008 року спостерігаємо підйом обсягу експорту й імпорту, а після цього року – різкий спад, що можна пояснити впливом світової кризи 2007 року на всі макроекономічні показники. Наступний період спаду маємо після політичної кризи 2014 року, потім – під час пандемії Covid-2019 (2020 рік) та після повномасштабного вторгнення в Україну (2022 рік). Отже, показники експорту й імпорту залежать як від внутрішніх, так і від зовнішніх факторів.

Для оцінювання внеску секторів економіки у створення експортованої продукції, а також оцінювання імпортової залежності країни та формування експортно-імпортової діяльності за групами товарів проведемо поглиблений аналіз та порівняємо його результати за 2012 та 2020 роки (рис. 2) [8].

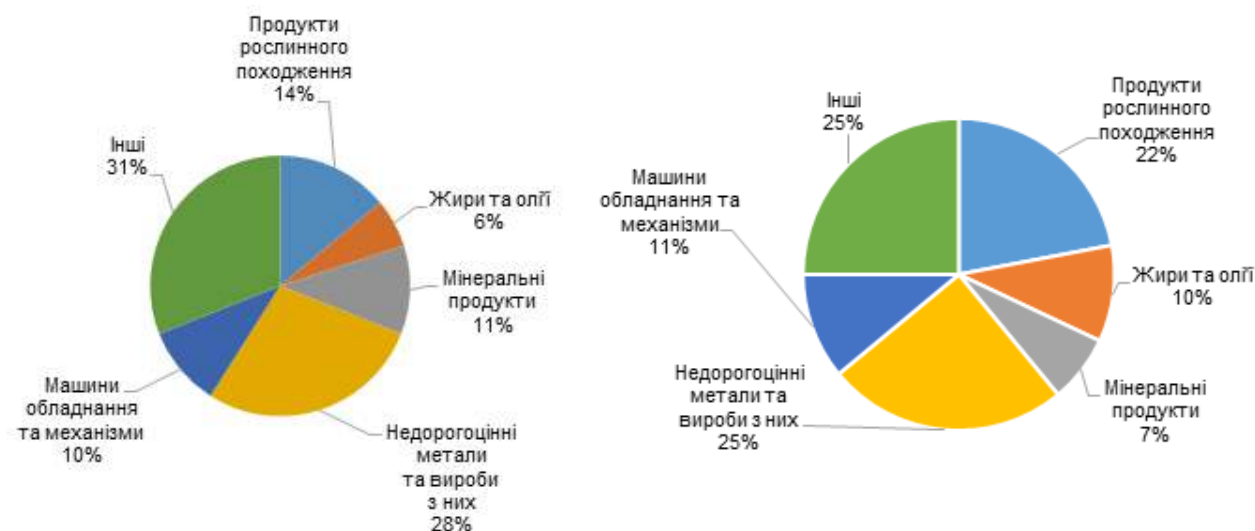

Рис. 2. Структура зовнішньої торгівлі за групами товарів у 2012 та 2020 рр.

Так, з рис. 2 бачимо, що основну питому вагу в зовнішній торгівлі, що в 2012, а також і в 2020 році займають недорогоцінні метали та вироби з них, потім йдуть продукти сектора «сільське господарство». При цьому аграрна спеціалізація експортно-імпортової діяльності посилилась у 2020 році.

Внесок окремих секторів у зовнішню торгівлю наведено на рис. 3 [8].

Як видно з рис. 3, вирішальне значення в структурі зовнішньої торгівлі займають агропромисловий комплекс (41 %), металургійна промисловість (23 %) та машинобудування (12 %). За останні часи машинобудування втратило свої позиції у зовнішньоторговельному обороті, що призвело до зниження його експорту та підви-

щення експорту продукції сільського господарства й добувної промисловості.

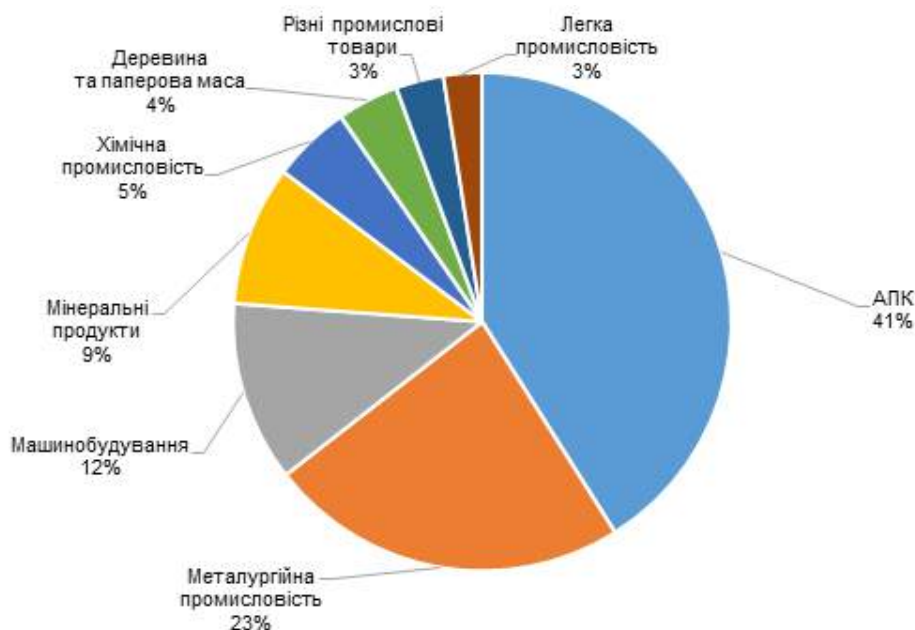

Рис. 3. Структура зовнішньої торгівлі за секторами ринку

Вирішальне значення для розуміння макроекономічних показників є вивчення торговельних відносин України з різними країнами. На рис. 4 наведено наочне уявлення про основних торговельних партнерів України та структуру обсягів торгівлі з ними [8].

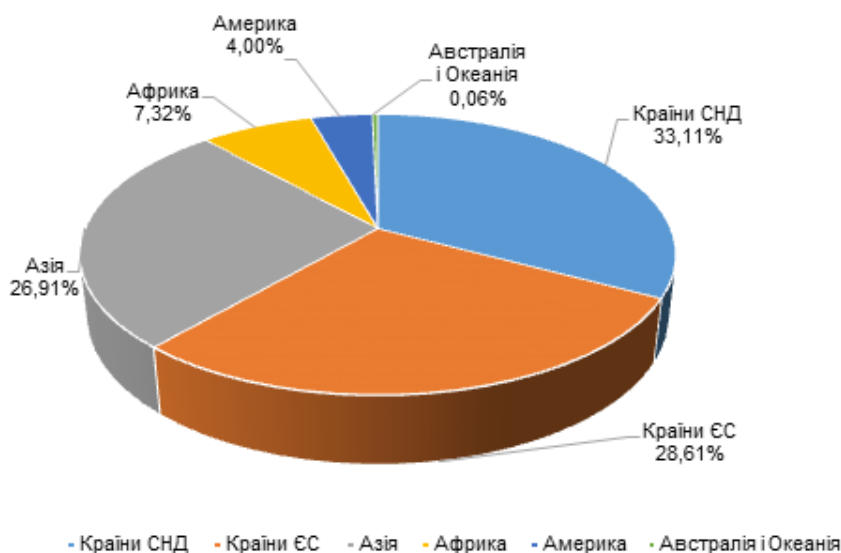

Рис. 4. Обсяги торгівлі України з ключовими країнами

Як видно з рис. 4, експортно-імпорту діяльність Україна веде в основному з країнами СНД (33,11 %), країнами ЄС (28,61 %) та країнами Азії (26,91 %). Після 24 лютого 2022 року ситуація з експортно-імпортною діяльністю України змінилася, і тому акцент в торгівлі зміщено на європейські та азійські країни.

Ключовим індикатором зовнішньоекономічної діяльності країни є торговельний баланс. На рис. 5 зображено коливання торговельного балансу України за 2013–2020 рр. [8], що надає уявлення про вплив зовнішніх факторів на економічну стабільність і розвиток країни в міжнародному аспекті.

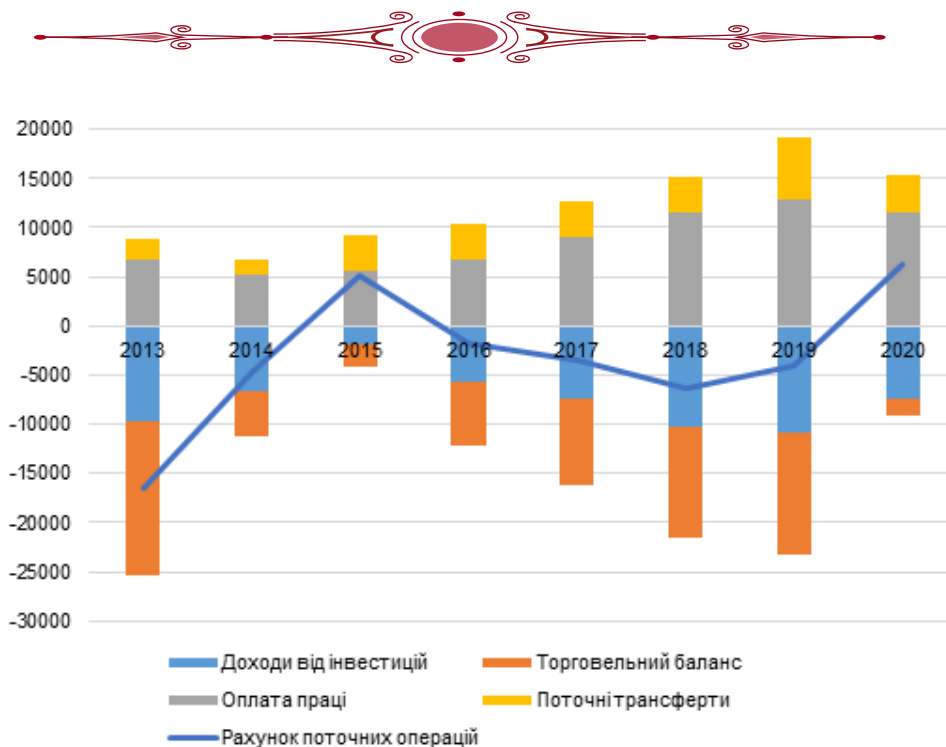

Рис. 5. Динаміка складових торговельного балансу

З рис. 5 бачимо, що протягом 2013–2020 рр. відбувалося зниження доходу від інвестицій, торговельний баланс країни є від’ємним, тобто імпорт перевищує експорт, а отже, країна стає імпортозалежною.

Отже, статистичний аналіз, проведений в цьому дослідженні, показує роль експортно-імпоротної діяльності країни для підвищення її економічного розвитку та надає результати, які можна використати при вирішенні проблем, з якими стикається Україна на світовому торговельному ринку.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Аксьонова І. В.

- Література:** 1. Rayevnyeva O., Stryzhychenko K., Brovko O. Computer-Mathematical Support for Analysis of Stability of the Interrelation Between Macroeconomic Financial Indicators and Migration // 7th International Symposium on Multidisciplinary Studies and Innovative Technologies (ISMSIT), 2023. DOI: 10.1109/ISMSIT58785.2023.10304995. 2. Rayevnyeva O., Touzani T. Models of forecasting of enterprise’s behavior in non-stationary external environment. *Studies of Applied Economics*. 2020. Vol. 38. No. 3 (1). P. 1–15. DOI: 10.25115/eea.v38i3%20(1).3998. 3. Таран С., Шепотило О., Яворський П., Бондаренко Є. Аналіз торгівлі товарами між Україною та ЄС в рамках ПВЗВТ: поточний стан та перспективи для лібералізації, 2022. URL: <https://kse.ua/wp-content/uploads/2022/05/DCFTA-Commodities-2022-16-05.pdf>. 4. Імпорт та експорт України: вплив війни. URL: <https://youcontrol.com.ua/data-research/import-ta-eksport-ukrayiny/>. 5. Скрипник С., Процевят О., Воронова, О. Особливості регулювання зовнішньоекономічної діяльності в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*. 2022. № 38. DOI: 10.32782/2524-0072/2022-38-47. 6. Sierova I., Aksonova I., Shlykova V., Milevska T. Computer-mathematical support for analytical assessment of trends in the Ukrainian grain market development // 5th International Congress on Human-Computer Interaction, Optimization and Robotic Applications, June 8-10, 2023, Istanbul, Turkey – Hybrid. URL: <https://ieeexplore.ieee.org/document/10155771>. 7. Мінфін. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/balance/2005/>. 8. Державна служба статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>.

Стаття надійшла до редакції 15.12.2023 р.

СТРУКТУРНИЙ АНАЛІЗ ПРОМИСЛОВОГО РОЗВИТКУ КРАЇНИ ТА ЇЇ РЕГІОНІВ

УДК 338.45

Белая А. Л.

Магістрант 2 року навчання
факультету міжнародної економіки і підприємництва ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Сучасний економічний розвиток країни та її регіонів характеризується наявністю диспропорцій між рівнями розвитку різних видів економічної діяльності, серед яких значну питому вагу займає промисловість. Оскільки розвиток кожного сектора економіки є важливою частиною економіки як системи, вирішення проблеми структурних зрушень вимагає проведення дослідження даного питання. У статті проведено аналіз галузевої структури економіки загалом та промисловості окремо, визначено диспропорції в промисловому розвитку.

Ключові слова: галузь, промисловість, диспропорції, структура.

Annotation. The modern economic development of the country and its regions is characterized by the presence of disproportions between the levels of development of various types of economic activity, among which a significant specific weight is occupied by industry. Since the development of each sector of the economy is an important part of the economy as a system, solving the problem of structural changes requires research into this issue. The article analyzes the sectoral structure of the economy in general and industry separately, and disproportions in industrial development are identified.

Keywords: branch, industry, disproportions, structure.

Оптимальність та ефективність економічної структури господарства є основною ознакою розвиненості економічної системи на будь-якому рівні. Структура економіки має важливе значення для забезпечення збалансованого розвитку національного виробництва, ефективного і стабільного його розвитку, задоволення потреб суспільства в коротко- та довгостроковому періодах. Світовий досвід доводить, що економічний розвиток багатьох територій пояснюється глибокими структурними змінами [1–3]. Галузева структура економіки характеризується співвідношенням внесків окремих галузей у створення ВВП. Секторна структура економіки країни за видами економічної діяльності також є узагальнюючою характеристикою якісного рівня розвитку економічної системи в цілому. Від того, які сектори переважають у структурі економіки регіонів, які джерела та фактори використовуються у виробництві, яке місце займає окремий індивід в економічних відносинах, безпосередньо залежить конкурентоспроможність національної економіки в сучасному глобалізованому світі.

Дослідженнями в означеному напрямі займаються і вітчизняні, і зарубіжні фахівці [4–7], які розглядають роль окремих галузей в економічній системі та основні фактори, що визначають галузеву структуру виробництва. Але питання впливу галузевих структурних зрушень на економічне зростання країни та її регіонів залишається постійно актуальним.

Метою статті є аналіз галузевої структури промисловості як основного виду економічної діяльності країни та виявлення диспропорцій в її розвитку.

Покажемо динаміку частки промисловості у ВВП країни, табл. 1 [8].

Як видно з табл. 1, за період з 2013 по 2021 рр. відбулися структурні зрушення у бік поступового зниження як частки добувної, так і частки переробної промисловості. За період, що розглядається, підвищення відбулося за видом економічної діяльності – сільське господарство та за іншими видами діяльності (сфера послуг). Виявлена ситуація свідчить про наявність диспропорцій в економічному потенціалі країни, скорочення промислової спеціалізації економіки та зміни загалом структури промислового сектора країни.

Таблиця 1

Зміна частки промисловості у ВВП

Роки	Валовий внутрішній продукт, млрд грн в цінах 2016 р.	Добувна промисловість і розроблення кар'єрів, млн грн	Частка у ВВП, %	Переробна промисловість, млн грн	Частка у ВВП, %
2013	2761,7	181517	6,57	362999	13,14
2014	2580,7	153525	5,95	331686	12,85
2015	2328,5	132283	5,68	281161	12,07
2016	2385,4	131650	5,52	291471	12,22
2017	2441,7	123360	5,05	303123	12,41
2018	2526,8	126590	5,01	308135	12,19
2019	2607,7	124302	4,77	310791	11,92
2020	2509,8	120576	4,80	292878	11,67
2021	2596,3	122123	4,70	298675	11,50

Розглянемо структуру обсягу реалізованої промислової продукції України за період з 2013 по 2021 рр. (табл. 2) [8].

Таблиця 2

Структура обсягу реалізованої промислової продукції за видами діяльності промисловості України

Рік	Структура промисловості за видами діяльності, %			
	Добувна промисловість та розроблення кар'єрів	Переробна промисловість	Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	Водопостачання; каналізація, поводження з відходами
2013	11,5	61,8	25,2	1,5
2014	10,8	63,3	24,6	1,3
2015	10,8	64,1	23,9	1,2
2016	11,1	60,8	26,9	1,2
2017	12,3	62,0	24,6	1,1
2018	12,8	61,9	24,2	1,1
2019	13,3	60,6	24,8	1,3
2020	11,2	58,0	29,5	1,3
2021	12,8	55,9	30,2	1,1

Аналізуючи результати табл. 2, можемо зробити висновок про те, що найбільшу частку в обсязі реалізованої промислової продукції займає переробна промисловість, її частка коливається в межах 60–64 %, на другому місці за обсягом реалізованої промислової продукції є постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря – 24–30 %, далі йде добувна промисловість та розроблення кар'єрів – 10–13 %, а потім водопостачання; каналізація, поводження з відходами – менше 2 %.

Інформація, що наведена в табл. 2, свідчить про зміни в структурі промислового сектора економіки України упродовж 2013–2021 рр. на користь добувної (+1,3 в.п.) промисловості та постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря (+5,0 в.п.). Частка переробної промисловості знизилась на 5,9 в.п. Такі тенденції посилюють сировинну орієнтацію промисловості України і стають додатковим бар'єром на шляху до підвищення рівня її конкурентоспроможності на світових ринках.

Воєнна агресія 2022 року вплинула й на регіональний аспект розвитку переробної промисловості. Наслідком цього стало посилення регіональної диспропорції в розвитку промисловості та переробної промисловості загалом. Зрушення в галузевій структурі обумовлюються фізичним руйнуванням підприємств і промислової інфраструктури, окупацією територій, міграцією населення у західні регіони та за кордон, порушенням логістичних шляхів, переміщенням бізнесу в західні регіони та розривом виробничих зв'язків з країнами, які підтримують воєнну агресію.

Так, за даними [9], у 2022 році було релоковано 800 тис. промислових підприємств із східної та центральної частини країни в західну. На кінець 2022 року повернулося лише 44 підприємства до Сумської, Харківської, Чернігівської областей. Релокація підприємств дозволила зберегти виробництва і робочі місця, сприяла відновленню розвитку окремих галузей в регіонах релокації і зміцненню їхньої економіки.

Для оцінювання регіональних диспропорцій щодо промислового виробництва розглянемо динаміку індексу промислової продукції за регіонами країни у 2013 та 2021 рр. порівняно з попередніми роками (рис. 1) [8].

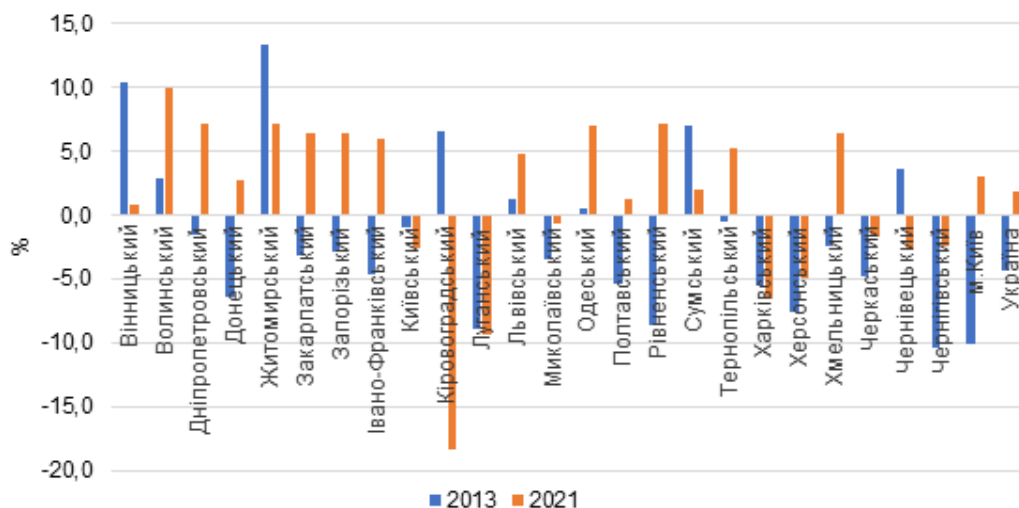

Рис. 1. Темпи приросту індексу промислової продукції за регіонами

Як видно з рис. 1, нарощення промислового виробництва у 2021 році відбулось в 16 областях проти 8 у 2013 р., тобто підвищилось на 50 % у структурному відношенні. Найбільше зростання спостерігалось у Волинській області – на 10 в.п., в Дніпропетровській та Рівненській областях – на 7,2 в.п. Важливим є зростання індексу промислової продукції у Донецькій області (до 102,8 в.п. проти 93,6 в.п. у 2013 році). Водночас у Сумській та Житомирській областях зростання значень цього показника сповільнилось, а в Київській, Кіровоградській, Луганській, Харківській та Чернівецькій областях спостерігалось падіння обсягів промислового виробництва відносно попереднього року у 2021 році порівняно з 2013 роком. Найсуттєвіше зниження індексу промислової продукції в 2021 році було в Кіровоградській та Луганській областях. Упродовж 2013–2021 рр. промислову спеціалізацію поступово втрачали: Київська, Кіровоградська, Луганська, Харківська, Чернівецька області. В цілому по Україні спостерігається нарощення промислового виробництва (на 6,2 в.п.).

Результати проведеного аналізу промислового розвитку в регіональному аспекті дозволяють розробити рекомендації із формування та реалізації регіональної промислової політики з метою вирівнювання міжрегіональних диспропорцій.

Одним із ефективних інструментів реструктуризації промисловості та нарощування її доданої вартості є державна підтримка стратегічних галузей та ключових технологій. Відхід від сировинної моделі розвитку під час відновлення економіки країни вимагає системних дій уряду щодо формування якісно нової структури промисловості зі збільшенням часток машинобудування, технологічних галузей харчової, фармацевтичної, хімічної та нафтохімічної промисловості, підгалузей добувної промисловості та кольорової металургії, які виробляють сировину для технологічних виробництв.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Аксьонова І. В.

Література: 1. Rayevnyeva O., Brovko O., Su Rui. Computer-Mathematical Modeling of the Influence of the Macro-Environment on the Economic Behavior of the Enterprise // 7th International Symposium on Multidisciplinary Studies and Innovative Technologies (ISMSIT), 2023. DOI: 10.1109/ISMSIT58785.2023.10304994. 2. Sierova I., Aksonova I., Shlykova V., Milevska T. Computer-mathematical support for analytical assessment of trends in the Ukrainian grain

market development // 5th International Congress on Human-Computer Interaction, Optimization and Robotic Applications, June 8-10, 2023, Istanbul, Turkey-Hybrid. URL: <https://ieeexplore.ieee.org/document/10155771>. **3.** Poliakova O., Shlykova V., Ivanova O., Reshetniak O., Panasenko O. Structural and energy factors of economy resilience: two global cases from 21st century and proposals for Ukraine // 3rd International Scientific Conference on Environmental Sustainability in Natural Resources Management. URL: <https://iscs.eu-science.com/>. **4.** Проблеми та перспективи розвитку стратегічних галузей промисловості України, 2023. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentar-ekspertiv/problemy-ta-perspektivu-rozvytku-stratehichnykh-haluzey-promyslovosti>. **5.** Пелех О. Б. Сутність, концептуальні засади й особливості структурної політики. Проблеми економіки. 2018. № 2 (36). С. 121–127. URL: https://www.problecon.com/export_pdf/problems-of-economy-2018-2_0-pages-121_127.pdf. **6.** Мариненко Н., Гац Л., Артеменко Л. Діагностика секторів економіки на основі структурних зрушень в суб'єктах господарювання. Соціально-економічні проблеми і держава. 2021. Вип. 2 (25). С. 500–510. URL: <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2021/21mnyvsg.pdf>. **7.** Rayevnyeva O., Filip S., Aksonova I., Brovko O., Rui S. The Impact of a Sensitivity of Economic Activities on the Economic Behaviour of Enterprise. *Economics of Development*. 2022. Vol. 21. No. 3. P. 27–39. DOI: 10.57111/econ.21(3).2022.27-39. **8.** Державна служба статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>. **9.** Дейнеко Л. Стан та перспективи розвитку переробної промисловості України. URL: <http://ief.org.ua/wp-content/uploads/2023/10/%D0%9F%D1%80%D0%B5%D0%B7%D0%B5%D0%BD%D1%82%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F.pdf>.

Стаття надійшла до редакції 15.12.2023 р.

СТАТИСТИЧНИЙ АНАЛІЗ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ ЗА ВИДАМИ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

УДК 330.341.42

Бровко А. Є.

Магістрант 2 року навчання
факультету міжнародної економіки і підприємництва ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Статтю присвячено статистичному аналізу економіки країни за видами економічної діяльності. Проаналізовано загальну тенденцію розвитку економіки та визначено домінуючі види економічної діяльності. Досліджено наявність структурних зрушень в економіці країни та виявлено ключові проблеми у формуванні ВВП країни.

Ключові слова: економіка, економічний розвиток, валовий внутрішній продукт, види економічної діяльності, аналіз, динаміка.

Annotation. The article is devoted to the statistical analysis of the country's economy by types of economic activity. The general trend of economic development was analyzed and the dominant types of economic activity were determined. The presence of structural shifts in the country's economy was investigated and key problems in the formation of the country's GDP were identified.

Keywords: economy, economic development, gross domestic product, types of economic activity, analysis, dynamics.

У сучасних умовах розвитку міжнародної та національної економіки важливим завданням статистичних досліджень є проведення об'єктивного та своєчасного оцінювання й моделювання взаємозв'язків між індикаторами економічної системи. Економічна система є сукупністю взаємопов'язаних і певним чином упорядкованих елементів економіки, що утворюють економічну структуру суспільства. Одним із індикаторів розвитку економіки країни є валовий внутрішній продукт (ВВП), оскільки він являє собою сукупність кінцевих продуктів, вироблених на території країни всіма підприємствами і домашніми господарствами, незалежно від їх національної приналежності, які здійснюють виробничу діяльність і перебувають на території не менше року. Головною метою економічного розвитку України є покращення рівня ВВП за рахунок підвищення економічної ефективності видів економічної діяльності. Таким чином, доцільно проводити дослідження тенденцій розвитку економіки країни у сучасних умовах функціонування полягає у аналізі структурних зрушень в економіці країни та аналізу особливостей економіки для ефективної підтримки домінуючих видів економічної діяльності.

Для того щоб дослідити розвиток економіки країни, проаналізуємо динаміку ВВП країни (рис. 1).

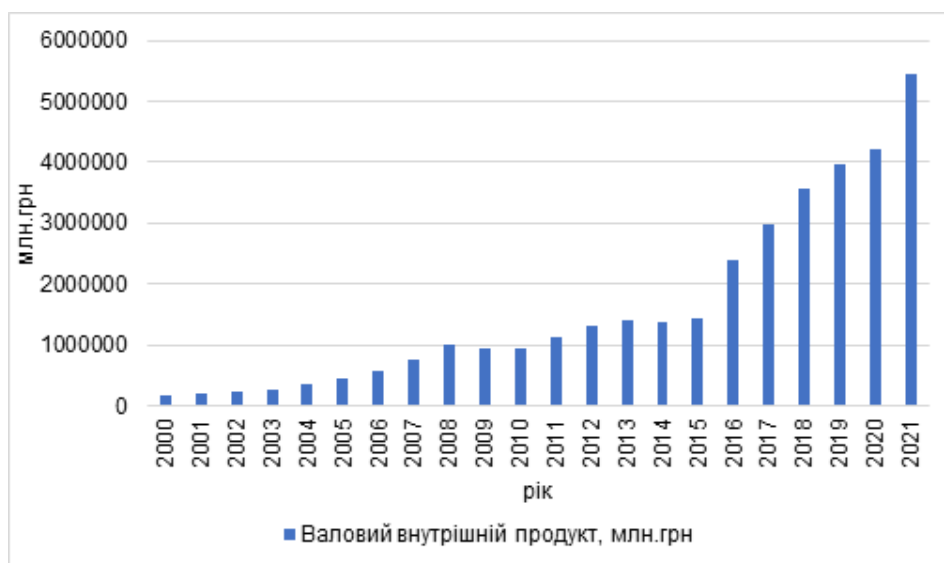

Рис. 1. Динаміка зміни обсягу ВВП країни за 2000–2021 рр., млн грн

Як видно з рис. 1, обсяг ВВП країни має позитивну тенденцію. У 2022 році обсяг ВВП України порівняно з 2020 роком збільшився на 29,11 %, а порівняно з 2000 роком збільшився на 5274721 млн грн. Темп зростання за період 2000–2021 роки характеризує стрімке збільшення обсягу валового внутрішнього продукту. У 2022 році обсяг ВВП України порівняно з 2020 роком збільшився на 29,11 %, а порівняно з 2000 роком збільшився на 5274721 млн грн. Темп зростання за період 2000–2021 роки характеризує стрімке збільшення обсягу валового внутрішнього продукту. Для того щоб більш детально проаналізувати, за рахунок чого відбуваються такі позитивні зміни, необхідно проаналізувати ВВП країни за видами економічної діяльності (рис. 2) та визначити, які сектора економіки мають домінуючий вплив на економічний розвиток країни.

Аналізуючи дані, наведені на рис. 2, можна зробити висновок, що основна частина обсягу валового внутрішнього продукту зосереджена на трьох галузях: сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство; переробна промисловість та оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів.

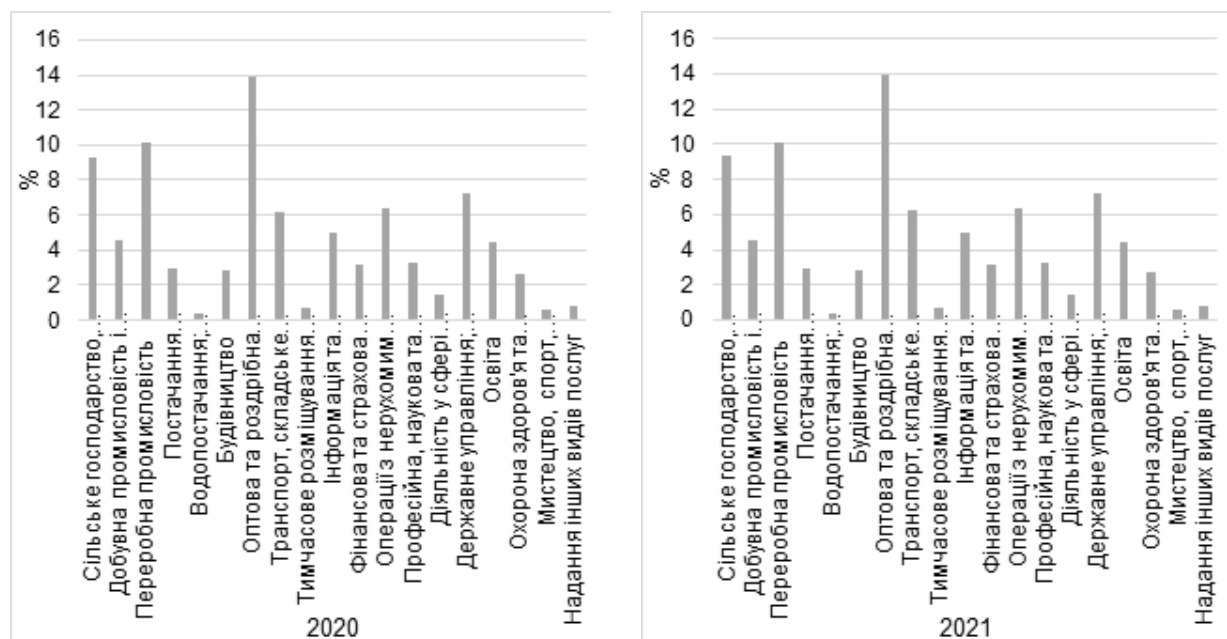

Рис. 2. Обсяг ВВП за видами економічної діяльності, %

Ситуація, яка сформувалася, приводить до нерівномірного внеску секторів економіки до формування валового внутрішнього продукту, тобто домінуючими видами економічної діяльності є тільки три галузі. У 2020 та 2021 роках внесок в обсяг ВВП понизили галузь сільського господарства, лісового господарства та рибного господарства; галузь переробної промисловості.

Однак, окрім цих домінуючих видів економічної діяльності, суттєвий внесок в економіку країни вносять такі галузі, як: транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність; добувна промисловість і розроблення кар'єрів; операції з нерухомим майном; державне управління; обов'язкове соціальне страхування.

У 2021 році порівняно з 2020 роком обсяг валового внутрішнього продукту за багатьма видами економічної діяльності має позитивну динаміку, окрім: сільського господарства, лісового господарства та рибного господарства; переробної промисловості. У промисловості в 2021 році порівняно з 2017 роком індивідуальний абсолютний показник структурних зрушень в коефіцієнтах дорівнює -2,12 (або -21,2 процентних пункти), а індивідуальний відносний показник структурних зрушень (в коефіцієнтах) в 2021 році порівняно з 2017 роком -0,88 (або -8,8 процентних пункти).

З метою визначення наявності структурних зрушень в економіці країни за видами економічної діяльності проведемо аналіз обсягу ВВП за допомогою середньоквадратичного коефіцієнта абсолютних структурних зрушень, який розраховується за формулою:

$$\sigma_z^{Ab} = \sqrt{\frac{\sum_{i=1}^n (d_j - d_0)^2}{n}}, \quad (1)$$

де σ_z^{Ab} – середньо квадратичний коефіцієнт абсолютних структурних зрушень з постійною базою порівняння;

d – питомі ваги ознак;

n – число градацій в структурах;

j – поточний період;

0 – базисний період.

Середньоквадратичний коефіцієнт абсолютних структурних зрушень знаходиться в межах $0 \leq \sigma_z^{Ab} \leq 100$.

Інтерпретація результатів динаміки значень коефіцієнтів лінійного структурного зрушення з постійною і змінною базою порівняння:

- малі структурні зрушення – менше 2 %;
- істотні структурні зрушення – від 2 % до 10 %;
- великі структурні зрушення – більше 10 %.

Результати розрахунку середньоквадратичного коефіцієнта абсолютних структурних зрушень за 2021 р. у формуванні ВВП за видами економічної діяльності:

$$\sigma_{21/20}^{Ab} = \sqrt{\frac{(9,31 - 8,97)^2 + (4,57 - 5,59)^2 + (10,10 - 10,79)^2 + (2,91 - 3,14)^2 + (0,39 - 0,36)^2 + (2,83 - 2,70)^2}{22}} + \sqrt{\frac{(13,94 - 13,22)^2 + (6,22 - 6,66)^2 + \dots + (2,69 - 2,40)^2 + (0,58 - 0,60)^2 + (0,85 - 0,98)^2}{22}} = 0,3823 \text{ (38,23)\%}$$

$$\sigma_{21/17}^{Ab} = \sqrt{\frac{(9,31 - 11,73)^2 + (4,57 - 5,52)^2 + (10,10 - 12,22)^2 + (2,91 - 3,09)^2 + (0,39 - 0,36)^2 + (2,83 - 1,99)^2}{22}} + \sqrt{\frac{(13,94 - 13,33)^2 + (6,22 - 6,57)^2 + \dots + (2,69 - 2,40)^2 + (0,58 - 0,57)^2 + (0,85 - 0,71)^2}{22}} = 0,9354 \text{ (93,54)\%}$$

Отримані результати свідчать про те, що у формуванні ВВП за видами економічної в 2021 році порівняно з 2020 роком спостерігаються великі структурні зрушення. Структурні зміни є численними, оскільки зумовлені складністю економічної системи будь-якого рівня, наявністю в них множини елементів, існуванням, крім явних, неочевидних взаємозв'язків між ними, різним ступенем зміни властивостей і характеристики елементів системи під впливом одних і тих же чинників та сил. Одні види змін в економічній системі не впливають суттєво на її основні якості та властивості, тоді як вплив інших змін є дуже значним, навіть вирішальним, причому таким, що веде до кардинальної зміни якостей і властивостей економічної системи.

Таким чином, проведене дослідження розвитку економіки показало, що потребує розрахунку та аналізу характеристик, які виникають у різних видах економічної діяльності країни. Головним чинником покращення макроекономічних показників є збільшення валової доданої вартості (ВДВ). Дослідження динаміки обсягів ВДВ за видами економічної діяльності дозволить своєчасно виявити ключові проблеми в розвитку економіки країни та сформулювати комплекс рекомендацій щодо забезпечення стабільного та довгострокового економічного зростання.

Науковий керівник – д-р екон. наук, професор Проскурніна Н. В.

Література: 1. Гриценко А. А. Національно укорінений розвиток економіки як локальна відповідь на глобальні геоекономічні зрушення. *Економіка України*. 2023. № 4. С. 38–54. 2. Клівіденко Л. М., Русятинська А. О. Сучасні проблеми дослідження макроекономічних показників у контексті розвитку економіки. *Гроші, фінанси і кредит*. 2016. Вип. 10. С. 804–808. 3. Головне управління статистики в Харківській області. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>. 4. Синькевич Н. І., Краузе О. І. Економічний аналіз: перспективи розвитку в умовах діджиталізації економіки. *Галицький економічний вісник Тернопільського національного технічного університету*. 2023. № 81 (2). С. 7–15. 5. Rayevnyeva O., Brovko O. Simulation of the economic behavior of the country's economy // *Modern trends in the development of science and technology : Proceedings of the International Conference, April 3-4, 2023. Johannesburg, South Africa, 2023. P. 50–54.* 6. Rayevnyeva O., Filip S., Aksonova I. and other The Impact of a Sensitivity of Economic Activities on the Economic Behaviour of Enterprise. *Economics of Development*. 2022. Vol. 21. No. 3. P. 27–39. 7. Rayevnyeva O., Stryzhychenko K., Brovko O. Computer-Mathematical Support for Analysis of Stability of the Interrelation Between Macroeconomic Financial Indicators and Migration // *7th International Symposium on Multidisciplinary Studies and Innovative Technologies (ISMSIT), 2023. DOI: 10.1109/ISMSIT58785.2023.10304995.* 8. Rayevnyeva O., Brovko O., Su Rui. Computer-Mathematical Modeling of the Influence of the Macro-Environment on the Economic Behavior of the Enterprise // *7th International Symposium on Multidisciplinary Studies and Innovative Technologies (ISMSIT), 2023. DOI: 10.1109/ISMSIT58785.2023.10304994.*

Стаття надійшла до редакції 15.12.2023 р.

СТАРТАПИ В УКРАЇНІ: ВИКЛИКИ ТА ШЛЯХ ДО ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ

УДК 334.722:330.341.1(477)

Гриценко А. М.

Студент 2 курсу
факультету фінансів і обліку ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. У роботі викладено ключові аспекти розвитку стартапів в Україні, їх вплив на інноваційне зростання (їх шлях до інноваційного зростання). Проаналізовано сучасні тенденції та основні фактори, які визначають успіх стартапів. Розглянуто також виклики на шляху до сталого успіху.

Ключові слова: стартап, сучасні тенденції, інноваційний розвиток, підприємницька діяльність, успіх.

Annotation. The work describes the key aspects of the development of startups in Ukraine, their impact on innovative growth. Current trends and main factors that determine the success of startups are analyzed. Challenges on the way to sustainable success are also considered.

Keywords: start up, modern trends, innovative growth, reception activity, success.

Постановка проблеми. На сьогодні стартапи стали одним із важливих факторів для розвитку економіки та інноваційного зростання. Але існують вагомі проблеми та виклики, з якими стикаються молоді підприємства. Вони пов'язані зі спробою розвитку та досягненням успіху. Необхідно зрозуміти ці проблеми для подальшого розвитку стартап-систем. Не забуваємо й про важливий зв'язок з науковими та практичними завданнями, а саме: розвиток інноваційного потенціалу, посилення конкурентоспроможності, важливість взаємодії з іншими секторами економіки (корпорації, академічні установи, громадський сектор) тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В наш час існує досить багато як українських, так і закордонних вчених-економістів, які досліджують проблеми та можливості розвитку стартапів. Наприклад, такі дослідники, як А. О. Касич та А. М. Джура, зосереджуються на розумінні стартапів як форми підприємницької діяльності [1]. Стів Бланк розробив фундаментальний курс з організації стартапів [2]. Крім того, Колесник В. І. досліджує особливості теорії та практики управління стартапами в Україні [3]. Також існують дослідження, які вивчають світовий та вітчизняний досвід розроблення стартап-проектів. Таким чином, проблема та розвиток стартапів є предметом досліджень і аналізу багатьма вченими, що сприяє поглибленню нашого розуміння цієї сфери.

Мета статті полягає в аналізі сучасних тенденцій та основних факторів успіху стартапів, ідентифікації ключових викликів і перешкод, а також у здійсненні оцінки їх вплив на інноваційне зростання, шляхи досягнення сталого успіху.

Стартапи – це молоді підприємства чи компанії, які ще знаходяться в процесі створення чи щойно створені з метою розвитку нових інноваційних послуг, технологій чи продуктів та мають зазвичай потенціал для швидкого зростання. Саме слово походить від англійського поняття start up, що означає «запустити». Основна відмінність стартапів від інших підприємств полягає в їх молодості та амбіціях для зміни ринку та частого пошуку інвестицій для розвитку.

Беручи рейтинг стартап-орієнтованих країн, можна зазначити, що Україна посідає 43 місце з 62 країн, за даними журналу SEOWORLD [4].

Стартапи мають велике значення для всіх сфер діяльності України [5]:

– інновації: стартапи сприяють впровадженню нових ідей, технологій та продуктів, що можуть покращити якість життя громадян і зробити країну більш конкурентоспроможною на світовому ринку;

– розвиток IT-галузі: Україна стала важливим центром для розробки програмного забезпечення та технологічних стартапів. Це допомагає залучати іноземні інвестиції та створювати робочі місця для молодого спеціалізованого персоналу;

– залучення інвестицій: стартапи привертають інвесторів, які інвестують в їхні проекти, сприяючи економічному зростанню та розвитку нових технологій в Україні;

– зменшення безробіття: розвиток стартап-екосистеми створює нові можливості для молоді та спеціалістів, що сприяє зменшенню безробіття та збільшенню рівня зайнятості;

– підвищення міжнародного впливу: українські стартапи можуть виграти міжнародну популярність та допомогти підняти репутацію країни на світовій арені.

Загалом стартапи грають ключову роль у зміцненні економічного та інноваційного потенціалу України.

Пропонується розглянути виклики, з якими можуть зіткнутись стартапи на початку свого розвитку, та шляхи їх подолання [6]:

1. Часто молоді люди, які хочуть започаткувати стартап, мають ідею, але їм бракує коштів для впевненого старту, саме тоді і постає питання, де ж брати капітал для реалізації своїх ідей. Є декілька порад щодо цього, наприклад, участь у різноманітних грантах чи конкурсах. Наразі багато урядових і приватних організацій надають фінансування для перспективних проектів. Також можна розглянути можливість залучення інвесторів або венчурного капіталу. Вони можуть надати фінансову підтримку в обмін на частку у вашому бізнесі. Якщо говорити про кредитування, то отримання банківського кредиту забезпечить потрібними коштами. А ще є можливість отримати дотації від галузевих асоціацій, наукових фондів або громадських організацій. Важливим є проаналізувати бюджет та оптимізувати витрати. Необхідно зосередитись на стратегічно важливих аспектах та уникати необдуманих витрат.

2. Конкуренція на ринку є нормальною частиною бізнес-середовища, і для стартапів важливо знати, як ефективно управляти цим викликом. Саме тому потрібно працювати над тим, щоб продукт або послуга вирізнялися на ринку, а також відповідали існуючим потребам та бажанням вашої цільової аудиторії. Винятковий рівень якості обслуговування клієнтів допоможе підприємству конкурувати на ринку. Окрім якості, конкурентну перевагу надають новаторські продукти чи технології, але в стартапах часто виникають технічні труднощі. Саме тому необхідно забезпечити наявність досвідчених фахівців у їх технічній команді або розглянути можливість аутсорсингу деяких аспектів розробки, особливо, якщо технічні ресурси обмежені.

3. Управлінські проблеми в стартапах можуть виникати з різних причин, і їх подолання вимагає деяких стратегій та підходів. Найчастіше проблема полягає у некомпетентному керівництві, тому її вирішення вимагає системного підходу, розуміння унікальних особливостей стартапу та готовності до постійного удосконалення. Розробка чіткої стратегії та візії допомагає подолати неспроможність управляти змінами, недостатність ресурсів або фінансів, та проблеми з управління часом. Саме такі дії та навички керівництва допомагають активно реагувати на зміни у вимогах ринку через його постійний моніторинг і взаємодію з клієнтами.

4. Проблеми інтелектуальної власності можуть бути значущими для стартапів, оскільки унікальні ідеї та технології є часто ключовими активами у цьому секторі. Вирішення цих проблем допомагає захистити інтелектуальну власність та зберегти конкурентну перевагу. Перш за все, необхідно провести повний аудит ідей та технологій, які можна патентувати, й залучити юридичних консультантів, спеціалізованих у сфері патентів, для визначення стратегії патентування та подачі заявок. Після цього необхідно укласти угоди про нерозголошення комерційної інформації зі співробітниками, партнерами та вендорами, а також запровадити внутрішню політику безпеки для обробки конфіденційної інформації.

Висновок. Дослідження стану стартап-екосистеми в Україні вказує на великий потенціал і одночасно вказує численні виклики, що стоять перед цим сектором. Важливо підкреслити, що необхідно зосередитися на вирішенні цих викликів для стимулювання інноваційного розвитку та зростання стартап-галузі в Україні.

За період дослідження виявлено, що фінансування залишається однією з основних перешкод для розвитку стартапів в Україні. Урядова підтримка, активна робота з інвесторами та розвиток фінансових інструментів можуть відіграти ключову роль у забезпеченні необхідних ресурсів для стартап-спільноти. Подальше дослідження практичного інструментарію вказаних процесів з урахуванням викликів високодинамічного зовнішнього середовища зберігає науковий інтерес та може вдосконалюватись і надалі.

З іншого боку, великий інноваційний потенціал України, особливо в галузях, таких як технології, агротехнології та медичні технології, створює відмінні умови для створення інноваційних продуктів і послуг. Співпраця між стартапами, урядом та іншими зацікавленими сторонами може забезпечити створення стійких інноваційних рішень.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Ревенко О. В.

Література: 1. Касич А. О., Джура А. М. Стартапи як форма підприємницької діяльності: поняття, значення, зарубіжний досвід. *Інвестиції: практика та досвід*. 2019. № 2. С. 24–31. 2. Бланк С. Стартап: Настільна книга засновника. URL: https://www.academia.edu/61109951/The_Startup_Owners_Manual_The_Step_By_Step_Guide_for_Building_a_Great_Company_Steve_Blank_Bob_Dorf. 3. Колесник В. І. Управління стартапами в Україні: проблеми та перспективи. *Економіка харчової промисловості*. 2017. Т. 9. Вип. 4. С. 57–61. 4. The CEOWORLD magazine. URL: <https://ceoworld.biz/2021/04/26>. 5. Чазов Є. Стартап як нова форма ведення бізнесу. *Наукові праці Національного університету харчових технологій*. 2013. № 52. С. 122–128. 6. Startup Ranking. Countries Ranking. URL: <http://www.startupranking.com/countries>.

Стаття надійшла до редакції 11.12.2023 р.

ТЕОРЕТИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПІДХОДІВ ДО ВИВЧЕННЯ РІВНЯ ІНФЛЯЦІЇ

УДК 338.246.2

Довгай А. І.

Магістрант 2 року навчання
факультету міжнародної економіки і підприємництва ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. У статті наведено підходи до визначення рівня інфляції в країні. Запропоновано перелік класифікаційних ознак вияву інфляції. Розглянуто види інфляції залежно від темпів зростання. Запропоновано перелік основних причин виникнення інфляції в нестабільних умовах розвитку економіки країни.

Ключові слова: інфляція, види, рівень інфляції, інфляція попиту, інфляція пропозиції.

Annotation. The article presents approaches to determining the level of inflation in the country. A list of classification signs of inflation is proposed. Types of inflation depending on growth rates are considered. A list of the main causes of inflation in the unstable conditions of the country's economic development is offered.

Keywords: inflation, types, inflation rate, demand inflation, supply inflation.

Розвиток економіки будь-якої країни можна дослідити та проаналізувати за допомогою макроекономічних показників, до яких відноситься інфляція. Рівень актуальності дослідження інфляційних процесів у країні досить великий, оскільки інфляція має суттєвий вплив на економіку країни. В процесі переходу економіки країни на ринкові відносини суттєво підвищилось значення грошей та визначення їх місця в економічній системі.

Однак все це спонукало до виникнення проблем, пов'язаних із ефективним веденням грошового господарства та впровадження практичних заходів по реконструкції народного господарства. Все це підтверджує актуальність дослідження інфляційних процесів на сучасному етапі розвитку економіки країни. Вагомість аналізу інфляційних процесів, велике число діючих чинників ускладнюють виробіток правильної грошової політики. Як показує досвід нашої, а також інших країн, процес переходу на ринкові відносини обумовлює підвищення цін та посилення впливу інфляційних чинників. В такому випадку необхідно правильно оцінити, чи є самий перехід на ринкові відносини причиною заглиблення інфляції чи при цих відносинах накопичений раніше інфляційний потенціал одержує свій реальний вплив.

Перш ніж розглядати форми прояву інфляційних процесів, доцільно дослідити сутність терміна «інфляція». Вперше цей термін почав вживатись у 1861 році в Північній Америці. В той час сутність поняття «інфляція» визначало збільшення обсягів паперово-грошового обігу [1]. В подальшому ознаки інфляції почали проявлятися зі стрімким розповсюдженням грошей в економічній системі, однак виникали ситуації зі збільшенням цін, але вони не вважались інфляційними. Потрібно розуміти, що зростання цін є неминучим процесом розвитку економічної системи. Поступове збільшення цін на товари та послуги спонукає до підвищення якості продукції, покращення оточуючого стану, зміни соціальних пріоритетів. Всі ці зміни також не вважаються інфляційними. На рис. 1 наведено класифікаційні ознаки інфляції.

Аналіз літературних джерел показав наявність різних форм прояву інфляції, які потребують визначення причин їх виникнення та розробки механізмів їх усунення. Узагальнюючи, можна всі теоретичні концепції інфляції поділити на дві групи, а саме на економічні та неекономічні. Неекономічні концепції інфляції вважають, що головні умови виникнення інфляційних процесів пов'язані зі стихійними лихами, форс-мажорними обставинами, технологічними аваріями, природними катастрофами, військовими діями, епідеміями, а також з політичними конфліктами [2].

Представники економічної концепції вважають що при дослідженні економічної системи доцільно аналізувати інфляцію попиту та інфляцію пропозиції. При дослідженні впливу інфляційних темпів на економіку розрізняють:

- помірну інфляцію, яка характеризується темпами зростання цін, тобто збільшення до 10 % за рік;
- галопуючу інфляцію, яка супроводжується стрімким підвищенням рівня цін від 10 % до 200 % протягом календарного року;
- гіперінфляція характеризується темпами зростання цін понад 200 % за календарний рік.

При дослідженні цін на товари та послуги потрібно враховувати представлені вище форми прояву інфляційних процесів. Також важливого значення набувають як якісні, так і кількісні характеристики прояву інфляційних процесів залежно від темпів зростання рівня цін в країні. При дослідженні інфляційних процесів необхідно проаналізувати ступінь впливу різних форм інфляції на діяльність суб'єктів господарювання, а також на розвиток економіки країни [3].

За наявності помірної інфляції в економічній системі фінансові організації не можуть адекватно реагувати на зміни, які відбуваються на ринку товарів і послуг. Такою ситуацією може управляти тільки уряд країни через редагування існуючої соціально-економічної політики. Зарубіжні економісти вважають присутність помірної інфляції в економічному розвитку країни нормальним явищем, який спонукає до підвищення рівня розвитку країни та стимулювання ефективного розвитку виробництва товарів і послуг. При зростанні виробництва відбувається процес відновлення рівноваги між товарною та грошовою масою при достатньо високому рівні цін.

Аналіз статистичних даних показав, що країни Європейського Союзу протягом останніх п'яти років мають середній рівень інфляції, який коливається в межах від 3 % до 3,5 %. Така інфляція вважається повзучою та характеризується високим рівнем ризику, який пов'язаний з неможливістю державного контролю. Повзуча інфляція характерна для країн, які не мають ефективних механізмів регулювання діяльності суб'єктів господарювання, низьким рівнем виробництва та наявними диспропорціями на ринку товарів і послуг. Високі темпи інфляції і, зокрема, гіперінфляція мають негативний ефект тому, що вони настільки обмежують функції грошей, що останні фактично втрачають своє значення.

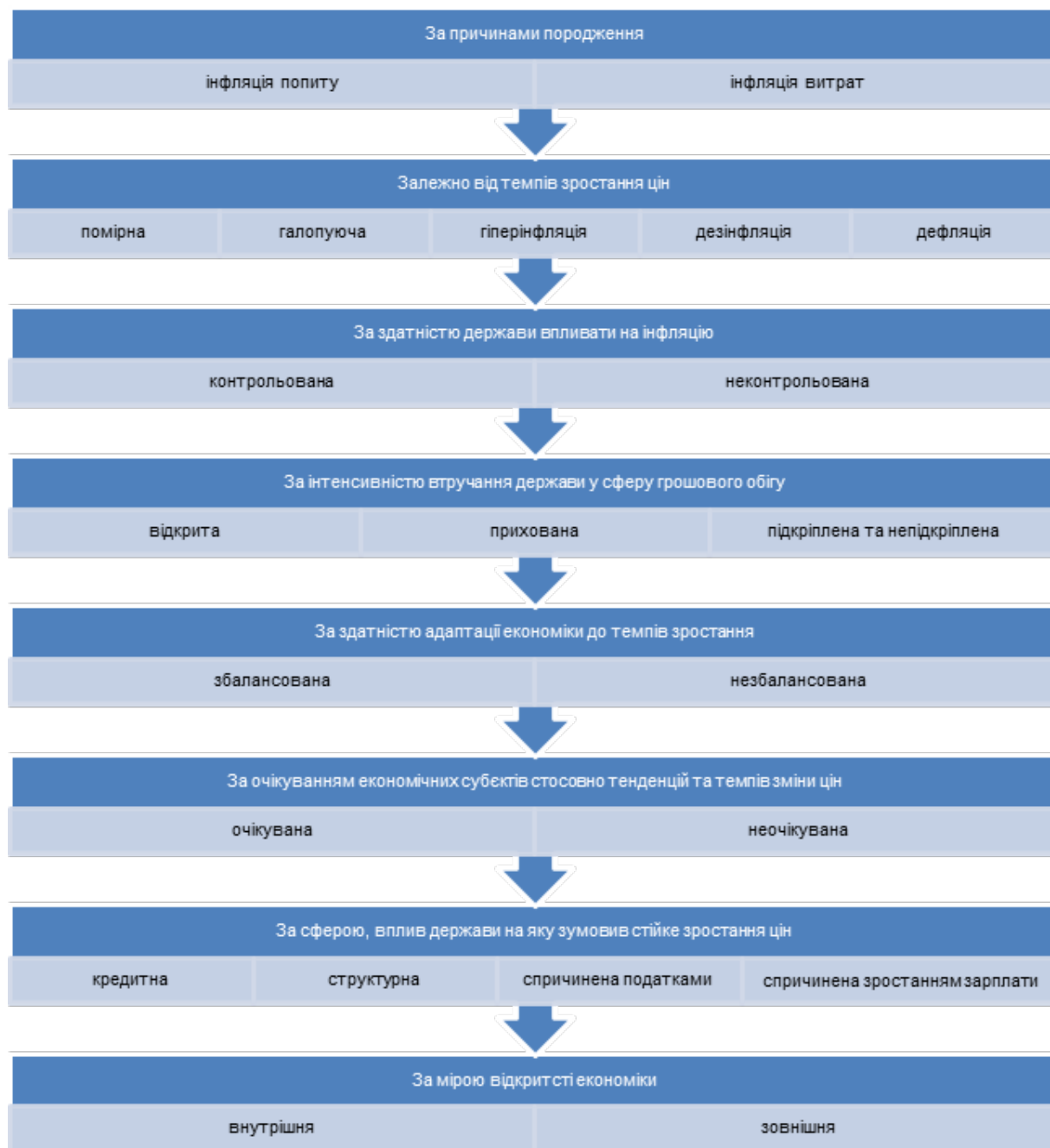

Рис. 1. Класифікаційні ознаки інфляції

Компаративний аналіз літературних [4–7] джерел дозволив виділити основні причини виникнення інфляції:

- 1) стрімке збільшення витрат виробництва;
- 2) дисбаланс між темпами зростання рівня оплати праці та продуктивністю праці;
- 3) збільшення податків;
- 4) підвищення цін на сировину та енергоресурси;
- 5) підвищення сукупного попиту;
- 6) структурні зрушення в сукупному попиті;
- 7) зростання попиту на іноземні товари;
- 8) зменшення попиту та пропозиції на вітчизняну продукцію;

- 9) зростання добробуту населення;
- 10) підвищення рівня цін на товари та послуги;
- 11) зміни структури ринку товарів і послуг.

Таким чином, визначення рівня інфляції, її приборкання та підтримання на сприятливому для економіки рівні є ключовою проблемою державної економічної політики. Для економіки України і для окремих підприємств методика вивчення цих питань та знаходження шляхів виходу з ситуації, коли інфляція знаходиться в різних стадіях, полягає у використанні економіко-математичного моделювання процесів та за допомогою математичних методів прискорювати пошук оптимальних шляхів.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Бровко О. І.

Література: 1. Фурман Т. Ю. Система статистичних показників рівня інфляції. *Науковий вісник Мукачівського державного університету. Сер. : Економіка*. 2015. № 2 (1). С. 223–229. 2. Матусевич К. М. Методологічні питання кількісного і якісного визначення інфляції. *Актуальні проблеми економіки*. 2012. № 9. С. 202–207. 3. Інфляційні тенденції: чого очікувати. URL: https://lb.ua/blog/bogdan_danylysyn/559991_inflyatsiyni_tendentsii_chogo.html. 4. Rayevnyeva O., Stryzhychenko K., Brovko O. Computer-Mathematical Support for Analysis of Stability of the Interrelation Between Macroeconomic Financial Indicators and Migration // 7th International Symposium on Multidisciplinary Studies and Innovative Technologies (ISMSIT), 2023. DOI: 10.1109/ISMSIT58785.2023.10304995. 5. Горбаневич В. Л., Іванюта П. В. Дослідження методики визначення інфляції, її впливу на економіку України і фінансовий стан вітчизняного підприємства. *Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом. Економічні науки*. 2021. № 4 (63). С. 100–107. 6. Хохич Д. Г., Хохич Д. Г. Інфляція та її регулювання в Україні: політекономічний аспект. URL: http://visnikkrnu.kdu.edu.ua/statti/2020_3_2020-3-32.pdf. 7. Rayevnyeva O., Brovko O., Su Rui. Computer-Mathematical Modeling of the Influence of the Macro-Environment on the Economic Behavior of the Enterprise // 7th International Symposium on Multidisciplinary Studies and Innovative Technologies (ISMSIT), 2023. DOI: 10.1109/ISMSIT58785.2023.10304994.

Стаття надійшла до редакції 15.12.2023 р.

СТАТИСТИЧНИЙ АНАЛІЗ ТЕНДЕНЦІЙ РОЗВИТКУ ЗОВНІШНЬОГО РИНКУ ТОВАРІВ І ПОСЛУГ

УДК 339.5

Довгаль М. І.

Студент 4 курсу
факультету міжнародної економіки і підприємництва ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. У контексті сучасного динамічного економічного середовища, розуміння змін у світовому попиті та пропозиції стає ключовим елементом успішного ведення бізнесу. Для розробки стратегій маркетингу та планування виробництва, спрямованих на адаптацію до змін у міжнародній ринковій кон'юнктурі, необхідно проводити статис-

тичні дослідження тенденцій та змін на зовнішньому ринку товарів і послуг. Проведенню статистичного аналізу в цій сфері й присвячено цю статтю.

Ключові слова: аналіз, експорт послуг, експортно-імпортна торговельна операція, міжнародна торгівля.

Annotation. In the context of today's dynamic economic environment, understanding changes in global supply and demand is becoming a key element of successful business. To develop marketing strategies and production planning aimed at adapting to changes in the international market situation, it is necessary to conduct statistical studies of trends and changes in the foreign market of goods and services. This article is dedicated to statistical analysis in this area.

Keywords: analysis, export of services, export-import trade operation, international trade.

Процеси глобалізації економічних відносин ставлять перед статистикою ринків нові завдання. Одними із них є вивчення й оцінювання реакцій не тільки внутрішнього, а й зовнішнього ринку, пов'язані з торгово-організаційними факторами, з процесами дистрибуції, з вивченням світового попиту та пропозиції тощо. Питанням дослідження торговельних відносин, статистики торгівлі, розвитку ринку товарів і послуг та підприємств, які працюють на внутрішньому та зовнішньому ринках приділяється багато уваги. Серед науковців, які зробили значний внесок у вивчення цих питань, варто зазначити Раєвневу О. В. [1], Семенду Д. [2], Яхно Т. [3] та інших. Сучасні вчені також акцентують увагу на аналізі ринкової кон'юнктури, на проблемі розвитку міжнародної торгівлі, на факторах конкурентоспроможності країни, що обумовлені видами товарів, що експортуються [4; 5].

Активізація темпів розвитку зовнішнього ринку товарів і послуг є основним каталізатором для української економіки. Тому розробка стратегій розвитку цього ринку, яка б відповідала сучасним глобальним тенденціям у цій сфері, є основним завданням, яке потребує постійного вивчення.

Мета статті полягає в проведенні статистичного аналізу зовнішнього ринку товарів і послуг та дослідженні факторів, які впливають на стан, зміну обсягу та структуру ринку.

Ринок – це дуже гнучке явище, яке чутливе до різних впливів. Фактори попиту включають цінові аспекти, такі як інфляційні очікування покупців та їх цінові вподобання, зміну у поглядах і смаках споживачів. До нецінових факторів попиту включаються також такі, як доходи споживачів, якість товару, ступінь насиченості ринку й інші. Отже, попит на будь-якому ринку залежить від різноманітних факторів, які можна розділити за такими ознаками [6]:

- соціально-демографічні: народжуваність, смертність, чисельність і структура населення, урбанізація, культурний рівень тощо;
- соціально-економічні: обсяг товарної пропозиції, вплив науково-технічного прогресу, доходи, ціни, зайнятість / безробіття тощо;
- географічні, які включають щільність населення, природні умови та національні особливості;
- психологічні та психографічні: споживчі уподобання, спосіб життя, вплив моди;
- політичні умови.

З метою оцінювання відповідності національного ринку послуг міжнародним тенденціям, розглянемо структуру торгівлі послугами, табл. 1 [7].

Аналізуючи дані табл. 1, можна визначити, що найбільшу частину українського експорту послуг складають транспортні, телекомунікаційні та послуги з переробки.

Найбільшу питому вагу (більше 70 %) експорту послуг становлять транспортні послуги, що не є довгостроковою конкурентною перевагою, оскільки такі послуги формуються на останніх етапах життєвого циклу товару або послуги і повинні зменшуватися в структурі експорту. Порівняння питомої ваги транспортних послуг в 2022 та 2016 роках показало її зменшення, що свідчить про реструктуризацію українського експорту послуг відповідно до світових тенденцій і попиту на послуги на зовнішніх ринках.

Таблиця 1

Структура експорту послуг України за окремими видами у 2016–2022 рр., млн дол. США.

Види послуг	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.
Послуги з переробки	1125,7	1419,7	1699,3	1640,1	1352,8	1538,3	921,9
Послуги технічного обслуговування	231,8	243,9	242,6	270,1	236,6	302,9	129,8
Транспортні послуги	5300,5	5861,4	5851,4	9109,9	4988,4	4657,5	2963,0
Фінансові послуги	83,1	74,2	107,5	133,5	103,5	103,9	162,4
Державні та урядові послуги	3,5	3,8	5,2	7,7	7,4	9,3	1,2

В табл. 2 наведено структуру ВВП України за методом кінцевого використання, табл. 2 [7].

Таблиця 2

Зовнішньоторговельний баланс України з 2016 по 2022 рр.

Рік	ВВП, млрд грн	Експорт товарів і послуг		Імпорт товарів і послуг		Сальдо (експорт-імпорт)	
		млн грн	% ВВП	млн грн	% ВВП	млн грн	% ВВП
2016	1566,7	770121	49,2%	-834133	-53,2%	-64012	-4,1%
2017	1979,4	1044541	52,8%	-1084016	-54,8%	-39475	-2,0%
2018	2383,1	1174625	49,3%	-1323127	-55,5%	-148502	-6,2%
2019	2982,9	1430230	47,9%	-1618749	-54,3%	-188519	-6,3%
2020	3558,7	1608890	45,2%	-1914893	-53,8%	-306003	-8,6%
2021	3974,5	1636416	41,2%	-1947599	-49,0%	-311183	-7,8%
2022	4194,1	1637399	39,0%	-1681526	-40,1%	-44127	-1,1%

З табл. 2 видно зміну співвідношення експорту та імпорту країни за 2016–2022 рр., тобто зі зростанням обсягів зовнішньоторговельного обороту в Україні за останні роки імпорт постійно перевищує експорт, і різниця між ними доходить до 8 % ВВП. Це свідчить про погіршення ситуації в Україні щодо її експортної орієнтованості і знижує конкурентні позиції країни на зовнішньому ринку товарів і послуг.

У зв'язку з політичними і економічними змінами 2022 року можуть виникнути нові тенденції, які порушать розвиток глобалізаційних процесів на світових ринках товарів і послуг. Як показують прогнози Світового банку [8], більшість країн ЄС залишаються ключовими торговими партнерами України, незважаючи на припинення зростання ВВП у країнах Єврозони. Це означає, що необхідно продовжувати тимчасову лібералізацію торгівлі до моменту вступу України до ЄС. Водночас необхідно розширювати економічне співробітництво України із пріоритетними країнами Африки, враховуючи прогнози економічного зростання та потенціал їхнього розвитку.

Отже, загальні тенденції розвитку світової торгівлі обумовлені такими факторами: вплив науково-технічного процесу на обсяги та різноманіття товарів і послуг, збільшенням відкритості національних економік і ринків; лібералізація світової торгівлі та створення конкурентного середовища у багатьох секторах економіки, структурні зміни в споживанні, формування диджитал-економіки, розвиток нових форм торгівлі, зокрема онлайн-торгівлі через мережу Інтернет.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Аксьонова І. В.

Література: 1. Rayevnyeva O., Brovko O., Su Rui. Computer-Mathematical Modeling of the Influence of the Macro-Environment on the Economic Behavior of the Enterprise // 7th International Symposium on Multidisciplinary Studies and Innovative Technologies (ISMSIT), 2023. DOI: 10.1109/ISMSIT58785.2023.10304994. 2. Семенда Д., Семенда О. Дослідження поведінки споживачів в сучасних ринкових умовах. *Молодий вчений*. 2018. № 1.

С. 535–540. **3.** Яхно Т. П. Методичні засади дослідження стану споживчого ринку в контексті оцінки розвитку національної економіки. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі*. 2019. № 2. С. 63–71. **4.** Sierova I., Aksonova I., Shlykova V., Milevska T. Computer-mathematical support for analytical assessment of trends in the Ukrainian grain market development // 5th International Congress on Human-Computer Interaction, Optimization and Robotic Applications, June 8-10, 2023, Istanbul, Turkey-Hybrid. URL: <https://ieeexplore.ieee.org/document/10155771>. **5.** Rayevnyeva O., Stryzhychenko K., Brovko O. Computer-Mathematical Support for Analysis of Stability of the Interrelation Between Macroeconomic Financial Indicators and Migration // 7th International Symposium on Multidisciplinary Studies and Innovative Technologies (ISMSIT), 2023. DOI: 10.1109/ISMSIT58785.2023.10304995. **6.** Бовкун О. Статистичний аналіз та прогнозування розвитку ринку товарів та послуг. *Economies' horizons*. 2022. № 4 (22). URL: <http://eh.udpu.edu.ua/article/view/267013/264144>. **7.** Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>. **8.** Перспективи світової економіки в 2023-2024 роках // Національний інститут стратегічних досліджень. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/mizhnarodni-vidnosyny/perspektyvy-svitovoyi-ekonomiky-v-2023-2024-rokakh>.

Стаття надійшла до редакції 15.12.2023 р.

ТЕОРЕТИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПІДХОДІВ ДО АНАЛІЗУ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

УДК 338.22

Донченко П. В.

Студент 4 курсу
факультету міжнародної економіки і підприємництва ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Статтю присвячено дослідженню наявних підходів до аналізу й оцінки діяльності суб'єктів господарювання. Визначено фактори впливу на результати діяльності підприємств. Вивчення різних теоретичних концепцій сприятиме розкриттю ключових аспектів аналітичного процесу та допоможе визначити найбільш ефективні методи оцінки та розуміння діяльності підприємств.

Ключові слова: суб'єкт господарювання, підходи, діяльність, аналіз, оцінка.

Annotation. The article is devoted to the study of existing approaches to the analysis and evaluation of the activities of business entities. The influencing factors on the results of the enterprises were determined. The study of various theoretical concepts will contribute to the disclosure of key aspects of the analytical process and will help determine the most effective methods of evaluating and understanding the activities of enterprises.

Keywords: business entity, approaches, activity, analysis, assessment.

У глобальному економічному середовищі, яке характеризується швидкими змінами та високим рівнем конкуренції, аналіз діяльності суб'єктів господарювання стає ключовим аспектом визначення їх ефективності та конкурентоспроможності. Зрозуміння внутрішніх і зовнішніх факторів, що впливають на функціонування підприємств, вимагає глибокого та системного підходу до аналізу їхньої діяльності. Сьогодні сучасний бізнес-світ ставить перед підприємствами низку викликів, а саме: технологічні зміни, вимоги до сталого розвитку, змі-

ни у споживчому попиті та невизначеність на фінансових ринках. Все це спонукає до використання ефективних інструментів аналізу діяльності підприємств та організацій.

З метою визначення найбільш перспективних та ефективних методів оцінки діяльності підприємств та організацій доцільно вивчити та проаналізувати різноманітні теоретичні підходи до аналізу діяльності суб'єктів господарювання, щоб ідентифікувати найбільш перспективні та ефективні методи оцінки їхньої функціональності.

Необхідність проведення аналізу діяльності суб'єктів господарювання виникає через практичну діяльність людини, наявність потреби у прийнятті ефективних управлінських рішень, які дозволять покращити та підвищити розвиток підприємств. На рис. 1 наведено перелік завдань, які вирішуються при аналізі діяльності суб'єктів господарювання.

Перелік завдань при аналізі діяльності підприємств	дослідження економічних процесів у взаємозв'язках, які складаються під впливом об'єктивних економічних законів та принципів суб'єктивного характеру
	наукове обґрунтування бізнес-планів об'єктивне оцінювання їх виконання
	виявлення позитивних і негативних чинників та кількісне вимірювання їх впливів
	розкриття тенденцій та пропорцій господарського розвитку, виявлення невикористаних внутрішнього господарських резервів
	узагальнення кращого досвіду, прийняття оптимальних управлінських рішень

Рис. 1. Список завдань при аналізі діяльності підприємств та організацій

Для того щоб дослідити діяльність суб'єкта господарювання, необхідно визначити причини впливу на його розвиток, проаналізувати їх ступінь впливу за допомогою економіко-математичних і статистичних методів та моделей. Об'єктивність дослідження полягає в організації проведення дослідження та отримання результатів, які будуть дійсно відображати фактичний стан розвитку підприємства. Від отриманих результатів залежить комплекс запропонованих заходів задля покращення діяльності підприємств та організацій.

На сучасному етапі аналізу діяльності підприємств деякі науковці вважають доцільним використання соціально-економічного підходу, сутність якого полягає в оцінці окремо кожної господарської задачі з позиції соціального та економічного розвитку. Перевагами цього підходу є те, що він задовольняє потреби керівництва з урахуванням інтересів співробітників компанії. У цьому підході взаємодіють між собою такі фактори: природа, людина, економіка, суспільство. Ефективність аналізу досягається за умови дотримання послідовних дій за етапами розпізнавання, діагностування і прогнозування.

Сутність етапу розпізнавання полягає у формуванні управлінських рішень та ефективності їх впровадження після моніторингу діяльності підприємств. Ефективність цього етапу полягає у визначенні доцільності зміни параметрів функціонування підприємства з урахуванням його ресурсних можливостей.

На етапі діагностування виявляються причини зниження прибутковості компанії та визначення стадії його життєвого циклу з метою передбачення зміни траєкторії його розвитку у майбутньому.

Прогнозування дозволяє розробити сценарії зміни траєкторії розвитку або продовжити функціонування підприємства на висхідній стадії розвитку. На етапі прогнозування використовуються економіко-математичний інструментарій, який дозволить отримати достовірні дані з найменшими похибками.

За результатами аналізу господарської діяльності підприємств можна виявити причинно-наслідкові зв'язки між сферами діяльності та дати їм кількісну характеристику, тобто визначити, які саме фактори впливають на результат діяльності. Виявлення причинно-наслідкових зв'язків відбувається за допомогою регресійного аналізу, що підвищує рівень ефективності системи прийняття управлінських рішень.

Багато науковців не підтримують того, що при аналізі господарської діяльності підприємства необхідно використовувати соціально-економічний підхід. Вони вважають що найбільш ефективно використовувати системний підхід, який удосконалює різні підходи в один, що дозволить системно проаналізувати діяльність підприємства у поєднанні з існуючими практичними можливостями.

Системний підхід базується на принципі загальнонаукової діалектичної теорії пізнання, який відкриває нові можливості при проведенні аналізу діяльності суб'єктів господарювання. Він дозволяє використовувати ін-

формаційні технології з метою підвищення рівня результатів та покращення стану функціонування підприємства в нестабільних умовах розвитку.

Компаративний аналіз літературних джерел дозволив виділити й інші види аналізу, які використовуються для дослідження діяльності підприємств (рис. 2).

Рис. 2. Класифікаційні ознаки видів аналізу діяльності суб'єктів господарювання

Таким чином, для проведення ефективного аналізу й оцінки діяльності суб'єктів господарювання доцільно використовувати такі методи економічного аналізу: ситуаційний аналіз, ABC-аналіз, GAP-аналіз, PEST-аналіз. Після використання будь-якого методу кінцевим результатом має бути покращення діяльності підприємства, розробка рекомендацій щодо подальшого розвитку з урахуванням його ресурсних можливостей в нестабільних умовах функціонування.

Аналіз господарської та фінансової діяльності суб'єктів господарювання дає змогу не лише поглиблено вивчити об'єкт дослідження, а й приймати раціональні рішення на кожній стадії функціонування підприємства для вирішення господарських задач. Задля досягнення якісних результатів зазначені види аналізу повинні взаємодоповнювати один одного, однак ефективність їх використання визначається саме доцільною для кожного підприємства комбінацією в раціональних «пропорціях».

Аналіз літературних джерел показав, що на сьогодні відсутній єдиний підхід стосовно послідовності етапів проведення аналізу. Оскільки кожне підприємство має свої особливості як унікальна інтегрована система, потрібно постійно оновлювати наявні дані та інформацію стосовно його зовнішнього та внутрішнього середовища. Тобто при проведенні дослідження варто враховувати можливі наслідки впливу зовнішніх факторів, що включають конкурентів та їх стратегії діяльності, цінової динаміки вартості наданих послуг та сукупності ресурсних витрат для їх створення, споживчих потреб, появи та використання новітніх технологій, що мають безпосередній вплив на зменшення собівартості створення товарів чи послуг, законодавчих регулювань стосовно оподаткування, надання пільг та субсидій, зміни на ринку праці тощо.

Науковий керівник – д-р екон. наук, професор Раєвцева О. В.

Література: 1. Rayevnyeva O., Brovko O., Filip S., Aksonova I., Derykhovska V. Management and modelling of the industrial enterprise's crisis situations. *Problems and Perspectives in Management*. 2020. Vol. 18. Iss. 1. P. 192–205. URL: <https://businessperspectives.org/journals/problems-and-perspectives-in-management/issue-340/management-and-modelling-of-the-industrial-enterprise-s-crisis-situations>. 2. Івахненко В. М. Курс економічного аналізу : навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисц. Київ : КНЕУ, 2016. 263 с. 3. Тринька Л. Я., Липчанська (Іванчук) О. В. Економічний аналіз : навч.-метод. посіб. Київ : Алерта, 2013. 568 с. 4. Rayevnyeva O., Touzani T. Models of

forecasting of enterprise's behavior in non-stationary external environment. *Studies of Applied Economics*. 2020. Vol. 38. No. 3 (1). P. 1–15. DOI: 10.25115/eea.v38i3%20(1).3998. **5.** Rayevnyeva O., Filip S., Aksonova I., Brovko O., Rui S. The Impact of a Sensitivity of Economic Activities on the Economic Behaviour of Enterprise. *Economics of Development*. 2022. Vol. 21. No. 3. P. 27–39. DOI: 10.57111/econ.21(3).2022.27-39. **6.** Rayevnyeva O., Karpinski M., Brovko O., Falat P., Aksonova I. The Diagnostic Model For Assessing The State Of Stability Of An Industrial Enterprise // Technology of Definition and Directions of Improvement / S. Wrycza, J. Maślankowski (eds) Digital Transformation. PLAIS EuroSymposium 2021. Lecture Notes in Business Information Processing, vol 429. Springer, Cham. 14/09/2021. P. 51–67. URL: <https://link.springer.com/book/10.1007/978-3-030-85893-3>. **7.** Rayevnyeva O., Brovko O., Su Rui. Computer-Mathematical Modeling of the Influence of the Macro-Environment on the Economic Behavior of the Enterprise // 7th International Symposium on Multidisciplinary Studies and Innovative Technologies (ISMSIT), 2023. DOI: 10.1109/ISMSIT58785.2023.10304994.

Стаття надійшла до редакції 15.12.2023 р.

ФОРМУВАННЯ АНАЛІТИЧНИХ ОСНОВ ДОСЛІДЖЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

УДК 331.322

Євтіхіяєва Д. В.

Студент 4 курсу
факультету міжнародної економіки і підприємництва ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. У статті розглянуто складові дослідження інвестиційної політики і визначено загальні тенденції залучення інвестицій; проведено порівняльний аналіз різних рівнів сценаріїв розвитку інвестиційної політики та їх результатів.

Ключові слова: капітальні інвестиції, іноземні інвестиції, економічний розвиток, інвестиційна політика, стратегія розвитку, тенденції.

Annotation. The article examines the components of investment policy research and identifies general trends in investment attraction; a comparative analysis of different levels of investment policy development scenarios and their results was carried out.

Keywords: capital investments, foreign investments, economic development, investment policy, development strategy, trends.

Необхідною умовою зростання економіки, а також подолання економічної кризи є активізації інвестиційного процесу. Підвищення ефективності суспільного відтворення шляхом зміцнення виробничої діяльності реального сектора економіки можливе лише за умови інтенсифікації відтворення та покращення використання діючих основних засобів за рахунок зростання капітальних інвестицій.

Світова практика господарювання підтверджує, що капітальні інвестиції є важливим каталізатором виробництва, основою стабільного економічного розвитку як окремих господарюючих одиниць, так і держави у цілому.

У сучасній українській науці багато робіт [1; 2] присвячено як інвестиційній діяльності, визначенню особливостей інвестиційної діяльності суб'єктів господарювання, так і взаємозв'язку між макроекономічними показниками та інвестиціями, позиції дієвих заходів щодо утворення сприятливих умов для залучення інвестиційних вкладень задля забезпечення економічного зростання України в умовах глобалізації, фінансово-економічної, політичної та соціальної нестабільності.

Незважаючи на численну кількість наукових робіт, на сьогодні питанням формування аналітичних основ дослідження інвестиційної політики приділяється недостатньо уваги.

Метою написання статті є формування аналітичних основ дослідження інвестиційної політики в країні.

Процес дослідження інвестиційної політики в державі сьогодні складають два блоки:

- політико-правові;
- фінансово економічні.

Перший блок враховує питання корупції та криміналізації, невизначеність, непрозорість і недосконалість інвестиційного законодавства.

Фінансово-економічний блок включають питання незбалансованості державного бюджету, слабкість фондового ринку, низький рівень доходів суб'єктів господарювання та недосконалість інфраструктури інвестиційного ринку.

На сьогодні ефективне використання наявного потенціалу та вмиле залучення всіх можливих джерел інвестування може гарантувати позитивні тенденції соціально-економічного розвитку території.

Тому особливої актуальності набувають питання, пов'язані з вивченням умов створення сприятливого інвестиційного клімату, підвищення рівня його інвестиційної привабливості країни та регіонів та практики аналітичної оцінки зазначених процесів [5; 8–10].

Наявний стан зазначених питань визначають такі тенденції (рис. 1).

Аналіз рис. 1 показав, що немає однозначних тенденцій у залученні як капітальних, так іноземних інвестицій по країні. За зазначений період більш значний рівень варіації відстежується по іноземних інвестиціях. Так, за десять років середньорічний темп приросту капітальних інвестицій склав майже 13 % при максимальному їх обсязі у 2021 році, тоді як для іноземних інвестицій має місце від'ємна тенденція – зниження на 74,1 %.

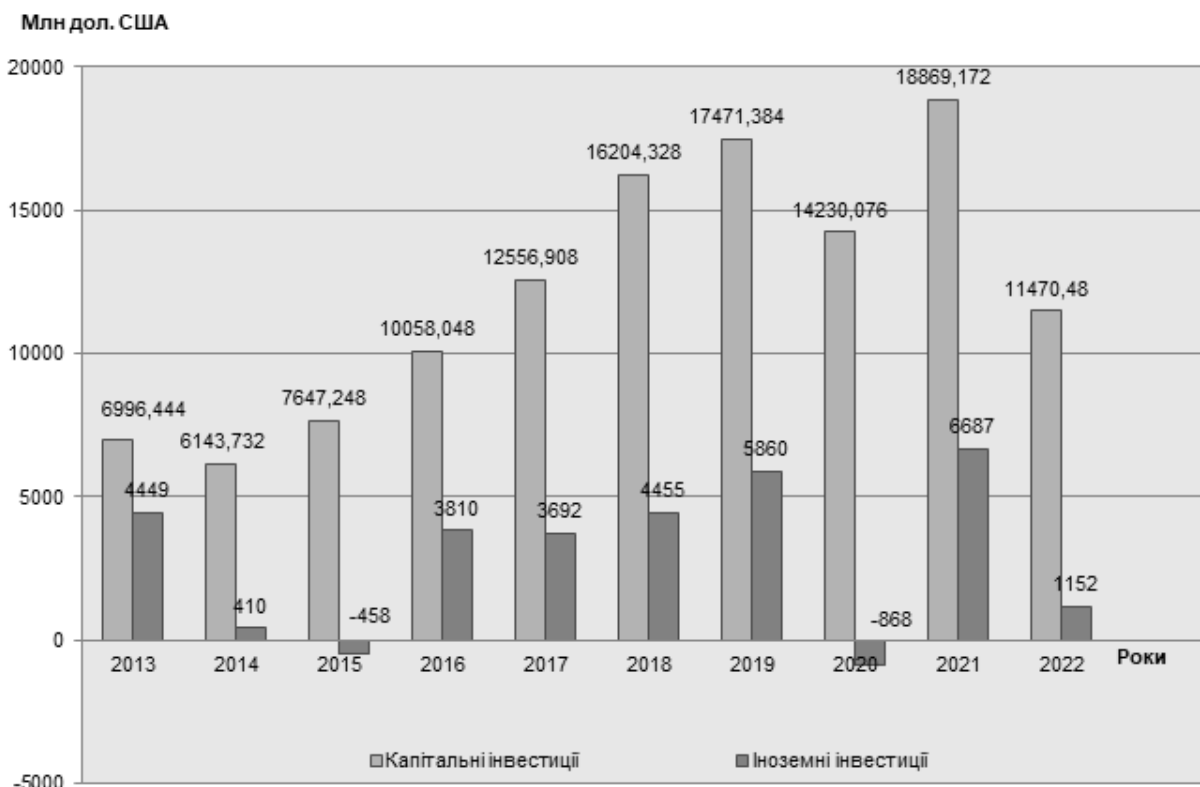

Рис. 1. Динаміка капітальних та іноземних інвестицій по Україні [3; 4]

Відповідно до затверджених на саміті ООН Цілей Сталого Розвитку [7], з метою поєднання макроекономічного і регіонального рівнів, в Харківському регіоні було розроблено Стратегію розвитку Харківської області на 2021–2027 роки [6], однією зі складових якої є посилення інвестиційної діяльності.

Порівняльна характеристика стратегії розвитку інвестиційної політики на рівні країни та регіону, визначення передумов й результатів за різними варіантами прогнозу наведено в рис. 2.

Проведений порівняльний аналіз зазначених в рис. 1 сценаріїв дає можливість оцінити рівень привабливості території та визначити взаємозв'язок інвестиційної політики на різних рівнях господарювання.

Рівень	Сценарій розвитку інвестиційної політики			
	Оптимістичний		Песимістичний	
	Передумови	Результати	Передумови	Результати
Україна	<p>Ціль: Налагодження коопераційної діяльності за кордоном</p> <p>Завдання: формування сприятливого середовища, що сприяє залученню та підвищенню ефективності використання інвестиційних ресурсів в розвитку економіки і соціального середовища</p> <p>Індикаторами реалізації є раціональне використання інвестованих коштів</p>	<p>Стабільний економічний розвиток та налагодження коопераційної діяльності за кордоном</p>	<p>Ціль: продовження співпраці на менш вигідних для України умовах</p> <p>Завдання: формування стратегії інвестиційної політики</p> <p>Індикатори реалізації: прогнозоване підвищення світових цін на продовольство та енергетичні ресурси</p>	<p>Зниження інвестиційної привабливості для іноземних інвесторів</p>
Харківський регіон	<p>Ціль: Регіоналізація інвестиційної політики</p> <p>Завдання: контролювати ряд заходів для ефективного використання прямих інвестицій</p> <p>Індикатори реалізації: делегування деяких повноважень щодо регулювання капіталовкладеннями на місцевий рівень</p>	<p>Інтерес закордонних підприємств та налагоджена маркетингова діяльність</p>	<p>Ціль: масштабна депопуляція, економічний занепад та відсутність можливостей для розвитку</p> <p>Завдання: припинити контроль за розподілом фінансів по територіям області</p> <p>Індикатори реалізації: політичні та економічні розбіжності на національному та міжнародному рівнях</p>	<p>Скорочений обсяг інвестування у всіх видах промислової діяльності</p>

Рис. 2. Порівняльна оцінка сценаріїв розвитку інвестиційної політики

Реалізація стратегічних цілей можлива за умов:

- вдосконалення інвестиційного комплексу;
- забезпечення високих темпів економічного розвитку окремих виробничих установ;
- розгляду прибутку як основного показника, що характеризує результати не тільки інвестиційної, але й усієї підприємницької діяльності;
- зведення до мінімуму інвестиційних ризиків;
- наявності фінансової сталої та платоспроможної системи господарювання.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Серова І. А.

Література: 1. Гречко А. В., Джумакеева Д. Д. Інвестиційне забезпечення інноваційного розвитку підприємств в Україні в воєнний та поствоєнний період. *Економічний вісник НТУУ «КПІ»*. 2022. № 22. С. 40–46. 2. Михайленко О. Г., Красникова Н. А. Вплив іноземних інвестицій на розвиток економіки України в умовах глобалізації. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/7_2020/56.pdf. 3. Основні показники соціально-економічного розвитку Украї-

ни. URL: <http://ukrstat.gov.ua/>. **4.** Прямі іноземні інвестиції (ПІІ) в Україну. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/fdi>. **5.** Стан інвестиційних процесів в економіці України та шляхи їх активізації. URL: https://lb.ua/blog/bogdan_danylysyn/503439_shchodo_stanu_investitsiynih_protseviv.html. **6.** Стратегія розвитку Харківської області на 2021–2027 роки. URL: <https://kharkivoda.gov.ua/content/documents/1026/102538/>. **7.** Цілі сталого розвитку в Україні. URL: <https://ukraine.un.org/uk/sdgs>. **8.** Ivanov Yu., Ivanova O., Laptiev V., Polyakova O., Shlykova V. Problem-oriented Management of United Territorial Communities' Development Based on Decentralization under the Pandemic Influence // International Scientific and Practical Conference "Sustainable Development in the Post-Pandemic Period" (SDPPP-2021). SHSWebofConferences. Vol. 126. 02001 (2021). DOI: 10.1051/shsconf/202112606002. **9.** Rayevnyeva O., Filip S., Aksonova I., Brovko O., Rui S. The Impact of a Sensitivity of Economic Activities on the Economic Behaviour of Enterprise. *Economics of Development*. 2022. Vol. 21. No. 3. P. 27–39. DOI: 10.57111/econ.21(3).2022.27-39. **10.** Poliakova O., Shlykova V., Ivanova O., Reshetniak O., Panasenko O. Structural and energy factors of economy resilience: two global cases from 21st century and proposals for Ukraine // 3rd International Scientific Conference on Environmental Sustainability in Natural Resources Management. URL: <https://isces.eu-science.com/>.

Стаття надійшла до редакції 15.12.2023 р.

АНАЛІЗ ТЕНДЕНЦІЙ РОЗВИТКУ ДИДЖИТАЛ-ПРОЦЕСІВ У КРАЇНІ

УДК 338.24

Залашков Є. В.

Магістрант 2 року навчання
факультету міжнародної економіки і підприємництва ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Статтю присвячено дослідженню сучасних трендів у розвитку диджитал-процесів на світовому та національному рівнях. Проаналізовано диджитал-позицію України в світовому просторі та визначено фактори, які мають вплив на диджитал-розвиток країни.

Ключові слова: диджиталізація, економіка, суспільство, диджитал-процеси, цифрове суспільство.

Annotation. The article is devoted to the study of modern trends in the development of digital processes at the world and national levels. The digital position of Ukraine in the world space was analyzed and the factors influencing the digital development of the country were determined.

Keywords: digitalization, economy, society, digital processes, digital society.

На сучасному етапі розвитку диджитал-процесів використання та впровадження інформаційних технологій є необхідною умовою. Такі умови створили перехід економіки і суспільства на новий етап розвитку з використанням новітніх технологічних рішень. Формування великого обсягу інформації потребує обробки сучасними застосунками та моделювання наявних змін на національному та світовому рівнях.

Тренди цифровізації являють собою глобальну інформатизацію економіки і суспільства, впровадження диджитал-процесів тощо. Розвиток інформаційних і цифрових технологій є передумовою інтеграції України

до Європейського Союзу. Цифровізація та інформатизація направлені на розвиток європейського та міжнародного співробітництва, а також є важелем економічного розвитку країни. Цифрові технології дозволяють підвищити продуктивність та ефективність розвитку економіки на рівні держави (підприємства).

На сьогодні диджитал-процеси мають стрімкі тенденції розвитку, що дозволяє швидко збирати, використовувати та аналізувати Big Data. Вся цифрова інформація формується за допомогою цифрових слідів, які залишаються на різних цифрових платформах. Результати діяльності фізичних осіб – підприємців зберігаються та накопичуються, у результаті чого формується інформаційний простір. Однак для того щоб проаналізувати цей інформаційний простір, необхідно мати доступ до мережі Інтернет. Інтернет вимірюється обсягами глобального трафіку або інтернет-протоколом. З 1992 року ведеться аналіз обсягів глобального трафіку з метою дослідження масштабів про потоки даних. У 2017 році зафіксовано масштаби потоків даних складала 45 тис. гігабайт за секунду, а в 1992 році – всього 100 гігабайт, тобто збільшився масштаб потоків даних в 450 разів. На рис. 1 наведено інформацію про масштаби потоків даних за період 2002–2022 роки.

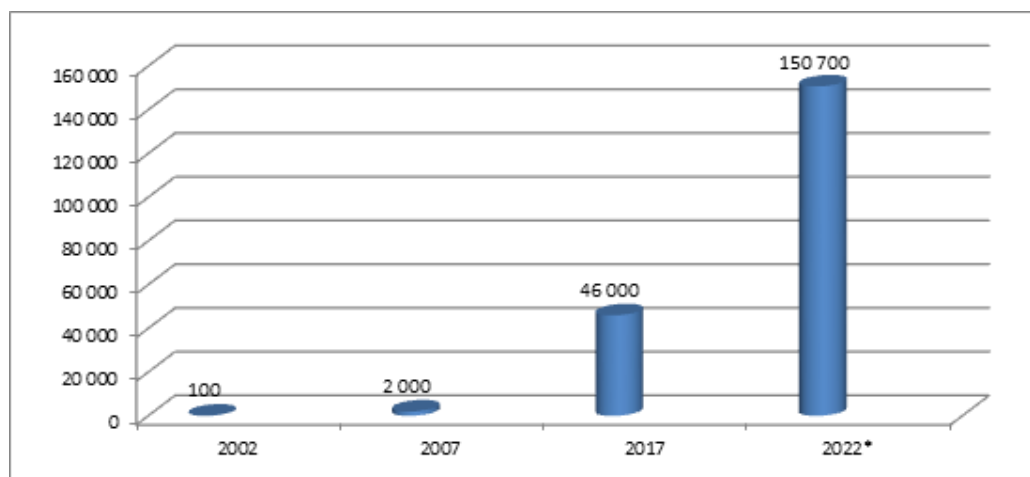

Рис. 1. Тенденції розвитку інтернет-трафіку на світовому рівні, гігабайт/секунду [8]

Аналізуючи дані, наведені на рис. 1, бачимо, що вони свідчать про стрімке зростання в розвитку інтернет-трафіку на світовому рівні. Така позитивна динаміка спостерігається на початковому етапі розвитку диджитал-процесів. У 2022 році рівень глобального інтернет-трафіку складав 150,7 тис. гігабайт в секунду, що приводить до збільшення інтернет користувачів та розширення асортименту інтернет-продуктів і послуг [5].

Цифрові тренди сьогодення охоплюють всі види економічної діяльності та сфери життєдіяльності, впроваджуючи в свою діяльність сучасні цифрові платформи та технології. Чим швидше буде розвиватись та поширюватись інтернет-мережі, тим швидше відбувається розвиток диджитал економіки. За останні десять років спостерігаються високі темпи до збільшення чисельності користувачів інтернет-мереж. У 2020 році кількість інтернет-користувачів складала 4,6 млрд осіб, а порівняно з 2017 роком їх кількість збільшилась на 674 млн осіб [7].

Аналізуючи дані, наведені на рис. 2, бачимо, що найбільша питома вага інтернет-користувачів в 2020 році знаходиться в Північній Америці та складає 94,6 % інтернет-користувачів від загальної чисельності населення. На другому році по загальній кількості інтернет-користувачів у світі займає Європа, де більше половини населення (87,2 %) користуються інтернет-мережею. Серед представлених країн останнє місце посідає Африка, де питома вага інтернет-користувачів серед чисельності населення складає 39,3 %.

Таким чином, диджиталізацію доцільно вважати як тригер ефективного розвитку цифрової економіки як на національному, так і на світовому рівнях. Майбутня ефективність цифрового розвитку залежатиме від того, наскільки диджитал-процеси будуть охоплювати всі види економічної діяльності та супроводжуватись сучасними інформаційними технологіями.

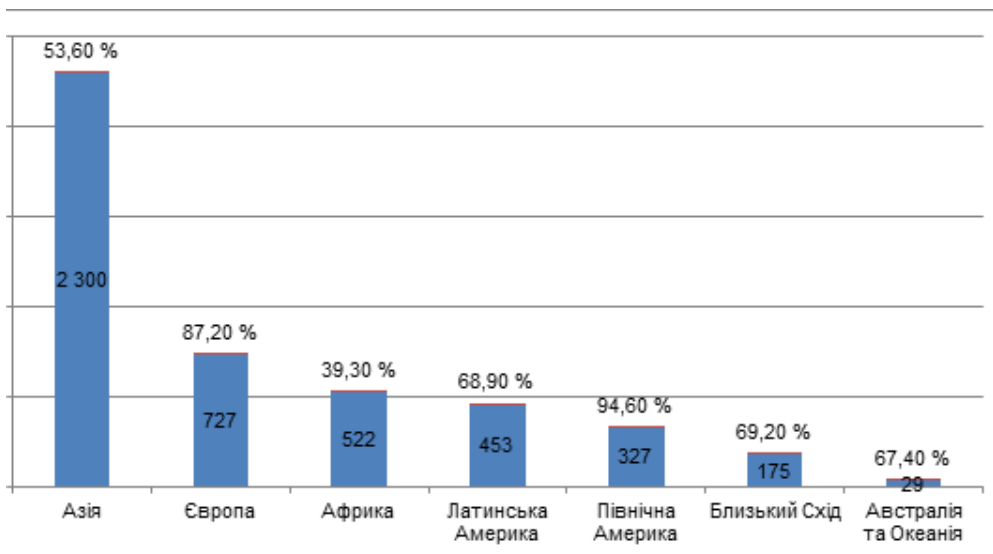

Рис. 2. Питома вага кількості інтернет-користувачів у світі станом на 2020 рік, % [5]

В Україні тренди цифровізації не настільки стрімкі, як на світовому рівні. Це пов'язано з тим, що існує обмежений бюджет на диджитал-розвиток у країні, наявність застарілої мережевої інфраструктури. Усунення цих перешкод дозволить стрімко підвищити рівень цифрового розвитку в країні. Україна станом на 2020 рік посіла 69 місце серед 90 країн зі значенням 42,75. На рис. 3 та 4 наведено значення та ранги загального індексу та його компонентів.

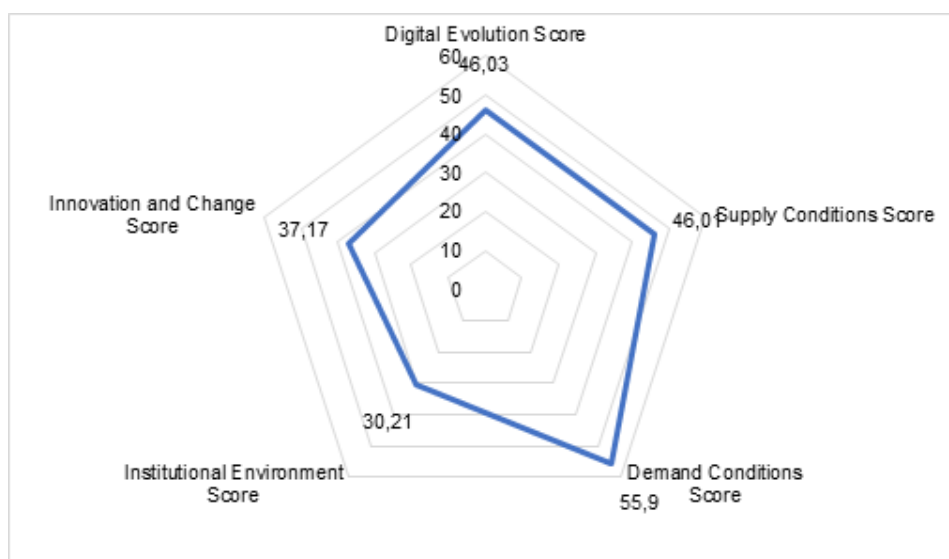

Рис. 3. Загальне значення індексу цифрового інтелекту та його компонентів

Проведений аналіз дозволив зробити висновок щодо розвитку процесів цифровізації для України. Так, країна відноситься до групи економік з затримкою. Тобто Україна – це загальмована економіка, що має високий рівень цифрового прогресу, але демонструє сповільнення розвитку цифрових процесів.

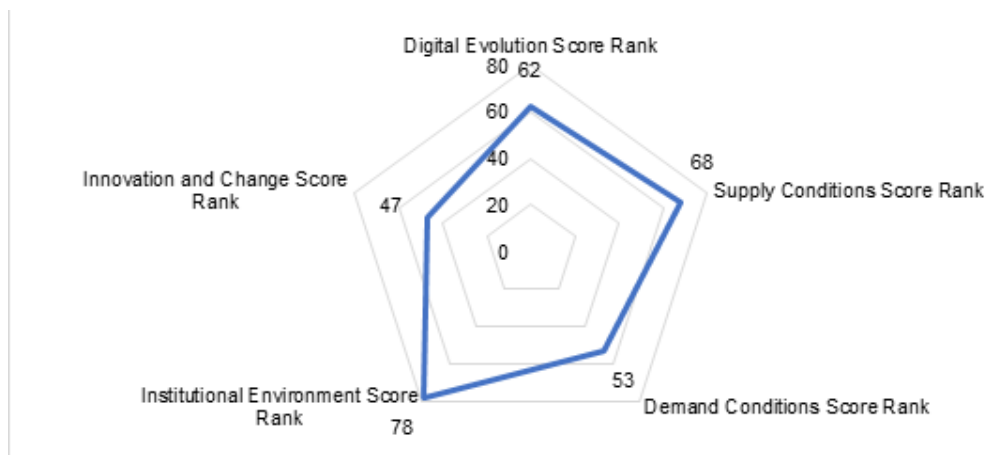

Рис. 4. Ранги загального індексу та його компонентів

Для України найбільш скрутне становище сталося для компоненти «Інституційне середовище» (78 ранг) та «Умови пропозиції» (68 ранг); найкращий ранг припадає на компоненту «Інновації та зміни» (47 ранг).

Крім того, зрозуміло, що загальний ранг нашої країни також низький, і уряду держави треба зосередити велику увагу на посилення створення середовища, що сприяє його розвитку.

Проведений аналіз показав, що рейтинг України за цим індексом є нестабільним. Досягнення високого результату за 2022–2023 роки стає неможливим. На цей момент Україна зосереджена на розвитку інновацій, проте поки що не застосовує їх як інструмент покращення економічних показників. На сьогодні цифрова економіка безпосередньо пов'язана із мережею Інтернет, а можливість її розвитку прямо пропорційно залежить від його наявності, доступності, географічній місцевості населеного пункту тощо.

Аналіз світових трендів рівня цифровізації дозволяє прогнозувати розвиток цього конкретного економічного, технологічного і навіть соціального явища в майбутньому держави, особливостях її національного, інституційного, політичного, науково-технічного, інфраструктурного та інформаційного простору, а також розробити теоретико-методологічні засади стратегічного планування процесу цифровізації економіки.

Науковий керівник – д-р екон. наук, професор Раєвнева О. В.

Література: 1. Все буде digital: названі країни-лідери за рівнем розвитку цифрової економіки. URL: <https://ubr.ua/ukraine-and-world/technology/nazvany-strany-lidery-po-urovnyu-razvitija-tsifrovoj-ekonomiki-3848422>. 2. Жекало Г. І. Цифрова економіка: проблеми та перспективи розвитку. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2019. № 26. С. 56–60. 3. Коляденко С. В. Цифрова економіка: передумови та етапи становлення в Україні та світі. *Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2016. № 6. С. 105–112. 4. Ляшенко В. І., Вишневський О. С. Цифрова модернізація економіки України як можливість проривного розвитку : монографія. Київ : ІЕП НАНУ, 2018. 252 с. 5. Цифровізація як нова реальність України. URL: <https://lexinform.com.ua/dumka-eksperta/tsyvrovizatsiya-yak-nova-realnist-ukrayiny/>. 6. Ponomarenko V., Rayevnyeva O., Yermachenko V., Aksonova I., & Brovko O. Digitalization as a development factor of innovative-active university. *Problems and Perspectives in Management*. 2021. Vol. 19 (4). P. 213–231. DOI: 10.21511/ppm.19(4).2021.18. 7. Rayevnyeva O. Comparative Rating Analysis of the Situation with and Trends in the Digitalization of Ukrainian Society and Economy. *The problems of economy*. 2021. Vol. 4 (50). P. 56–66. DOI: 10.32983/2222-0712-2021-4-56-66.

Стаття надійшла до редакції 15.12.2023 р.

СТАТИСТИЧНИЙ АНАЛІЗ ДЕТЕРМІНАНТ ДИФЕРЕНЦІАЦІЇ ДОХОДІВ У КРАЇНАХ СВІТУ

УДК 316.34

Костенко М. О.

Студент 4 курсу
факультету міжнародної економіки і підприємництва ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Статтю присвячено статистичному аналізу й оцінці факторів нерівності доходів населення за різними країнами. Диференціація доходів є найважливішим аспектом економічного розвитку та добробуту суспільства. Диспропорції в розподілі доходів можуть мати серйозні наслідки для соціальної стабільності, економічного зростання та загального добробуту. Використовуючи різноманітні показники та статистичні методи, в статті досліджено фактори, що зумовлюють диференціацію доходів, та їхній вплив на різні соціально-економічні параметри.

Ключові слова: диференціація доходів, економічний розвиток, добробут, соціальна стабільність, статистичний аналіз.

Annotation. The article is devoted to the statistical analysis and assessment of factors of income inequality in different countries. Income differentiation is the most important aspect of economic development and social welfare. Disparities in income distribution can have serious consequences for social stability, economic growth, and overall well-being. Using various indicators and statistical methods, the article examines the factors that determine the differentiation of incomes and their impact on various socio-economic parameters.

Keywords: income differentiation, economic development, welfare, social stability, statistical analysis.

Нерівність доходів у сучасному суспільстві є складною і багатогранною проблемою, що стосується всіх країн світу. Розуміння причин і наслідків диференціації доходів має вирішальне значення для уряду країн при розробці ефективних заходів щодо забезпечення сталого та справедливого економічного розвитку.

Проблема оцінювання нерівності доходів в різних країнах світу є на сьогодні досить актуальною. На цей час є багато вчених, які досліджують і намагаються з'ясувати основні причини виникнення диференціації доходів населення. Серед вітчизняних фахівців слід зазначити дослідження Маркіної І., Калініченко О., Лесюк В., Аксьонової І., Лібанової Е., Панчишин С. та інших. Науковці описують у своїх публікаціях основні шляхи вирішення нерівності у суспільстві як на регіональному, державному, так і на загальносвітовому рівнях [1–3]. Слід виділити і зарубіжних вчених, які поглиблено вивчали зазначену проблему, а саме: Т. Аткинсона, А. Тейла, Д. Ламберта, Р. Лермана, А. Макалея, Р. Солоу, А. Сена та ін.

Метою статті є вивчення диференціації доходів населення в різних країнах світу, порівняння їх розміру, вивчення та зіставлення основних соціально-економічних показників, що пов'язані з нерівністю доходів у суспільстві.

Одними з ключових детермінант соціально-економічної нерівності у суспільстві є освіта й охорона здоров'я. В цьому дослідженні проведемо аналіз взаємозв'язку між рівнем освіти, доступом до охорони здоров'я та розподілом доходів. Аналіз диференціації буде проводитися на світовому рівні та на рівні всередині окремих країн світу.

Що стосується світового рівня, то на рис. 1 наведено розподіл країн Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) за показником видатків на охорону здоров'я на душу населення у 2022 році [4].

Як видно з рис. 1, у 2022 році США мали найвищі витрати на охорону здоров'я на душу населення серед країн ОЕСР. На той час витрати на охорону здоров'я на душу населення в США становили 12,5 тис. дол. США, що значно вище, ніж у Швейцарії, країні з другим найвищим показником витрат на охорону здоров'я на душу населення (8 тис. дол. США). Німеччина, Норвегія та Нідерланди також входять до п'ятірки країн з найвищими витратами на охорону здоров'я на душу населення. Значення показника в цих країнах коливається в межах від 7,3 до 8 тис. дол. США.

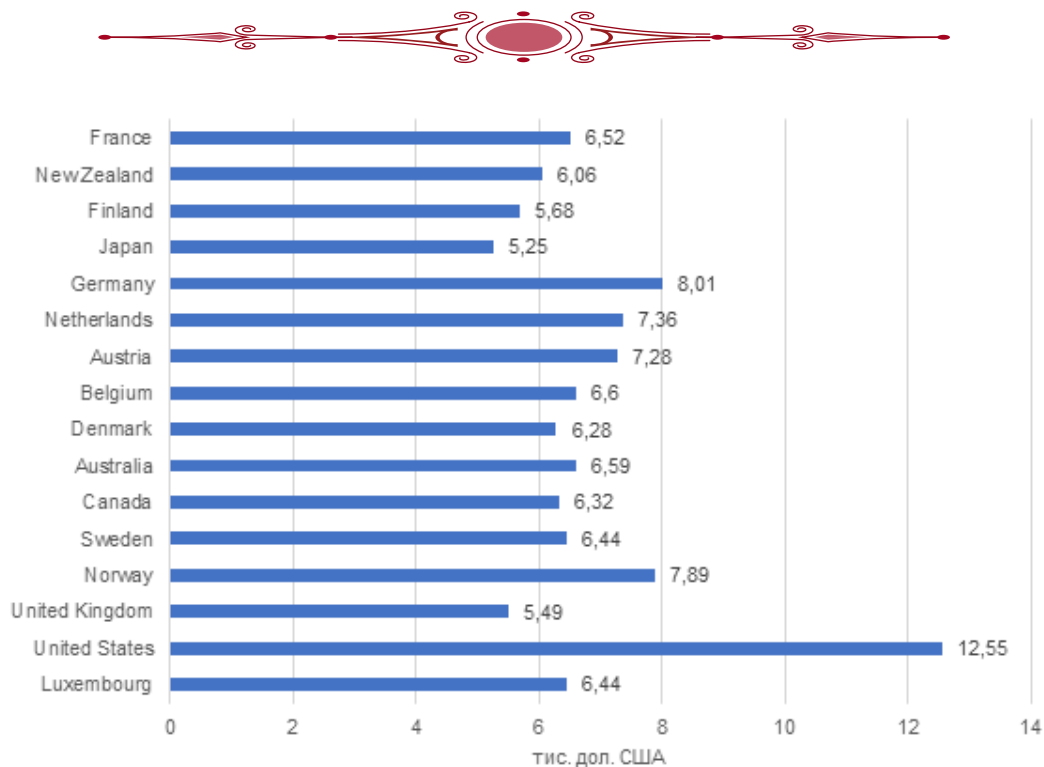

Рис. 1. Розподіл країн ОЕСР за видатками на охорону здоров'я на душу населення

Крім того, США витрачають найбільшу частку свого ВВП на охорону здоров'я: майже 16,6 % ВВП витрачається на медичні послуги. Це найвищі витрати на охорону здоров'я у світі. У 2021 році загальні витрати на охорону здоров'я в США перевищили 4 трлн дол.

У табл. 1 наведено витрати на одного учня за країнами ОЕСР у 2010 та 2019 роках та показано їх зміну за 10 років [5].

Як видно з табл. 1, у 2019 році середні витрати країн ОЕСР на одного учня впродовж одного року навчання на рівні вищої освіти становили 18,4 тис. дол. США, що вище, ніж у 2010 році, на 12,2 %. При цьому значення показника за країнами мало як підвищення, так і зниження, тобто спостерігається диференціація, як в розмірах, так і в напрямку зміни. Крім того, у країнах, де спостерігається в основному зниження витрат на освіту 1 учня, маємо найнижчий розрив із середнім значенням по країнах ОЕСР. Країни, де відбулося зниження витрат, мають достатньо великий потенціал у сфері освіти, отже, їх незначне відхилення від середнього показника по країнах ОЕСР свідчить про достатньо стабільну ситуацію в цій сфері. Що стосується інших країн, то вони різняться набагато більше за витратами на 1 учня від середніх витрат по групі країн ОЕСР (понад у 1,5 разу), що свідчить про високий ступінь диференціації і вплив рівня освіти на рівень економічного добробуту в цих країнах.

Таблиця 1

Зміна витрат на одного учня за країнами ОЕСР, дол. США

Країна	2010 рік	2019 рік	Зміна, %	Порівняння з середнім за країнами ОЕСР у 2019 р., разів
1	2	3	4	5
Люксембург	-	56 600	-	3,08
Сполучені Штати Америки	31 800	37 400	117,6	2,03
Велика Британія	-	31 600	-	1,72
Норвегія	24 500	28 500	116,3	1,55
Швеція	26 100	27 300	104,6	1,48
Канада	-	24 300	-	1,32
Австралія	21 100	23 200	109,9	1,26
Данія	25 900	23 000	88,8	1,25

Закінчення табл. 1

1	2	3	4	5
Бельгія	21 100	22 300	105,7	1,21
Австрія	-	22 100	-	1,20
Нідерланди	22 800	22 100	96,9	1,20
Німеччина	23 100	20 300	87,9	1,10
Японія	19 400	19 900	102,6	1,08
Фінляндія	22 800	19 200	84,2	1,04
Нова Зеландія	16 500	19 000	115,2	1,03
Франція	20 300	18 800	92,6	1,02
В середньому по країнах ОЕСР	16 400	18 400	112,2	-

Тепер проаналізуємо вищевказані країни за показником ВВП на душу населення, який є індикатором благополуччя країни в економічному сенсі [6], табл. 2.

З табл. 2 видно, що країни ОЕСР відносяться до країн з найбільшими доходами на душу населення серед 190 країн світу. Якщо порівняти рейтинг країн ОЕСР за рівнем економічного благополуччя з витратами на освіту та охорону здоров'я, то видно, що у найбільш економічно розвинених країн (Люксембург, Норвегія, США) спостерігаються найбільші витрати на 1 учня порівняно з іншими країнами ОЕСР та найбільші видатки на охорону здоров'я на душу населення. Це співвідношення підтверджує гіпотезу про те, що у розвинених країнах розподіл доходів є більш рівномірним, що сприяє підвищенню соціального благополуччя у суспільстві таких країн.

Таблиця 2

Диференціація країн ОЕСР та інших країн світу у 2022 році

Країна	ВВП на душу населення, тис. дол.	Рейтинг за рівнем економічного благополуччя серед 190 країн світу	Рейтинг за рівнем економічного благополуччя серед країн ОЕСР
Люксембург	128,8	1	1
Сполучені штати Америки	78,4	7	3
Велика Британія	51,3	18	10
Норвегія	88,8	5	2
Швеція	60,5	11	6
Канада	59,2	12	7
Австралія	68,0	9	4
Данія	66,4	10	5
Бельгія	50,9	20	12
Австрія	52,3	16	9
Нідерланди	57,6	14	8
Німеччина	49,4	21	13
Японія	35,0	31	16
Фінляндія	51,2	19	11
Нова Зеландія	49,0	22	14
Франція	42,7	25	15

Як показує аналіз країн з найменшою та найбільшою диференціацією доходів [7], яка визначалась на підставі коефіцієнта Джині: числа від 0 до 100 %, де 0 означає абсолютно рівномірний, справедливий розподіл доходу і багатства між населенням країни, а 100 % означає, що все багатство контролюється лише однією людиною, розрив у доходах населення найбагатших і найбідніших країн відрізняється. Диференціація доходів в багатих країнах менше, ніж в бідних, що свідчить про значно вищий рівень життя та розвитку в цих країнах.

Нерівність у доходах впливає на розвиток суспільства як в соціально-економічному аспекті, так і в політичному, оскільки значна поляризація доходів формує у суспільстві негативне ставлення до страти забезпеченого населення, уповільнює зростання ВВП, знижує мобільність доходів тощо. З іншого боку, надзвичайно низька нерівність у доходах спостерігається в основному в бідних країнах, що вказує на відсутність економічного зростання в них.

Отже, економічна нерівність є однією з найбільш досліджуваних форм соціальної нерівності у суспільстві. Дослідження економічної нерівності тісно пов'язане з вивченням бідності, тіньової економіки країни, трудової міграції населення, безробіття, соціальної справедливості та формуванням соціальної політики. Згідно з результатами проведеного дослідження можна сказати, що інвестування в освіту і охорону здоров'я вирішить питання підвищення доходів та ВВП й зниження рівня нерівномірності між групами країн.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Аксьонова І. В.

Література: 1. Аксьонова І. В. Статистичне забезпечення аналізу соціальної стратифікації та економічної нерівності населення країни. *Проблеми економіки*. 2017. № 1. С. 55–62. 2. Маркіна І. А., Калініченко О. В., Лесюк В. С. Економічна нерівність: світовий досвід та особливості в Україні. *Український журнал прикладної економіки*. 2019. Т. 4. № 3. С. 172–180. URL: <http://ujae.org.ua/ekonomichna-nerivnist-svitovuj-dosvid-ta-osoblyvosti-v-ukrayini/>. 3. Rayevnyeva O., Stryzhychenko K., Matúšová, S. Impact of Migration Processes on GDP. *Engineering Proceedings*. 2023. No. 39 (1). P. 86. DOI: 10.3390/engproc2023039086. 4. Per capita health expenditure in selected countries in 2022. URL: <https://www.statista.com/statistics/236541/per-capita-health-expenditure-by-country/>. 5. National Center For Education Statistics. URL: <https://nces.ed.gov/programs/coe/indicator/cmd/education-expenditures-by-country>. 6. Visual Capitalist. URL: <https://www.visualcapitalist.com/worlds-richest-countries-2023-gdp-per-capita/>. 7. World Population Review. URL: <https://worldpopulationreview.com/country-rankings/income-inequality-by-country>.

Стаття надійшла до редакції 15.12.2023 р.

ТЕОРЕТИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ МІГРАЦІЇ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ ЗА КОРДОН

УДК 314.7

Коцило В. В.

Студент 4 курсу
факультету міжнародної економіки і підприємництва ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Статтю присвячено дослідженню проблеми міграції працездатного населення й не працездатного з територій України до інших країн. Вивчення цієї проблеми дає можливість зрозуміти, наскільки є великою проблемою міграція населення, та її вплив на розвиток та економічну складову України.

Ключові слова: міграція, еміграція, аналіз, працездатне населення.

Annotation. The article is devoted to the study of the problem of migration of the able-bodied population and those unable to work from the territories of Ukraine to other countries. The study of this problem makes it possible to understand how big a problem population migration is and its impact on the development and economic component of Ukraine.

Keywords: migration, emigration, analysis, working population.

З початку розвитку цивілізацій людям було притаманне переселення задля пошуку кращого місця для їх існування. Кожна людина бажає для себе та своєї сім'ї найкращого, але не завжди вдається знайти своє місце для саморозвитку там, де ти народився. Через це проблема міграції працездатного населення завжди була і буде актуальна. У цьому питанні є як мінуси, так і плюси. Міграція завдає шкоди країні, з якої масово починає виїжджати працездатне населення для пошуку свого місця у світі, знижуючи рівень її соціально-економічного розвитку. Але є й оборотна сторона цього питання, у якому країни, що приймають іммігрантів, розвивають свою державу, збільшуючи її працездатне населення.

Дослідженню міграційних процесів і їх впливу на загальний соціально-економічний розвиток країн присвячено багато робіт як науковців, так і статистичних агенцій [1; 4–9].

Зараз в Україні є проблема міграції населення за кордон. Через це країні загрожує розвиток демографічної кризи, яка негативно впливає на розвиток як економіки, так і соціальних процесів. Розглядаючи це питання, доцільно проаналізувати статистичні дані починаючи з 1991 року, щоб краще зрозуміти передумови цієї проблеми.

Метою статті є статистичне дослідження трендів міграційних процесів в Україні.

На рис. 1 наведено графік кількості населення України. Офіційні статистичні джерела свідчать, що в Україні станом на 1993 рік в країні мешкало 52,2 млн осіб, з них 13,1 – діти 0–17 років, 28,9 млн – дорослі віком 18–59 років й люди похилого віку 60 років і старше – 9,7 млн осіб [1].

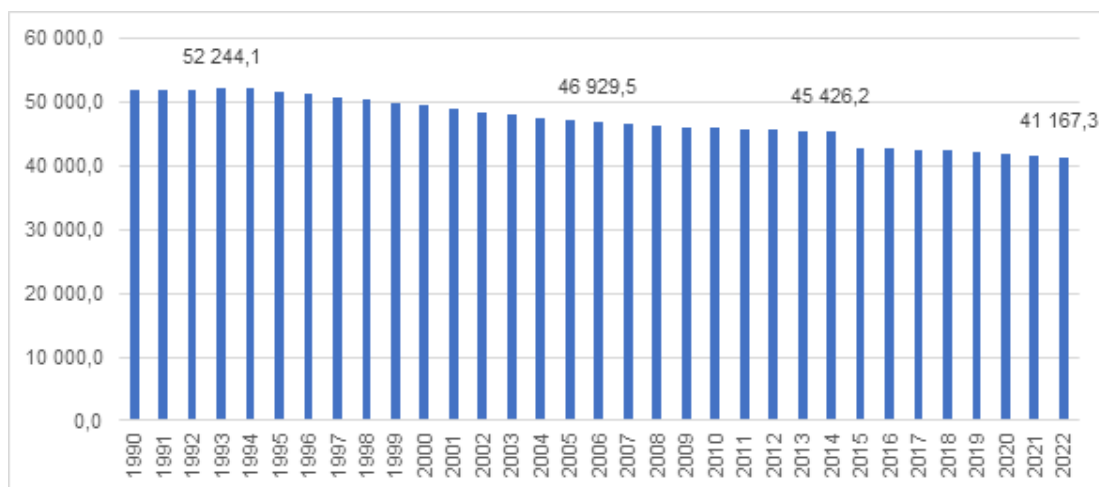

Рис. 1. Динаміка кількості населення України, тис. осіб [1]

За десять років чисельність населення знизилась до 48 млн осіб, але чисельність населення у віці до 17 років і старше 60 років залишалась майже однаковою. До 2006 р. ця цифра продовжила зменшуватись. Вона скоротилась до 47 млн осіб, і також молодого населення до 17 років стало менше, ніж у минулому відрізьку часу – з приблизної кількості в 10 млн осіб до 8,8 млн осіб.

У 2014 році в країні вже проживало 45,4 млн осіб, однак уже в 2015 році їх кількість знизилась до 42 млн 759,7 тис осіб. Кількість населення рахувалась без тимчасово окупованих територій. Динаміка до зменшення численності населення спостерігалась у наступних роках і вже в 2019 році досягла значення 41 млн осіб [1]. Станом на початок 2022 року чисельність населення країни складало 41,6 млн осіб (без урахування тимчасово окупованих територій). Тобто з 1993 року по 2022 р. населення України скоротилось на 20,3 %. Це дуже велика цифра, тому що, наприклад, населення Німеччини у проміжку з 1992 по 2012 рр. зменшилось всього на 1 %. Звісно, це завдяки великій кількості мігрантів, але, незважаючи на це, демографічна криза не притаманна цій країні.

З проголошенням державної незалежності України в першій половині 1990-х рр. поширилася еміграція переважно із західноукраїнських земель на постійне місце мешкання до Канади, США, Австралії, Німеччини

та ін. країн. Протягом 1990–2000-х рр. унаслідок складної економічної ситуації, що склалася після розпаду СРСР, великих масштабів набула сезонна еміграція з України до Греції, Іспанії, Італії, Німеччини, Польщі, Португалії, Словаччини, Угорщини, Чехії та ін. країн, а також до РФ, Литви, Латвії, Естонії (рис. 2).

Рис. 2. Картографія міграції українців у 1990–2000-х рр.

За різними підрахунками, щорічна кількість сезонних емігрантів з України сягає кількох мільйонів осіб. Водночас збільшується і кількість трудових емігрантів, так званих білих і синіх комірців, у т. ч. науковців і висококваліфікованих спеціалістів (ця еміграція відома як «відплив інтелекту»), на постійне мешкання до країн Західної й Центральної Європи та Північної Америки, а також до Австралії, деяких країн Латинської Америки та ін.

За даними НБУ, у 2020 році нараховувалось близько 3 млн трудових мігрантів, це свідчить про те, що за рік в країну повернулось майже 500 тис. осіб. Така ситуація була пов'язана зі світовою пандемією Covid-19, тому що країни ЄС закривались на локдаун, тобто була присутня вимушена міграція внаслідок втрати роботи.

За даними Інституту демографії та соціальних досліджень, 2021 рік мав позитивну тенденцію до збільшення кількості трудових мігрантів та становила 2,5–3 млн осіб. На думку директора інституту Е. Лібанова, така ситуація з трудовою міграцією пов'язана з тим, що під час пандемії дуже складно знайти роботу та довго проживати на території країн ЄС [6]. Серед головних проблем міграції населення є неможливість задовольнити мінімальні потреби люди або сім'ї через відсутність робочих місць чи можливості самореалізації у різних сферах діяльності.

Незважаючи на наслідки трудової міграції та пандемію, найбільший потік міграції припав на 2022 рік через повномасштабне вторгнення на територію України. Так, станом на 31.10.2023 р. 4,24 млн негромадян ЄС, які втекли з України внаслідок російського вторгнення 24 лютого 2022 року, мали статус тимчасового захисту на територіях країн ЄС [4; 5; 7; 9]. Найбільше всього надали тимчасового захисту громадянам України такі країни, як Німеччина, Польща та Чехія. Німеччина надала тимчасовий захист 28,7 % від загальної кількості тих, хто виїжджав; Польща – 22,7 %, а Чехія – 8,6 % [4; 5; 7; 9]. Графік переміщення українців в 2023 році наведено на рис. 3.

Статистична інформація, представлена та розглянута в статті, описує тільки тенденції, пов'язані з наданням статусу тимчасового захисту громадянам України на підставі рішення Ради ЄС 2022/382 від 04.03.2022 р. Це рішення було прийнято у зв'язку з масовим переміщенням населення України на територію ЄС через повномасштабне вторгнення РФ на територію України. Станом на 28.09.2023 р. Європейська Рада вирішила продовжити термін тимчасового захисту для осіб, які покинули територію України внаслідок російської агресії. За рішенням ради тимчасовий захист був продовжений до 04.03.2025 р.

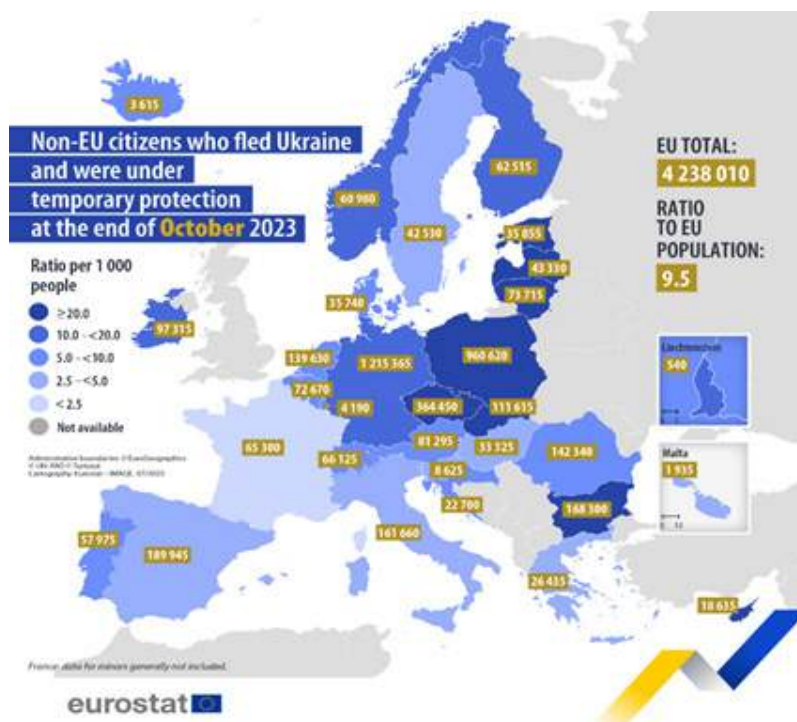

Рис. 3. Картографія переміщення українців у 2023 р.

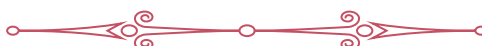
Станом на кінець жовтня 2023 р. найбільша кількість українських громадян перебувала в Чехії (33,7 %), Естонії (26,3 %), Польщі та Болгарії (обидві – 26,1 %), і Литві (25,8 %) [4; 5; 7; 9]. Серед країн Європейського Союзу саме громадяни України становили понад 98 % (46,4 % складають жінки, 33,4 % – діти та 20,2 % займають чоловіки) від загальної кількості осіб, які мають тимчасовий захист.

Таким чином, міграційні процеси в Україні набули критичного обсягу, що становлять реальну загрозу майбутнього розвитку нації. Уряд докладаеть серйозних зусиль щодо подолання цієї ситуації.

Науковий керівник – д-р екон. наук, професор Раєвнева О. В.

Література: 1. Державна служба статистики України. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/ds.htm. 2. Інформаційний ресурс «Слово і Діло». URL: <https://www.slovoidilo.ua/2021/03/18/infografika/suspilstvo/trudova-mihracziya-skilky-ukrayincziv-pracyuvaly-kordonom-2019-2021-rokax>. 3. Ясь О. В. Еміграція українського населення. URL: http://www.history.org.ua/?termin=Emigraciya_ukr_naselennya. 4. Eurostat. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/w/ddn-20231208-2>. 5. Frontex – European Border and Coast Guard Agency Homepage. URL: <https://frontex.europa.eu/media-centre/news/news-release/frontex-stands-with-ukraine-koMh1h>. 6. How many Ukrainians are left? Who will not return? What will Ukrainian society and economy be like? Interview with sociologist Ella Libanova. URL: <https://forbes.ua/war-in-ukraine/skilki-zalishilos-ukrainsiv-khto-ne-povernetsya-yakim-bude-ukrainske-suspilstvo-ta-ekonomika-intervyu-z-sotsiologineyu-elloyu-libanovoyu-17012023-11104>. 7. International Migration: Drivers, Factors and Megatrends (2020). International Centre for Migration Policy Development (ICMPD). URL: <https://www.icmpd.org/file/download/51472/file/Policy%2520Paper%2520-%2520Geopolitical%2520Outlook%2520on%2520International%2520Migration.pdf>. 8. Rayevnyeva O, Stryzhychenko K, Matúšová S. Impact of Migration Processes on GDP. *Engineering Proceedings*. 2023. Vol. 39 (1). P. 86. DOI: 10.3390/engproc2023039086. 9. Worldwide Immigration Trends Report. URL: https://www.fragomen.com/trending/worldwide-immigration-trends-reports/index.html?gclid=CjwKCAjw6vviBhB_EiwAQJ%20Rop-mEjn5ZEKmbLRGrxitYEGUwnsobcCGZhu6Gzj1_enqquuQ0euA7YnBoChlYQAvD_BwE.

Стаття надійшла до редакції 15.12.2023 р.

ТЕОРЕТИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ РИНКУ ПРАЦІ

УДК 331.5

Міщенко А. Д.

Студент 4 курсу
факультету міжнародної економіки і підприємництва ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. У статті досліджено підходи до визначення ринку праці, визначено умови виникнення, формування та функціонування ринку праці. Сформовано перелік факторів, які мають вплив на ринок праці в нестабільних умовах розвитку економіки країни.

Ключові слова: ринок праці, трудова міграція, робоча сила, населення, попит, пропозиція.

Annotation. The article examines approaches to the definition of the labor market, defines the conditions for the emergence, formation and functioning of the labor market. A list of factors that have an impact on the labor market in the unstable conditions of the country's economic development has been compiled.

Keywords: labor market, labor migration, workforce, population, demand, supply.

В умовах сучасних реалій український ринок праці став вагомим складовим елементом світового ринку праці. Посилення міжнародних господарських взаємозв'язків на тлі поглиблення світового поділу праці сприяв посиленню наукового пошуку щодо створення адаптивної системи оцінки та аналізу трудової міграції з метою визначення тенденцій розвитку цього процесу та визначення професій, які є найбільш затребувані на ринку. Дослідженню ринку праці в нашій країні завжди приділялася велика увага. Значний внесок у теорію і методологію трудової міграції населення і робочої сили внесли вітчизняні та зарубіжні вчені, серед яких доцільно виділити: О. Грішнова, Т. Черниш, Ю. Костенюк, О. Власенко, Е. Лібанова, О. Савченко, О. Томчук та ін.

Аналіз літературних джерел дозволив виділити декілька підходів до трактування дефініції «ринок праці».

Представники першого підходу визначають ринок праці як сферу обігу товару та послуг, якому властиві товарно-грошові відносини. Ринок праці вони розглядаються як частину економічної системи країни.

Вчені в межах другого підходу вважають що вивчати та досліджувати ринок праці необхідно через його складові елементи, тобто вони пропонують окремо вивчати попит та пропозицію на робочу силу.

Найбільша кількість вчених є представниками третього підходу. Вони вважають що вивчати ринок праці потрібно через систему суспільних відносин, а сам ринок праці розуміють як систему взаємопов'язаних між собою економічних відносин, форм і методів направлених на забезпечення інтересів виробників і роботодавців [6].

У межах четвертого підходу під ринком праці розуміють складноструктуровану систему економічних відносин з метою здійснення обміну праці на фонд життєвих благ, які суттєво необхідні для задоволення потреб суспільства. Задоволення цих потреб є підґрунтям для відновлення робочої сили та розміщення працівника в системі суспільного поділу праці за законами товарного виробництва і обігу. Аналіз літературних джерел дозволив виділити три основних визначення ринку праці, які наведені на рис. 1.

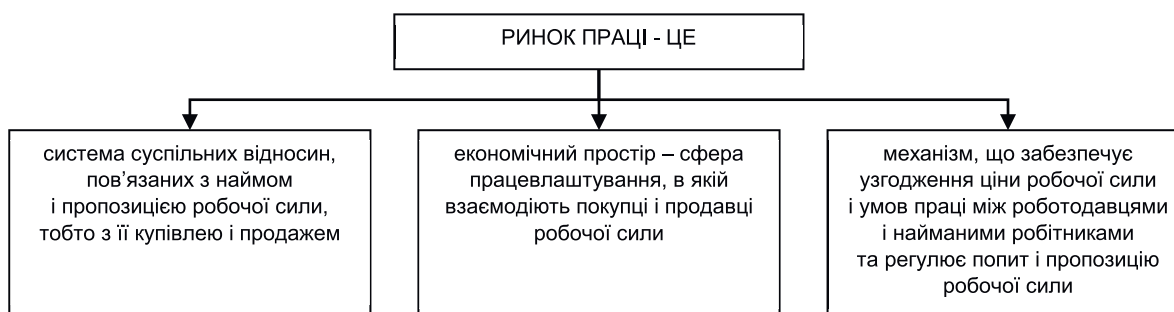

Рис. 1. Основні визначення ринку праці

Задля стабільного та ефективного функціонування ринку праці в нестабільних умовах розвитку економіки необхідно дотримуватись певних вимог, які подані на рис. 2.

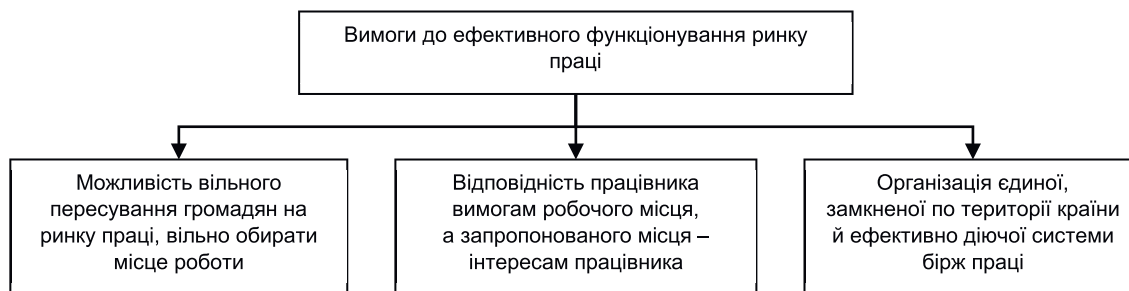

Рис. 2. Перелік вимог задля ефективного функціонування ринку праці

Для функціонування цього ринку необхідно створити правове забезпечення, насамперед зробити умови для свобод і можливостей працівника щодо вибору роботи, вільного керування своєю кар'єрою та досвідом. Але справа не тільки в правовому аспекті, а ще й в економічному. Роботодавець має зменшити використання або вивільнити робочий ресурс, у разі неможливості з різних причин частково або повністю вести свій бізнес.

Необхідно також створити сучасну, ефективну та потужну біржу праці національного рівня; приділити більше уваги до постійного оновлення і актуалізації професійного навчання, профорієнтації, підвищення рівня кваліфікації кадрів та їхньої перепідготовки відповідно до реальних потреб ринку праці. Фінансування та забезпечення ефективного функціонування галузі працевлаштування та зайнятості, громадських робіт, збільшення соціального захисту як працюючих, так і не працюючих громадян та їх сімей.

Окрім умов функціонування при дослідженні ринку праці необхідно визначити фактори, які здійснюють вплив на його функціонування. Сформований перелік факторів дозволить визначати, які з них є вагомими при формуванні системи рівноваги між попитом і пропозицією на ринку праці. Аналіз економічної літератури дозволив сформулювати перелік факторів, які мають вплив на ринок праці (рис. 3).

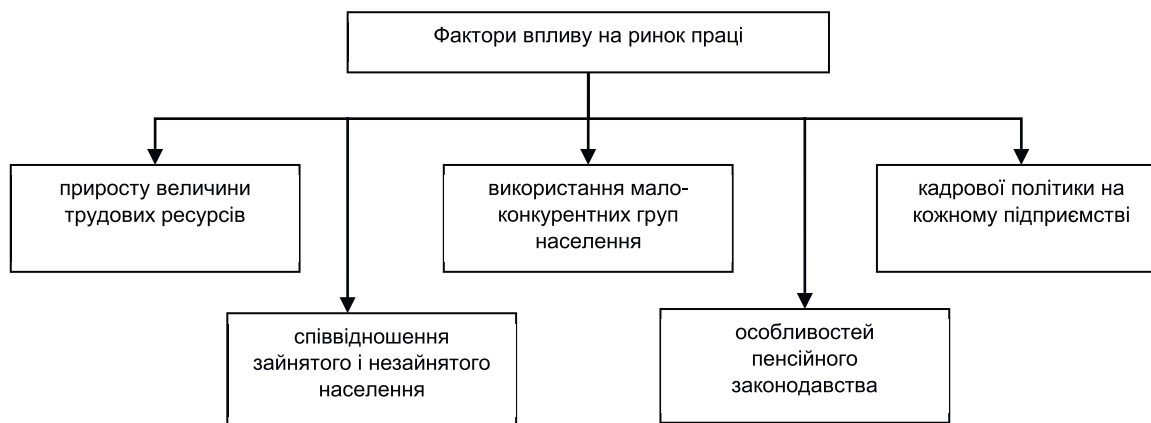

Рис. 3. Фактори впливу на попит робочої сили

Аналізуючи фактори впливу на попит робочої сили (рис. 3), можна зробити висновок, що особливе місце займає приріст трудових ресурсів, використання малоконкурентних груп населення та дотримання кадрової політики на підприємствах та організаціях. Серед факторів, які чинять негативний вплив на формування балансу на ринку праці, відноситься зменшення кількості прийнятих осіб і збільшення кількості осіб, які вибули з підприємств. Обіг зайнятих і безробітних на ринку праці формує етап циклічності в системі економічних відносин і коливання сукупної пропозиції та сукупного попиту робочої сили. Насамперед, сукупна пропозиція повністю залежить від чисельності економічно-активного населення, а сукупний попит залежить від наданих роботодавцями можливостей.

Таким чином, в умовах світової глобалізації, інформатизації суспільства та переходу України на ринкові відносини кардинально змінюється пропозиція, а отже, попит на сучасному ринку праці – перехід від зайнятості у сфері виробництва до зайнятості у сфері послуг, яке пов'язано з рівнем розвитку продуктивних сил і відповідним йому розвитком продуктивності праці.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Бровко О. І.

Література: 1. Грішнова О. А., Савченко О. О. Фріланс: нові можливості і проблеми реалізації трудового потенціалу. *Ринок праці та зайнятість населення*. 2016. № 1. С. 8–12. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/rpzn_2016_1_3. 2. Костенюк Ю. Б., Гладько А.О. Ринок праці України в умовах воєнного стану // The 4 th International scientific and practical conference "Modern problems of science, education and society"(June 19-21, 2023) SPC "Sci-conf. com. ua", Kyiv, Ukraine. 2023. 1281 p. 3. Лібанова Е. М. Людський розвиток в Україні. Інноваційні види зайнятості та перспективи їх розвитку : кол. моногр. / за ред. Е. М. Лібанової. Київ, 2016. 328 с. 4. Економічна правда. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2022/12/8/694732/>. 5. Томчук О. Аналіз трендів розвитку ринку праці в Україні: ключові зміни та виклики воєнного часу. *Innovation and Sustainability*. 2023. № 2. С. 110–119. 6. Brovko O. The current problems of youth employment in the labor market of Ukraine // Dynamics of the development of world science : abstracts of the 10th International scientific and practical conference. Perfect Publishing. Vancouver, Canada. 2020. P. 38–46. 7. Rayevnyeva O., Brovko O., Su Rui. Computer-Mathematical Modeling of the Influence of the Macro-Environment on the Economic Behavior of the Enterprise // 7th International Symposium on Multidisciplinary Studies and Innovative Technologies (ISMSIT), 2023. DOI: 10.1109/ISMSIT58785.2023.10304994. 8. Rayevnyeva O., Stryzhychenko K., Brovko O. Computer-Mathematical Support for Analysis of Stability of the Interrelation Between Macroeconomic Financial Indicators and Migration // 7th International Symposium on Multidisciplinary Studies and Innovative Technologies (ISMSIT), 2023. DOI: 10.1109/ISMSIT58785.2023.10304995.

Стаття надійшла до редакції 15.12.2023 р.

ДИНАМІЧНИЙ АНАЛІЗ ПОКАЗНИКІВ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ КРАЇНИ

УДК 339.56

Мельник А. Г.

Магістрант 2 року навчання
факультету міжнародної економіки і підприємництва ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. У статті проведено динамічний аналіз зовнішньоекономічної діяльності країни за показниками експорту та імпорту, стану торговельного балансу, товарної структури експорту та імпорту. Проаналізовано поточний стан розвитку зовнішніх зв'язків у найскладніших умовах задля вирішення завдань щодо стабілізації соціально-економічного становища країни.

Ключові слова: експорт, імпорт, динаміка, зовнішня торгівля, зовнішні зв'язки, зовнішньоторговий оборот.

Annotation. The article provides a dynamic analysis of the country's foreign economic activity based on export and import indicators, the state of the trade balance, and the commodity structure of export and import. The current state of the development of foreign relations in the most difficult conditions was analyzed in order to solve the tasks of stabilizing the socio-economic situation of the country.

Keywords: export, import, dynamics, foreign trade, foreign relations, foreign trade turnover.

Зовнішньоекономічна діяльність кожної країни є важливою умовою її економічного зростання. Особливо це актуально за сучасних умов, коли набувають інтенсивного розвитку процеси міжнародної економічної інтеграції, транснаціоналізації, міжнародного поділу праці, глобалізації світового господарства.

Зовнішньоекономічні зв'язки дозволяють у найскладніших умовах перехідного періоду вирішувати завдання щодо стабілізації соціально-економічного становища, підтримки реального сектора економіки, задоволенню потреб населення. Існуючі зміни у світовій економіці пов'язані, насамперед, з процесами глобалізації та регіоналізації світового господарства [1; 2].

Одним із найбільш важливих напрямків підвищення ефективності виробництва та економіки країни є розвиток зовнішньоекономічної діяльності. Однак визначення ефективних напрямків розвитку країни в сфері зовнішньоекономічної діяльності неможливе без ретельного аналізу її стану [3; 4].

Індикативний аналіз зовнішньоекономічних зв'язків включає динамічний аналіз зовнішньоторговельного обороту експорту й імпорту, стан торговельного балансу, товарну структуру експорту й імпорту, розподіл зовнішньої торгівлі по території, країнах, за видами товарів тощо.

Динамічний аналіз показника зовнішньоекономічної діяльності України з 1994 по 2022 роки наведено на рис. 1.

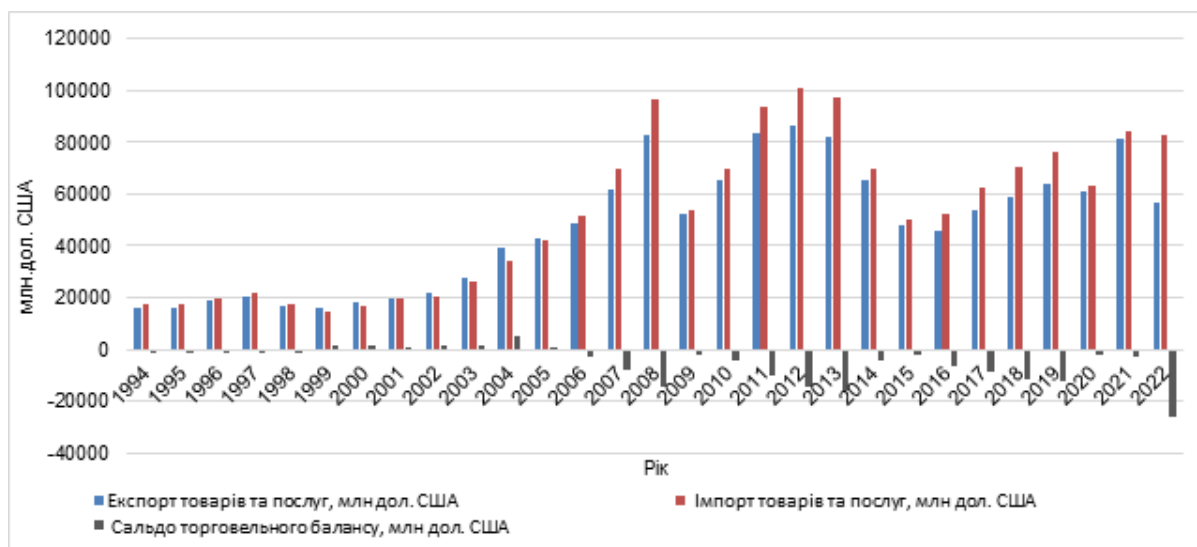

Рис. 1. Динаміка показників зовнішньої торгівлі України

Динаміка абсолютних показників зовнішньої торгівлі України з 1994 р. по 2022 р. свідчить про те, що починаючи з 2005 року по 2022 рік обсяги імпорту товарів та послуг перевищують обсяги експорту. Цей період характеризується від'ємним значенням сальдо торговельного балансу. Від'ємне сальдо торговельного балансу країни означає, що вона більше витрачає на імпорт товарів, ніж отримує від експорту за кордон своїх товарів. Така ситуація є небажаною, бо вона негативно відображається на економіці країни.

Експорт України мав найбільше пікове значення у 2012 році. У 2013 році обсяги експорту почали стрімко зменшуватися. Причиною зменшення обсягу експорту є розгортання воєнного конфлікту на сході країни і, як наслідок, – криза, проблеми в економіці та політиці, що призводить до нестачі фінансування промисловості.

Аналіз динаміки експорту товарів і послуг України у період з 2015 р. до 2022 р. свідчить про те, що найбільш позитивні зміни відбулися у 2021 р. Темпи приросту обсягів експорту в 2021 році відносно попереднього року

становили 34,26 %, темп приріст імпорту – 33,43 %, темп приросту зовнішньоторговельного обороту – 33,84 %, але зниження коефіцієнта покриття імпорту експортом майже на 1,03 %. А починаючи з 2022 року в Україні спостерігається зменшення обсягів експорту й імпорту товарів і послуг та зовнішньоторговельного обороту.

Зовнішньоторговельний оборот, що визначається як сума експорту і імпорту, має тенденцію до зменшення через зменшення його складових. Максимальним значенням характеризуються 2021 рік. Важливим є те, щоб у структурі зовнішньоторговельного обороту переважав обсяг експорту, а не імпорту. В Україні обсяги імпорту переважають над обсягами експорту.

Таблиця 1

Середні показники динаміки експорту та імпорту товарів і послуг України за 2015–2022 роки

Показники зовнішньоекономічної діяльності		Значення, %
Середній темп зростання	Експорт товарів і послуг	2,53
	Імпорт товарів і послуг	7,34

За результатами розрахунку у табл. 1, можна сказати, що у період з 2015 р. до 2022 р. експорт товарів і послуг у середньому щорічно збільшувався на 2,53 %, а імпорт товарів і послуг – відповідно на 7,34 %.

У світовій практиці для виміру зовнішньоторговельної інтенсивності країн використовуються два типи показників: обсяг зовнішньої торгівлі (або експорту, або імпорту окремо) на душу населення країни та відношення експорту (або імпорту, або зовнішньоторговельного обігу окремо) до валового внутрішнього продукту (ВВП) країни.

За даними Державної служби статистики України, було розраховано експорт, імпорт і зовнішньоекономічний оборот на душу населення. Результати розрахунків наведено на рис. 2.

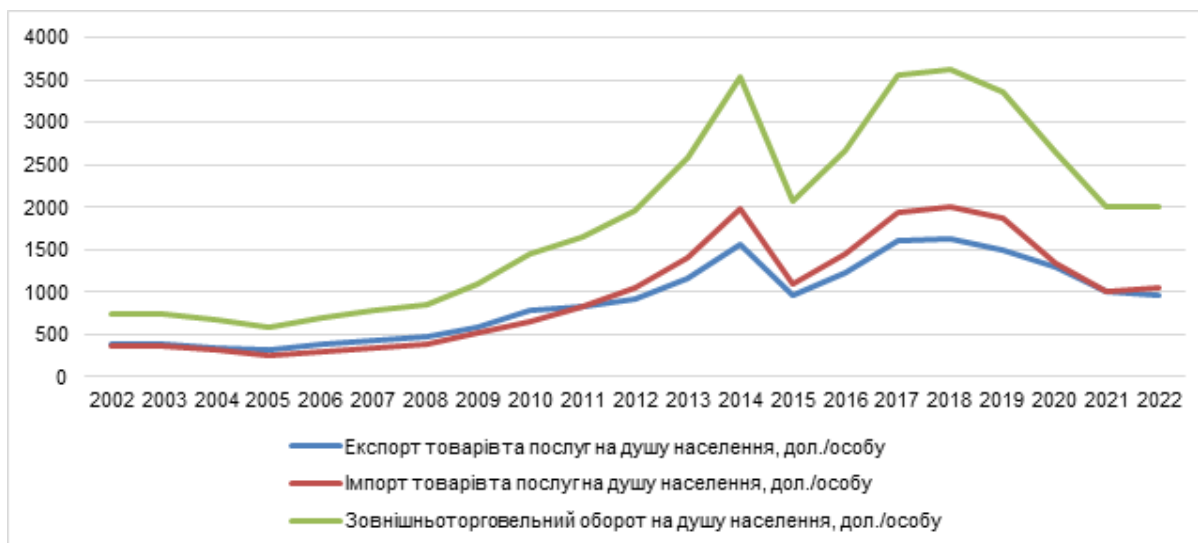

Рис. 2. Динаміка показників інтенсивності зовнішньоекономічних зв'язків України за період 2002–2022 роки

Таким чином, показники експорту, імпорту та зовнішньоторговельного обороту на душу населення мають тривалу позитивну динаміку лише у період з 2002 р. по 2014 р. Досить різкими спадами характеризується 2013–2015 рр. та 2018 р. по теперішній час. Це пов'язано з нестабільною політичною та економічною ситуацією, що почалася у 2013–2014 рр. та продовжується дотепер. У ці роки спостерігається суттєвий спад обсягів експорту й імпорту країни.

Таким чином, проведений аналіз свідчить про низьку інтенсивність зовнішньоекономічної діяльності України та невисоку її ефективність за останні роки. Активізація зовнішньої торгівлі України нині є необхідною умовою існування та розвитку національної економіки, тому ЗЕД має бути спрямована на вирішення певних завдань: зменшення зовнішньої заборгованості, оптимальної реалізації експортних можливостей, забезпечення

імпортних потреб, структурної перебудови господарства. При цьому регіональна політика має вирішувати завдання щодо організації та регулювання зовнішньоекономічної діяльності та міжнародного співробітництва.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Бровко О. І.

Література: 1. Rayevnyeva O., Brovko O., Su Rui. Computer-Mathematical Modeling of the Influence of the Macro-Environment on the Economic Behavior of the Enterprise // 7th International Symposium on Multidisciplinary Studies and Innovative Technologies (ISMSIT), 2023. DOI: 10.1109/ISMSIT58785.2023.10304994. 2. Георгіаді Н. Г. Основи зовнішньоекономічної діяльності: теоретичні основи і прикладні аспекти : навч.-метод. посіб. Львів : Інтелект-Захід, 2006. 260 с. 3. Rayevnyeva O., Stryzhychenko K., Brovko O. Computer-Mathematical Support for Analysis of Stability of the Interrelation Between Macroeconomic Financial Indicators and Migration // 7th International Symposium on Multidisciplinary Studies and Innovative Technologies (ISMSIT), 2023. DOI: 10.1109/ISMSIT58785.2023.10304995. 4. Sierova I., Aksonova I., Shlykova V., Milevska T. Computer-mathematical support for analytical assessment of trends in the Ukrainian grain market development // 5th International Congress on Human-Computer Interaction, Optimization and Robotic Applications, June 8-10, 2023, Istanbul, Turkey – Hybrid. URL: <https://ieeexplore.ieee.org/document/10155771>. 5. Eurostat. URL: <http://www.ec.europa.eu/>. 6. Rayevnyeva O., Stryzhychenko K., Matúšová, S. Impact of Migration Processes on GDP. *Engineering Proceedings*. 2023. No. 39 (1). P. 86. DOI: 10.3390/engproc2023039086.

Стаття надійшла до редакції 15.12.2023 р.

ТЕОРЕТИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ЦІН В ЕКОНОМІЧНІЙ СИСТЕМІ

УДК 338.5

Ніколенко Д. А.

Студент 4 курсу
факультету міжнародної економіки і підприємництва ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Статтю присвячено дослідженню ціни як складної і важливої категорії для сучасної економіки, класифікаційної ознаки цін, які найчастіше використовуються підприємствами і ринками, а також етапи і методи ціноутворення на підприємствах в умовах сучасної ринкової економіки, заснованої на принципі вільної конкуренції.

Ключові слова: ціна, статистика цін, оптові ціни, роздрібні ціни, кошторисна вартість, закупівельні ціни.

Annotation. The article is devoted to the study of price as a complex and important category for the modern economy, a classification feature of prices that is most often used by enterprises and markets, as well as the stages and methods of pricing at enterprises in the conditions of a modern market economy based on the principle of free competition.

Keywords: price, price statistics, wholesale prices, retail prices, estimated cost, purchase prices.

Сучасний етап розвитку економіки країн світу та світової економіки в цілому характеризується нестабільним етапом, на який справляє вплив досить велика кількість факторів. Багато науковців вважають, що ціни мають значний вплив на національну та світову економіку. Ціна є складною економічною категорією і має велике значення для бізнесу, оскільки суттєво впливає на прибутковість суб'єктів господарювання. Сьогодні ціноутворення є досить складним процесом і здійснюється в декілька етапів з використанням певних методів ціноутворення, які є важливими та відповідальними для бізнесу. Це пов'язано з низкою факторів, серед яких безпосередній вплив на прибуток компанії. Тому ефективне використання цін в умовах ринкової економіки вимагає поглибленого вивчення та розуміння економічної природи категорії ціни, а також дослідження статистики цін і методів ціноутворення в сучасних умовах.

Дослідженням впливу цін на розвиток економіки країни займаються вітчизняні та зарубіжні вчені, серед яких є: Г. Ассель, Б. Берман, В. Гальперін, А. Головець, Г. Реймер, А. Кузьменко, В. Харченко, Й. Завадський та інші. У своїй роботі вони наголошують, що ціни на товари та послуги впливають на життя всіх людей в країні, і їх динаміка потребує регулярного моніторингу. Ціни є своєрідною лінійкою для вимірювання ефективності економічної діяльності, тому саме від рівня цін залежить економічна поведінка бізнесу та споживачів, а стрімке зростання цін може призвести до економічного хаосу, а іноді й до катастрофи [4, с. 547–552]. У такій ситуації і бізнес, і споживачі втрачають орієнтири раціональної поведінки, а ефективність економіки знижується.

При дослідженні змін цін у країні доцільно враховувати різноманітність функцій, які вони виконують в ринковій економіці та знаходять своє відображення в економічній системі цін. Зміна рівня однієї ціни впливає на рівень інших цін. Це пов'язано з усіма елементами єдиного процесу формування витрат виробництва, взаємозв'язком суб'єктів ринку та ринкового механізму.

Аналіз літературних джерел [1–7]. дозволив виділити головні критерії, за якими розрізняють ціни (рис. 1).

Рис. 1. Класифікація цін

Ціна, за якою зазвичай купується товар, може відрізнитися від ціни, опублікованої в газетах, через широке використання знижок (націнок). Знижки (націнки) – це грошові суми, які продавці товарів або послуг визначають для різних покупців з метою стимулювання та розширення продажу своїх товарів на ринку.

Найпоширенішими видами знижок і надбавок є бонусні (розпродажні), дилерські, сезонні, експортні знижки, надбавки за розстрочку платежу, додаткові послуги, надбавки за упаковку і тару.

Статистика переважно вивчає ціни на основі сфери розподілу товарів, такі як оптові та роздрібні ціни, ціни і тарифи на послуги, котирувальні ціни та закупівельні ціни. Ці види цін найбільш широко використовуються в економічному аналізі та відображаються в статистичних агрегатах [4, с. 158–162]. Розглянемо більш детально ці види цін.

Оптові ціни являють собою ціни, за якими промислові або споживчі товари, вироблені підприємством, продаються іншим підприємствам або торговельним організаціям. Посередницькі оптові підприємства та організації допомагають оптимізувати товарорух. Оптова ціна підприємства включає в себе його виробничі витрати і прибуток без ПДВ та акцизного збору.

Під роздрібною ціною розуміється ціна, за якою товар продається кінцевому споживачеві (домогосподарству). На цьому етапі реалізації товару ПДВ та акцизний збір є невід'ємною частиною роздрібною ціни.

Ціни і тарифи на побутові послуги є особливим видом роздрібних цін. До них відносяться тарифи на вантажні та пасажирські перевезення, побутові послуги, житлово-комунальні послуги та медичні послуги.

Ціни, за якими оплачується будівельна продукція, називаються котирувальними цінами, а ціни, за якими держава купує сільськогосподарську продукцію у сільськогосподарських виробників, а також ціни, за якими ця продукція продається промисловим підприємствам і компаніям для подальшої переробки, мають назву закупівельні ціни [4, с. 317].

Як і в промисловості, ці ціни не включають ПДВ при визначенні обсягів для будівництва, сільського господарства, вантажного транспорту та телекомунікацій.

Стратегічна форма цінової політики та варіанти її реалізації безпосередньо впливають з ринкової стратегії. Варіанти впливу наведені на рис. 2.

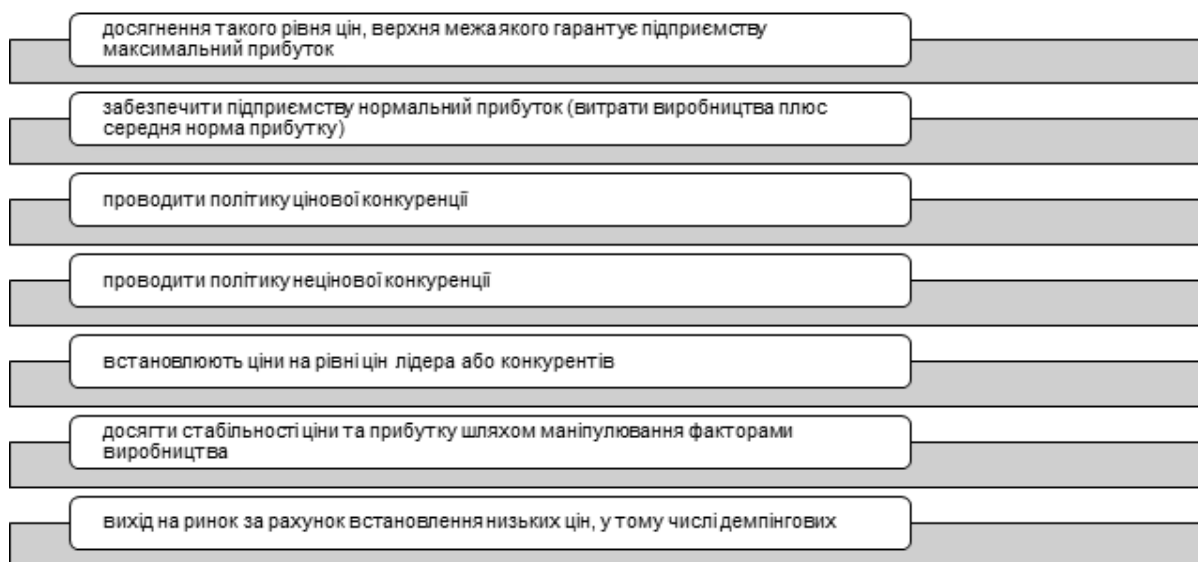

Рис. 2. Комбінація варіантів ринкової стратегії при формуванні цінової політики

Від того, який напрямок обирає компанія, залежить її успіх, рівень цін на ринку, а отже, і стан національної та світової економіки. Тому існує потреба в регулюванні цього сектора [5].

З початку заснування національної валюти, а це з вересня 1996 року до грудня 2021 року індекс споживчих цін коливався від 98,2 % (червень 2002 року) до 114,2 % (квітень 2015 року). Однак починаючи з 2022 року відбулись суттєві зміни у ціновій політиці країни, і це пов'язано з початком повномасштабного вторгнення на територію України. Українська економіка пережила найважчий рік з часу здобуття незалежності. У 2022 році ВВП України знизився на 32 %, а щомісячний дефіцит бюджету України оцінюється в 5 млрд дол. США. Понад сім мільйонів українців, або близько п'ятої частини населення, втекли з країни або стали внутрішньо переміщеними особами, що створює тиск на систему соціального забезпечення. Національний банк оцінює рівень безробіття в Україні на рівні 25–26 %. Наразі близько 30 % працездатного населення України є безробітними. Реальні доходи громадян України впали приблизно на 21 % у період з лютого по грудень цього року. Все це вплинуло на рівень інфляції в країні (у 2022 році він склав 26,6 %) та на зниження рівня купівельної спроможності громадян України.

При дослідженні цін доцільно проводити аналіз індексу споживчих цін, оскільки він вважається одним із головних макроекономічних показників, який відображає стан економіки країни. Спостерігаючи за дина-

мікою його змін і прогнозуючи майбутні коливання, люди можуть приймати більш обґрунтовані економічні рішення (наприклад, чи варто запасатися тією чи іншою групою товарів, чи купувати валюту, чи шукати нові джерела доходу) [6, с. 364]. Дослідження показують, що у 2022 році ціни на товари та послуги, що входять до споживчого кошика, різко зросли. З огляду на рівень руйнувань і збитків, спричинених російською агресією, відновити економіку та купівельну спроможність України хоча б до довоєнного рівня надзвичайно складно, навіть за фінансової допомоги багатьох країн і надзвичайної рішучості українського народу відбудувати свою країну.

Отже, державна цінова політика є невід'ємною частиною національної економічної та соціальної політики, і держава повинна, з одного боку, запобігати надмірному зростанню цін, а з іншого – гарантувати суб'єктам господарювання рівень цін, не нижчий за економічно обґрунтований, та забезпечувати їх відповідність витратам виробництва, витратам на реалізацію та прибутку від реалізації, сприяючи таким чином досягненню балансу інтересів споживача та виробника сприяють досягненню балансу інтересів між споживачами та виробниками.

Захист економічної конкуренції на товари, роботи і послуги суб'єктів природних монополій або суб'єктів господарювання шляхом встановлення цін або умов реалізації товарів, які були б неможливими за умов існування значної конкуренції на ринку, або шляхом застосування різних цін чи інших умов до порівнянних угод з суб'єктами господарювання, продавцями і покупцями без об'єктивно виправданих на те причин. Також необхідно спростити процедуру декларування зміни оптово-відпускних цін.

Таким чином, проведене дослідження категорії цін, їх класифікаційної ознаки дозволило дійти висновку, що ціни є складною економічною категорією, що формується відповідно до методів ціноутворення з метою реалізації цінової політики та стратегій, а також максимізації необхідних цільових показників, поставлених підприємствами на певному етапі розвитку, та необхідного обсягу прибутку від реалізації продукції на ринку.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Бровко О. І.

Література: 1. Rayevnyeva O., Stryzhychenko K., Brovko O. Computer-Mathematical Support for Analysis of Stability of the Interrelation Between Macroeconomic Financial Indicators and Migration // 7th International Symposium on Multidisciplinary Studies and Innovative Technologies (ISMSIT), 2023. DOI: 10.1109/ISMSIT58785.2023.10304995. 2. Дебюрократизація цін на продукти харчування // Міністерство економічного розвитку та торгівлі України. URL: https://issuu.com/mineconomdev/docs/1548_update. 3. Завадський Й. С., Осовська Т. В., Юшкевич О. О. Економічний словник. Київ : Кондор, 2006. 364 с. 4. Кузьменко А., Харченко В. Ціна як економічна категорія: порядок встановлення та методи ціноутворення в умовах сучасної ринкової економіки. *Економіка і суспільство*. 2017. № 13. С. 547–552. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/13_ukr/90.pdf. 5. Кулага Е. Правові аспекти державного регулювання ціноутворення в Україні. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 6. С. 158–162. URL: <http://pdp-journal.kiev.ua/archive/2017/6/36.pdf>. 6. Парижак Н. В. Державне регулювання ціноутворення в Україні. Київ : Логос, 2017. 317 с. 7. Про ціни та ціноутворення : Закон України від 21.06.2012 № 5007-VI. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/5007-17>.

Стаття надійшла до редакції 15.12.2023 р.

АНАЛІЗ РОЗВИТКУ РИНКУ НЕРУХОМОСТІ В УКРАЇНІ

УДК 332.832.2

Полянська А. В.

Студент 4 курсу
факультету міжнародної економіки і підприємництва ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. У статті проаналізовано тренди розвитку ринку нерухомості та цін на первинне та вторинне житло. Визначено чинники впливу на ціни ринку нерухомості. Досліджено стан розвитку ринку нерухомості під час повномасштабного вторгнення на територію України.

Ключові слова: нерухомість, ринок, ціни, первинне житло, будівництво, вторинне житло.

Annotation. The article analyzes trends in the development of the real estate market and prices for primary and secondary housing. Factors affecting real estate market prices are determined. The state of development of the real estate market during the full-scale invasion of the territory of Ukraine was studied.

Keywords: real estate, market, prices, primary housing, construction, secondary housing.

Протягом останніх років стрімко розвивається ринок нерухомості та будівництво житлової нерухомості. Це підтверджується тим, що розвиток ринку нерухомості став одним із основних напрямів формування в Україні економічного ринку, що базується на перевазі приватної власності та ринкових механізмів саморегулювання, функціонування та розвитку економіки. Все це підтверджує актуальність дослідження ринку нерухомості в країні та визначення факторів, які мають вплив на його розвиток.

За останнє десятиріччя ринок нерухомості мав позитивну динаміку, однак в 2022 році у зв'язку з повномасштабним вторгненням РФ на територію України ринок нерухомості стрімко погіршив свою ситуацію (рис. 1).

Аналізуючи дані, наведені на рис. 1, видно, що за 2022 рік загальний обсяг житлових приміщень скоротився на 62,2 % порівняно з 2021 роком. Водночас кількість заявлених на старті будівництва квартир у багатоквартирних будинках за вказаний період – 68,1 тис. – це у 1,8 разу менше порівняно з 2021 роком.

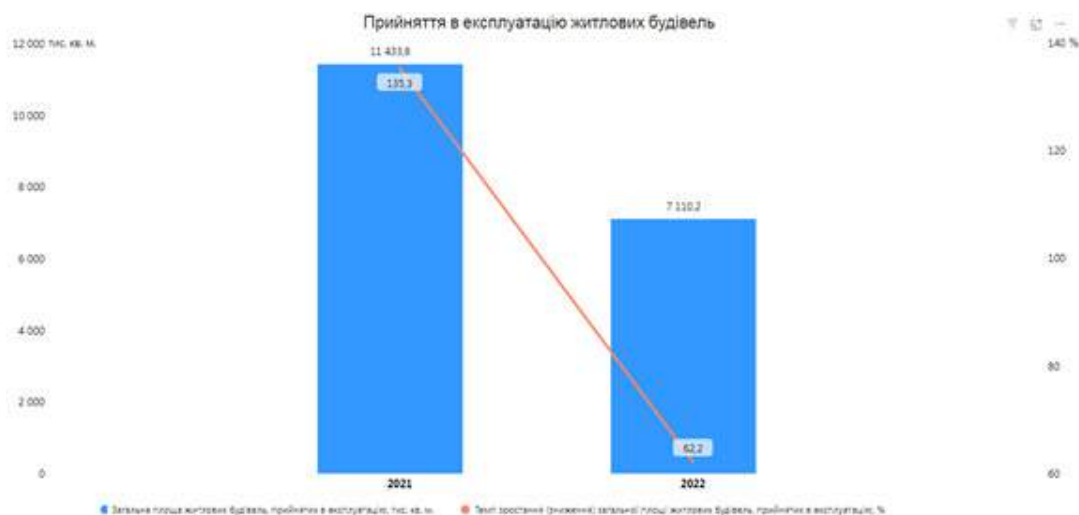

Рис. 1. Загальний обсяг житлових приміщень, зданих в експлуатацію

У 2021 році кількість нового житла на ринку нерухомості в Україні досягло максимального обсягу та складало 11,4 млн кв. м житла. Такий обсяг житлових приміщень був найбільший за останні роки. На початку 2022 р. на ринку нерухомості зберігалась ситуація на рівні попереднього року. За січень і лютий 2022 року за-

У зв'язку з тим, що ринок нерухомості впливає на розвиток економіки країни, то нові ціни в іноземній валюті провокують виникнення безризикової ситуації зі сторони українських інвесторів. Динаміка цін на нерухомість у 2022 році на має чіткої тенденції до збільшення або зменшення. Така ситуація пов'язана зі збільшенням витрат на будівництво житлових і нежитлових приміщень, які були зруйновані під час повномасштабного вторгнення на РФ на територію України. Для відновлення приміщень необхідна велика кількість ресурсів, які відсутні внаслідок слабкої логістики постачання сировини або взагалі відсутні. Також на зниження пропозиції на житлові приміщення впливає низький попит від населення, що не дає забудовникам підвищити вартість продажу житлових будівель.

Коливання цін на українському ринку нерухомості спровоковані безліччю чинників, найважливіші наведені на рис. 4.

Рис. 4. Перелік чинників, які мають вплив на ціни ринку нерухомості

У 2023 році спостерігалась інша динаміка зміни вартості житлових приміщень на продаж та оренду по різних регіонах України. У західних регіонах України вартість на житло суттєво зросла внаслідок великої кількості внутрішньо переміщених осіб зі сходу України. В інших регіонах вартість на квартири залишилась на рівні минулих років.

Таким чином, проведений аналіз ринку нерухомості в Україні дозволив зробити висновок, що за останні роки він переживає період стагнації. Повномасштабне вторгнення, уподобання клієнтів, тенденції на ринку, особливі місцеві обставини та основні макроекономічні чинники сприяли цій траєкторії розвитку ринку нерухомості. Проблеми становлення й розвитку ринку нерухомості в Україні пов'язані, передусім, із тим, що відсутні наукові методики та методології управління у сфері нерухомості (тобто майже не існує професійних підходів до управління нерухомістю); нововведення та відсутність єдиного термінологічного апарату; комплексної інформатизації всіх учасників ринку нерухомості (доступна всім єдина інформаційна база; правової бази, що регламентує відносини, які розвиваються та вдосконалюються у цій сфері; моніторинг стану ринку нерухомості в регіонах та країні та стандарти послуг у сфері управління нерухомістю. Все це обумовлює подальшого дослідження в визначенні факторів впливу на розвиток ринку нерухомості.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Бровко О. І.

Література: 1. Ivanov Yu., Ivanova O., Laptiev V., Polyakova O., Shlykova V. Problem-oriented Management of United Territorial Communities' Development Based on Decentralization under the Pandemic Influence // International Scientific and Practical Conference "Sustainable Development in the Post-Pandemic Period" (SDPPP-2021). SHS Web of Conferences. Vol. 126. 02001 (2021). DOI: 10.1051/shsconf/202112606002. 2. Rayevnyeva O., Stryzhychenko K.,

Brovko O. Computer-Mathematical Support for Analysis of Stability of the Interrelation Between Macroeconomic Financial Indicators and Migration // 7th International Symposium on Multidisciplinary Studies and Innovative Technologies (ISMSIT), 2023. DOI: 10.1109/ISMSIT58785.2023.10304995. **3.** Останні дослідження з сайту «КОШТ». URL: <https://kosht.media/tsiny-na-nerukhomist-v-ukraini-shcho-zminylosia-u-veresni-2023-roku/>. **4.** Мінінфраструктури. URL: <https://mtu.gov.ua/content/hto-mi-e.html>. **5.** Шпик Н. Аналіз ринку нерухомості в Україні та Європі. Вісник Львівського національного аграрного університету. *Архітектура і сільськогосподарське будівництво*. 2018. №19. С. 204–207.

Стаття надійшла до редакції 15.12.2023 р.

АНАЛІТИКА МОБІЛЬНИХ ДОДАТКІВ: БАЗОВІ ВИЗНАЧЕННЯ

УДК 330.311

Радзійон Н. О.

Студент 4 курсу
факультету міжнародної економіки і підприємництва ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. У статті виокремлено значення мобільних додатків у розвитку суспільства; визначено базові характеристики ринку мобільних додатків; проведено порівняльний аналіз світової практики використання електронних платежів і загальних тенденцій розвитку обсягу платежів і споживачів.

Ключові слова: цифрова економіка, мобільний додаток, електронний платіж, аналітика, характеристики динаміки.

Annotation. The article highlights the importance of mobile applications in the development of society; the basic characteristics of the mobile application market are determined; a comparative analysis of the global practice of using electronic payments and general trends in the development of the volume of payments and consumers was carried out.

Keywords: digital economy, mobile application, electronic payment, analytics, dynamics characteristics.

Сучасний цифровий світ вимагає термінових змін та адаптації до умов його розвитку. Прогрес мобільних технологій, наявність і доступ до високошвидкісного Інтернету перетворюють використання соціальних медіа та стають дешевим й ефективним маркетинговим інструментом для бізнесу.

Сьогодні будь-який життєвий аспект, споживчі потреби покриваються за рахунок мобільного світу додатків.

Ринок мобільних додатків характеризується:

- високою волатильністю руху;
- обережністю користувачів до своїх фінансів і часу;
- націленістю на отримання реальних результатів з позиції традиційних галузей.

Кількість нових додатків зростає нерівномірно. Залучення користувачів є каналом розвитку ринку, а утримання – складовою зростання.

Згідно з [1] період з 2019 по 2025 роки буде характеризуватися зростаючими темпами електронної комерції, світовий рівень якої в загальному обсязі продажів збільшиться з 13,8 % до 24,5 %. Тому встановити закономірності щодо того, які саме функції залежно від категорій додатка залучають користувачів, – дозволяє аналітика додатків.

В умовах цифрової економіки видом економічної діяльності, що відноситься до купівлі-продажу фінансового продукту у формі цифрової транзакції, є цифрові фінансові послуги. У 2022 році вартість транзакцій цифрових платежів становила 4.769.370 тис. млн дол. [3], з яких 21,3 % припадає на мобільні платежі.

Поступово витісняюь традиційні фінансові рішення мобільні фінтех-додатки. Мобільні фінансові послуги стають важливим елементом фінансової системи в усьому світі і, маючи потужний ІТ-потенціал, зосереджують зусилля на впровадженні передових світових практик у сфері мобільних фінансів та пошуку можливостей інтеграції з міжнародними платіжними системами.

Сучасні світові тенденції розвитку електронних платежів в територіальному розрізі наведені в табл. 1.

Таблиця 1

Динаміка характеристик використання електронних платежів

Характеристика	2021 рік		2022 рік		Відхилення
Обсяг використання, трлн \$ США	6,6		7,3		0,7
Темп зростання, %	10,2		14,7		4,5
За регіонами, найбільше зростання, %	Азія та Тихоокеанський регіон	12,1%	Азія та Тихоокеанський регіон	17,8%	5,7%
	Латинська Америка та Карибський басейн	11,7%	Латинська Америка та Карибський басейн	15,2%	3,5%

Якщо ще в 2020 році регіональна домінанта у використанні електронних платежів належала однозначно Азійсько-Тихоокеанському регіону – 63 %, а Латинська Америка мала лише 2,1 %; а в 2021 році рівноважна частка належала Індії – 27 % та Бразилії – 26,8 %, то в 2023 році однозначним лідером залишається Китай, зазначений показник за яким у 2,6 разу більше, ніж по США, та в 15,4 разу більше, ніж в Японії та Великій Британії.

Така динаміка вказує на посилення трендів цифровізації та стрімке поширення інноваційних способів здійснення фінансових операцій серед користувачів по всій планеті.

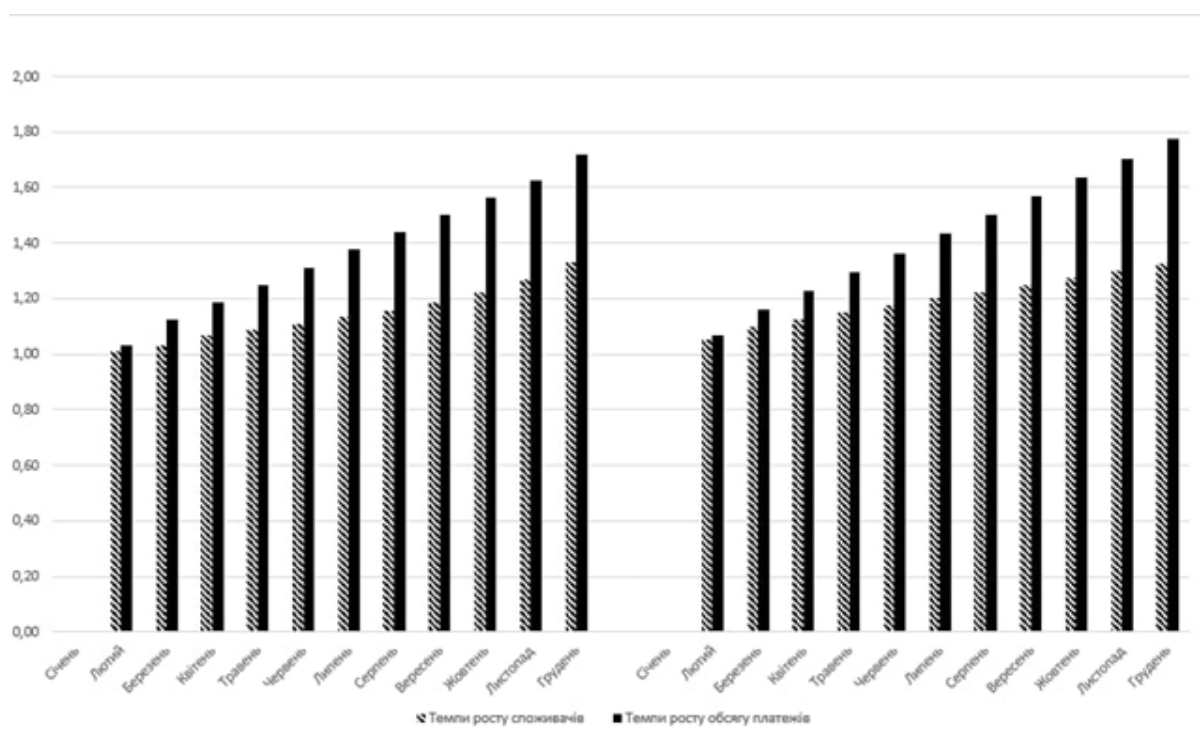

Рис. 1. Порівняльна оцінка характеристик динаміки споживачів та обсягу платежів

За 2021–2022 роки має місце однозначна тенденція до збільшення як обсягу електронних платежів, так й користувачів. Якщо у 2021 році у світі було здійснено близько 516 млрд електронних платежів, що на 26 % більше порівняно з 2020 роком, то у 2022 році спостерігалось подальше прискорення зростання обсягів цифрових транзакцій, і кількість електронних платежів збільшилася до 736 млрд, тобто на 37 %.

Але цікавим є той факт, що при однозначному випередженні темпів зростання обсягу платежів порівняно з темпом зростання споживачів наприкінці 2022 року швидкість зміни останніх була більш повільною.

При всій позитивній динаміці зазначених процесів спостерігається низка стримуючих факторів, що гальмують розвиток цієї перспективної сфери:

- наявність інформаційної асиметрії щодо світового досвіду впровадження мобільних платежів, використання хмарних технологій у фінансах, застосування технологій машинного навчання та штучного інтелекту для аналізу даних;

- відсутність комплексного аналізу потреб споживачів фінансових послуг з урахуванням усіх вікових і соціальних груп;

- відсутність бізнес-моделей розвитку компаній, що оперують на ринку мобільних платежів і фінтеху.

Зазначені положення визначають нагальну потребу в якісному інформаційно-аналітичному забезпеченні процесів розвитку мобільних фінансів і цифрових платежів. Оскільки недостатня увага до збору та аналізу даних про взаємодію користувачів з додатком може ускладнити визначення ефективності просування та вияв можливостей для його подальшого вдосконалення. Просування мобільних додатків передбачає чітке розуміння своєї аудиторії та наявність стратегії дій.

В Україні цей ринок не є розвиненим на достатньому рівні, незважаючи на те, що переважна більшість населення користується мобільним зв'язком. Розвиток ринку мобільних платежів суттєво збільшить доступ населення до небанківських фінансових послуг, сприятиме детінізації економіки та покращенню економічної ситуації.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Серова І. А.

Література: 1. Global Growth of eCommerce Markets. URL: <https://www.velotrade.com/blog/global-growth-of-ecommerce-markets/>. 2. Top 7 Payment Trends to Watch in 2023 and Beyond. URL: <https://staxpayments.com/blog/top-7-payment-trends/>. 3. ТОП-7 найкращих платіжних додатків за 2022 рік. URL: <https://psm7.com/uk/fintech/top-7-luchshix-platezhnyx-prilozhenij-za-2022-god.html>. 4. Посібник із цифрових платежів. URL: <https://www.entrust.com/resources/faq/guide-to-digital-payments>. 5. UNCTAD. URL: <https://unctad.org/press-material/global-e-commerce-jumps-267-trillion-covid-19-boosts-online-retail-sales>. 6. Rayevnyeva O., Karpinski M., Brovko O., Falat P., Aksonova I. The Diagnostic Model For Assessing The State Of Stability Of An Industrial Enterprise // Technology of Definition and Directions of Improvement / S. Wrycza, J. Maślankowski (eds). Digital Transformation. PLAIS EuroSymposium 2021. Lecture Notes in Business Information Processing, vol 429. Springer, Cham. 14/09/2021. P. 51–67. DOI: 10.1007/978-3-030-85893-3. 7. Rayevnyeva O., Filip S., Aksonova I., Brovko O., Rui S. The Impact of a Sensitivity of Economic Activities on the Economic Behaviour of Enterprise. *Economics of Development*. 2022. Vol. 21. No. 3. P. 27–39. DOI: 10.57111/econ.21(3).2022.27-39.

Стаття надійшла до редакції 15.12.2023 р.

ФОРМУВАННЯ АНАЛІТИЧНИХ ОСНОВ ДОСЛІДЖЕННЯ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

УДК 311.314

Скляренко С. С.

Магістрант 2 року навчання
факультету міжнародної економіки і підприємництва ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. У статті розглянуто питання взаємозв'язку міграції населення й економічного розвитку країни; визначено проблеми щодо коректності обліку міграційних процесів і необхідності проведення моніторингу; виокремлено систему показників, що буде слугувати аналітичним базисом комплексного дослідження міграційних процесів.

Ключові слова: міграція, економічний розвиток, моніторинг міграційних процесів, статистичні показники, показник випередження.

Annotation. The article examines the issue of the relationship between population migration and the country's economic development; identified problems regarding the correctness of accounting for migration processes and the need for monitoring; a system of indicators is singled out, which will serve as an analytical basis for a comprehensive study of migration processes.

Keywords: migration, economic development, monitoring of migration processes, statistical indicators; lead indicator.

Забезпечення стабільного й безпечного розвитку будь-якої країни світу визначається комплексом факторів, серед яких визначальна роль відводиться питанням розвитку процесів відтворення та міграції населення. На сьогодні міграція населення є результатом глобалізаційних процесів і носить об'єктивний характер.

Особливості розвитку сучасної системи міжнародних відносин, зовнішня політика держав визначають необхідність наукового осмислення міграційних процесів. На сьогодні міграція населення є фактором, що здійснює прямий вплив на ринок праці, чисельність і професійно-кваліфікаційний склад трудових ресурсів.

Зазвичай загальний аналіз міграційних процесів здійснюється в рамках теоретичних концепцій, метою розробки яких є вияв як тенденцій, так і закономірностей міграції, визначення її причин і наслідків, прогнозування можливих напрямків переміщення населення.

Якщо обсяг, інтенсивність, напрямки міграційних потоків і їх результативність розглядаються на макро-рівні, то вплив складу мігрантів на процес прийняття рішення щодо здійснення міграції аналізується на мікро-рівні.

На сьогодні не існує загальноприйнятої концепції міграції. Тому формування основ аналітичної роботи в дослідженні міграційних процесів є необхідною умовою інтеграції різних рівнів вивчення причин й наслідків міграції на макро- та мікрорівнях. Будь-яка аналітика починається з розуміння сутності питання. Трактуючи навіть поняття «міграція» як рух осіб, зміна місця проживання, переміщення, сукупність переміщень чи перетин кордону – складно й навіть неможливо однозначно визначити не тільки наслідки, але навіть й причини міграції.

Загальна схема причин міграції населення має такий вид (рис. 1).

Облік міграційних процесів здійснюється на рівні статистичної звітності, а оцінку міграційних впливів на економічний розвиток задля прийняття обґрунтованих управлінських рішень дає моніторинг.

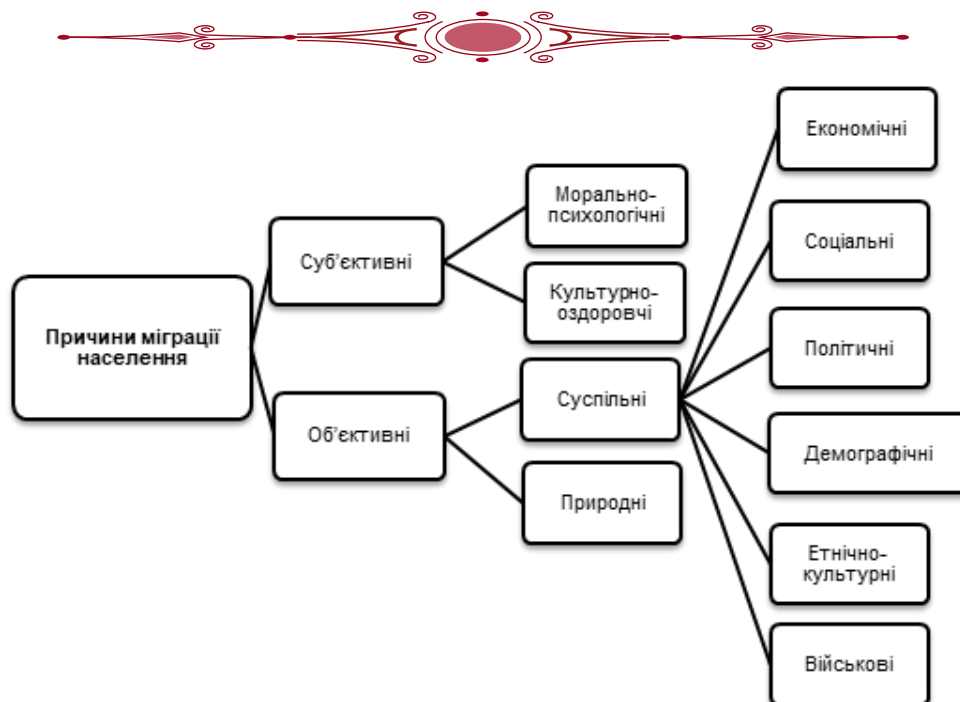

Рис. 1. Загальна схема базових причин міграції населення

На сьогодні, перш за все, існує проблема взаємозв'язку вітчизняної статистики з європейською:

- невизначеність термінології призводить до застосування різних методів обробки статистичних даних при дослідженні одних й тих самих процесів;

- відсутність уніфікованої системи статистичного обліку призводить до відсутності інтегрованої оцінки міграційних процесів.

Відповідно до Стратегії державної міграційної політики України на період до 2025 року [4] задля досягнення обліково-статистичної цілі у визначенні міграційних процесів необхідно проводити моніторинг. Моніторинг передбачає постійне накопичення інформації задля оцінки результативності заходів у контексті досягнення поставленої мети [2; 4]. Практика моніторингу міграційних процесів в країні поки не є визначеною.

Впровадження моніторингу міграційних процесів повинно базуватися на системі показників, що повинні співвідноситися за етапами формування потенціалу міграції та самих переміщень з поступовим переходом до комплексного аналізу.

Відстеження загальних тенденцій зміни базових показників, що характеризують міграційний процес, наведено в табл. 1.

Таблиця 1

Динаміка зміни міграційних тенденцій по Україні

Період, рік	Темпи зростання			Коефіцієнт випередження поміж	
	коефіцієнта прибуття	коефіцієнта вибуття	коефіцієнта ефективності міграції	коефіцієнтом прибуття й коефіцієнтом вибуття	коефіцієнтами прибуття й ефективності міграції
2014	0,792	0,975	0,784	1,23	1,01
2015	0,602	1,025	0,425	1,70	1,42
2016	0,281	0,310	0,903	1,10	3,21
2017	0,561	0,975	0,399	1,74	1,40
2018	0,781	1,175	0,566	1,51	1,38
2019	0,901	1,304	1,252	1,45	1,39
2020	0,530	0,936	0,381	1,77	1,39
2021	0,842	1,115	0,711	1,32	1,18

Аналіз табл. 1 показав, що, за розглянутими показниками, протягом всього періоду дослідження спостерігається неоднозначна тенденція їх зміни. Але темпи зростання коефіцієнта вибуття однозначно випереджають темпи зростання коефіцієнта прибуття. Максимальне значення темпу зростання коефіцієнту вибуття було досягнуто в 2018 році (1.175), а коефіцієнту прибуття у 2019 р. (0.901). Крім того, темпи зростання коефіцієнта вибуття випереджали темпи зростання коефіцієнта вибуття за весь період дослідження в діапазоні від 1,23 до 1,77 разу, окрім 2016 та 2019 років, коли мала місце зворотна тенденція й коефіцієнт випередження вже темпів зростання прибуття над темпами зростання вибуття склав відповідно по роках 1,10 та 1,45 разу.

Порівнюючи показник ефективності міграційних процесів з коефіцієнтом прибуття, слід зазначити схожу тенденцію, коли за 2016 та 2019 роки темпи зростання ефективності міграційних процесів випереджали темпи зростання коефіцієнта прибуття, й це випередження складало в 2016 році 3,21 разу, а в 2019 році – 1,39 разу. Таким чином, загалом зазначені характеристики залежно від вибору бази порівняння протягом зазначеного періоду дослідження підкреслюють вплив динаміки прибуття на динаміку ефективності міграційних процесів і негативність відтоку населення.

Безпечність й урегульованість міграції в аналітичній практиці можуть бути досягнені за рахунок відстеження:

- співвідношення еміграції та імміграції, що призводить до стимулювання процесу депопуляції за рахунок залучення мігрантів;
- співвідношення внутрішньої та зовнішньої міграції, що впливає на збалансованість регіонального розвитку;
- потенціалу міграції та реальних міграційних переміщень, що дозволяє врахувати регіональну специфіку;
- рівня захищеності мігрантів, що приводить до легалізації міграційних процесів.

Перехід до онлайн-платформ статистичної інформації з доступним програмним забезпеченням обробки даних щодо аналітики міграційних процесів дасть змогу прискорити процес здійснення комплексної оцінки їх ефективності та визначити реальний рівень впливу на економічний розвиток.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Серова І. А.

Література: 1. Аналітична довідка ООН: Міграція до та з України. URL: <https://ukraine.un.org/uk/114942-аналітична-довідка-оон-міграція-до-та-з-україни>. 2. Бідак В. Я. Моніторинг наслідків вимушеної міграції в контексті підвищеної ризикогенності суспільства. URL: [https://ird.gov.ua/sep/sep20183\(131\)/sep20183\(131\)_088_BidakV.pdf](https://ird.gov.ua/sep/sep20183(131)/sep20183(131)_088_BidakV.pdf). 3. Міграційна криза – масштаб, економічні наслідки і шляхи подолання. URL: <https://www.pravda.com.ua/columns/2022/08/2/7361562/>. 4. Про схвалення Стратегії державної міграційної політики України на період до 2025 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/482-2017-p#Text>. 5. Статистичні дані, 2022 // Державна міграційна служба України. URL: <https://dmsu.gov.ua/diyalnist/statistichni-dani.html>. 6. Європейська статистика міжнародної міграції: що потрібно зробити Україні. URL: <https://cedos.org.ua/researches/yevropeiska-statystyka-mizhnarodnoi-mihratsii-shcho-potribno-zrobyty-ukraini/>. 7. Rayevnyeva O., Stryzhychenko K., Brovko O. Computer-Mathematical Support for Analysis of Stability of the Interrelation Between Macroeconomic Financial Indicators and Migration // 7th International Symposium on Multidisciplinary Studies and Innovative Technologies (ISMSIT), 2023. DOI: 10.1109/ISMSIT58785.2023.10304995.

Стаття надійшла до редакції 15.12.2023 р.

СТРУКТУРНО-ДИНАМІЧНИЙ АНАЛІЗ ДИФЕРЕНЦІАЦІЇ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ ЗА ДОХОДАМИ

УДК 316.344.233

Суворова Є. О.

Магістрант 2 року навчання
факультету міжнародної економіки і підприємництва ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Економічна нерівність населення за показником доходів виступає найважливішим аспектом соціального благополуччя суспільства, тому вивчення диференціації населення за рівнем доходів є актуальним питанням. Статтю присвячено статистичному оцінюванню та аналізу диференціації населення України за доходами. Проведено динамічний та структурний аналіз, розраховано коефіцієнт концентрації доходів та показано його візуалізацію.

Ключові слова: диференціація, нерівномірність, дохід, коефіцієнт концентрації доходів, крива Лоренца.

Annotation. The economic inequality of the population based on the income indicator is the most important aspect of the social well-being of the society, therefore the study of the differentiation of the population based on the level of income is an urgent issue. The article is devoted to the statistical assessment and analysis of the differentiation of the population of Ukraine by income. A dynamic and structural analysis was carried out, the income concentration ratio was calculated and its visualization was shown.

Keywords: differentiation, unevenness, income, income concentration coefficient, Lorenz curve.

Доходи населення є одним із важливих показників економічного розвитку країни та вагомим фактором суспільного добробуту. В сучасних умовах через соціально-економічні проблеми в країні й у зв'язку з воєнною агресією росії в Україну спостерігається значне зниження реальних доходів населення, погіршення купівельної спроможності домогосподарств, підвищення безробіття, вимушена еміграція жінок працездатного віку тощо. Все це призводить до загострення проблем бідності та економічної диференціації населення.

Проблемами оцінювання диференціації населення займаються багато фахівців [1–3], які розглядають це питання як в національному, так і в світовому аспектах, і з урахуванням впливу різноманітних факторів.

Офіційні дані свідчать, що за рік повномасштабної війни (з лютого 2022 року) понад 5 млн осіб втратили роботу, і приблизно 7 млн осіб мігрувало в інші країни, що значно вплинуло на розподіл доходів між різними соціальними групами населення [4]. Результати опитування, яке було проведене групою «Рейтинг», показали, що близько 30 % населення отримали пошкодження під час війни. Ці домогосподарства розподілились за територіями таким чином: 62 % – з територій, на яких ще йдуть бойові дії; 52 % – з деокупованих регіонів; 23 % – з територій, що не знаходились в окупації [5].

Отже, питання, пов'язані із диференціацією населення за доходами, потребують ретельного аналізу та оцінки як на рівні країни загалом, так і на регіональному рівні для обґрунтування стратегій та політики щодо вирівнювання рівня життя. На деякі аспекти проведення такої оцінки й націлена ця стаття.

Проаналізуємо зміну питомої ваги оплати праці працівників у структурі ВВП України за 2013–2022 рр. (рис. 1), за даними [4]

Як видно з рис. 1, після 2013 року спостерігалась чітка тенденція до зниження частки оплати праці найманих працівників в обсязі ВВП країни, яка продовжувалася до 2016 року. Починаючи з 2016 року питома вага оплати праці почала зростати, але її рівень в обсязі ВВП досяг рівня 2013 року лише у 2022 році. Ця тенденція відбувалася на фоні постійного зростання обсягу ВВП у фактичних цінах з 1465198 млн грн у 2013 році до 5191028 млн грн у 2022 році, або понад у 3,5 разу, на фоні аналогічного зростання суми оплати праці за цей період (у 3,56 разу).

Загалом питома вага оплати праці у ВВП в Україні є значно нижчою, ніж у країнах ЄС, де станом на 2017 р. частка оплати праці у ВВП у середньому становила понад 65 % [6].

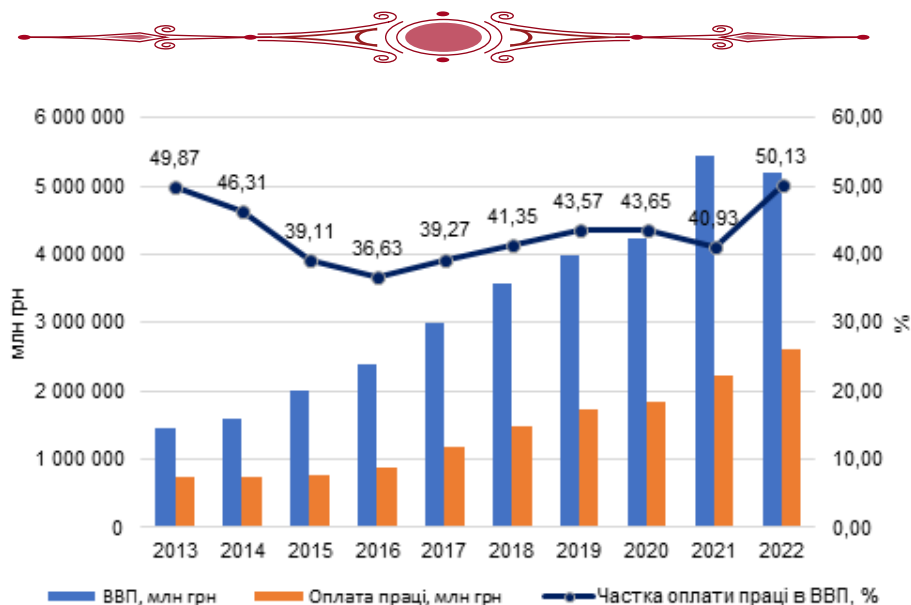

Рис. 1. Зміна долі оплати праці в структурі ВВП України

Проаналізуємо динаміку доходів населення в Україні за 2013–2021 рр. (рис. 2), за даними [4]

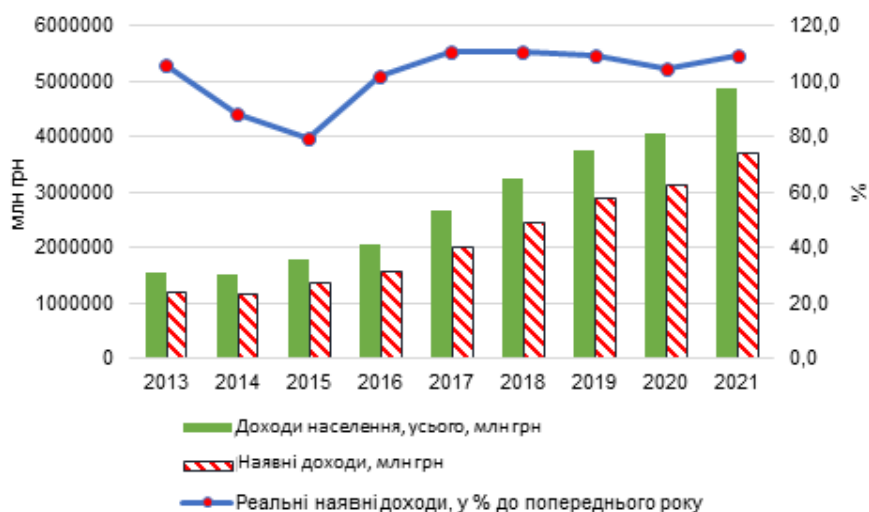

Рис. 2. Зміна доходів населення за 2013–2021 рр.

Як бачимо з рис. 2, протягом 2013–2021 рр. мало місце підвищення розміру номінальних доходів населення, але в обсягах реальних доходів при цьому відбулися негативні зміни. Динаміку зміни реальних доходів населення України протягом останніх років можна пояснити впливом як зовнішніх непередбачуваних факторів (пандемії COVID-19, яка почалася в 2020 році), так і внутрішніх факторів, таких як зростаючі темпи інфляції та падіння рівня зайнятості населення.

Крім того, з рис. 2 бачимо, що на тлі підвищення загальних доходів населення, обсяги наявних доходів, які включають також різноманітні соціальні виплати (пенсії, стипендії, субсидії тощо), мають тенденцію до поступового зниження (порівняно з сумою загальних номінальних доходів). Так, у 2013 році цей показник становив 1215457 млн грн., що було на 21,5 % менше, ніж номінальний дохід цього року, а вже у 2021 р. – 3725498 млн грн, що на 23,4 % менше, ніж номінальний дохід. Така ситуація показує зростання частини доходів населення, яку воно виплачує в бюджет.

Оскільки розподіл населення за середньодушовими еквівалентними грошовими доходами є одним з основних показників матеріальної забезпеченості, проаналізуємо його за допомогою коефіцієнтів Лоренца та Джині і визначимо, як саме нерівномірний розподіл доходів впливає на економічну стратифікацію населення країни.

Вихідні дані для аналізу подано у табл. 1 [4].

Таблиця 1

Вихідні та розрахункові дані щодо розподілу домогосподарств за середньодушовими еквівалентними грошовими доходами за 2013 та 2021 рр.

20 % групи населення	Об'єм грошових доходів, у % до суми	Відсоток населення (домогосподарств), xi	Частка доходу, yi	Накопичена частка доходу, у (sum)і
2013 рік				
Перша група (з мінімальними доходами)	4,2	0,2	0,042	0,042
Друга група	10,4	0,2	0,104	0,146
Третя група	16,6	0,2	0,166	0,312
Четверта група	22,9	0,2	0,229	0,541
П'ята група (з максимальними доходами)	45,8	0,2	0,458	1,000
2021 рік				
Перша група (з мінімальними доходами)	6,8	0,2	0,068	0,068
Друга група	7,8	0,2	0,078	0,146
Третя група	18,3	0,2	0,183	0,329
Четверта група	29,9	0,2	0,299	0,628
П'ята група (з максимальними доходами)	37,2	0,2	0,372	1,000

Як видно з табл. 1, 20 % людей в Україні, які мають найвищі доходи, мали у 2021 році 37,2 % доходів проти 45,8 % у 2013 році. 20 % населення з найменшими доходами становили 6,8 % у 2021 році проти 4,2 % у 2013 році. Отже, диференціація населення за рівнем доходу присутня і змістилася в бік підвищення частки бідного населення та зниження частки багатого. Про наявність диференціації в розподілі доходів свідчать і розраховані значення коефіцієнтів Лоренца та Джині, які були в межах від 43,2 % до 25,3 % та 47,8 % до 33,2 % у 2013 та 2021 роках відповідно.

Наочним зображенням коефіцієнтів Лоренца та Джині виступає крива Лоренца, яка застосовується аналітиками для оцінювання та аналізу рівномірності розподілу доходів населення. Ця крива характеризує частку сукупного доходу, що мають різні групи населення, та його взаємозв'язок із часткою населення, що отримує цей дохід.

Використовуючи дані табл. 1, побудуємо криву Лоренца, щоб оцінити ступінь нерівномірності в розподілі доходів за 20 %-ми групами населення лінії їх рівномірного розподілу (рис. 3).

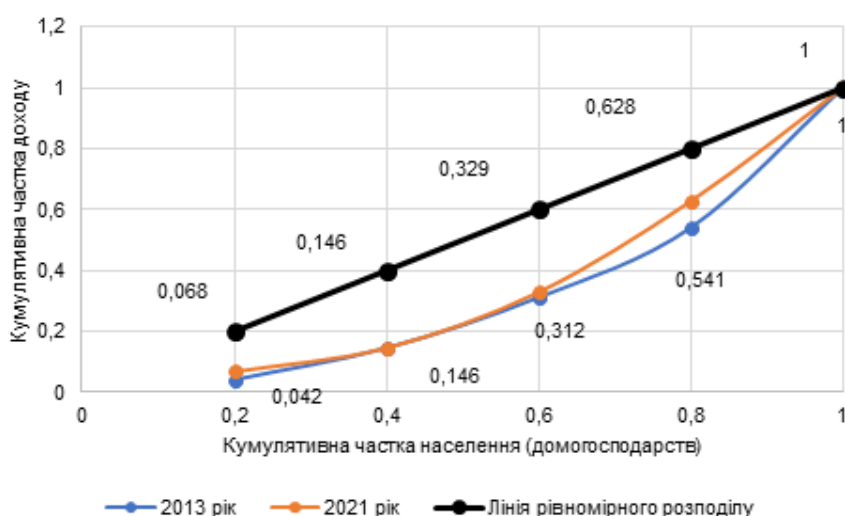

Рис. 3. Крива Лоренца для 2013 та 2021 рр.

Як видно з рис. 3, нерівномірний розподіл доходів населення спостерігається і в 2013 і в 2021 роках, але в 2021 році диференціація населення за рівнем доходів трохи знизилась. Найбільше відхилення спостерігається серед груп населення з найменшими та найбільшими доходами.

Отже, проведений аналіз підтвердив, що питання усунення нерівномірного розподілу доходів у суспільстві потребують постійного статистичного вивчення. На підставі результатів такого аналізу приймаються зважені управлінські рішення щодо оптимального перерозподілу доходів у суспільстві; здійснюється вплив на фактори, які сприяють нерівномірності та значної диференціації в розподілі населення за доходами та усуваються соціальні й економічні протиріччя.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Аксьонова І. В.

Література: 1. Аксьонова І. В. Статистичний аналіз стратифікації українського суспільства за рівнем доходів. *Економіка і суспільство*. 2018. №15. С. 917–923. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/15_ukr/141.pdf. 2. Фоміна О. О., Гоголева Н. Ф. Нерівність доходів населення в Україні: особливості економічної поведінки домогосподарств. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2021. № 42. URL: <https://ej.journal.kspu.edu/index.php/ej/article/view/714>. 3. Rayevnyeva O., Stryzhychenko K., Brovko O. Computer-Mathematical Support for Analysis of Stability of the Interrelation Between Macroeconomic Financial Indicators and Migration // 7th International Symposium on Multidisciplinary Studies and Innovative Technologies (ISMSIT), 2023. DOI: 10.1109/ISMSIT58785.2023.10304995. 4. Державна служба статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>. 5. Хавунка Т. Українська економіка під час війни. Що далі? URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/04/15/685810/>. 6. Комплексна оцінка та обґрунтування стратегії зниження міжрегіональної диференціації доходів населення. URL: <https://www.hneu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/04/46.Dyferentsiatsiya-dohodiv.pdf>.

Стаття надійшла до редакції 15.12.2023 р.

МОДЕЛЮВАННЯ СТРУКТУРНИХ ЗМІН У СИСТЕМІ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

УДК 378

Трикоз Є. А.

Студент 4 курсу
факультету міжнародної економіки і підприємництва ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Статтю присвячено дослідженню структурних змін у системі вищої освіти України. Проаналізовано тенденції кількості закладів вищої освіти з розбивкою на I–II та III–IV рівнях акредитації ЗВО; визначений тренд зміни загальної кількості ЗВО України. Проведено модельні експерименти, що мають на меті пошук якісної моделі для апроксимації та моделювання трансформаційних процесів у системі вищої освіти. Оцінено якість побудованих моделей, отримано прогнозні значення кількості ЗВО України.

Ключові слова: система вищої освіти, заклад вищої освіти, тренд, прогноз, модель.

Annotation. The article is devoted to the study of structural changes in the higher education system of Ukraine. The trends in the number of higher education institutions were analyzed, broken down into I–II and III–IV levels of higher education accreditation; the trend of changes in the total number of higher education institutions in Ukraine is determined. Model experiments were conducted to find a qualitative model for approximating and simulating transformational processes in the higher education system. The quality of the built models was assessed, and the forecast values of the number of secondary schools in Ukraine were obtained.

Keywords: higher education system, higher education institution, tendency, forecast, model.

У всьому світі йде активна перебудова систем вищої освіти, Україна – не виняток, нам необхідно досліджувати цю тему, аби розуміти, де ми перебуваємо і який вектор руху необхідно обирати далі. Напрямки світової трансформації системи вищої освіти різні, починаючи від зміни моделі та підходів науково-освітнього процесу в університетах, дослідження зміни привабливості вищої освіти для населення загалом та закінчуючи оптимізацією структури національних систем вищої освіти [5–7]. Встановлення доцільного співвідношення між кількістю ЗВО та кількістю майбутніх абітурієнтів – важливе завдання кожної держави.

Метою статті є аналіз трансформації структури системи вищої освіти (СВО) України та пошук оптимальної моделі для прогнозування кількості закладів вищої освіти (ЗВО) у наступних періодах.

Сьогодні система вищої освіти зазнає великих змін як в Україні, так і у світі. Так, під егідою ЮНЕСКО було проведено три всесвітні конференції з реформування вищої освіти. Остання така конференція відбулась у 2022 році у Барселоні (Іспанія) [8]. Основним здобутком цієї Конференції є розробка так званої «дорожньої карти» майбутнього розвитку вищої освіти у світі.

У дорожній карті Конференції вказано, що країни мають докласти усіх зусиль, щоб усунути усі грошові та негрошові бар'єри на шляху якісної вищої освіти, тобто усунути нерівномірність серед населення світу щодо її отримання. Також важливо забезпечити рівний перерозподіл можливостей всередині вищої освіти [8, ст. 24 (3.1)]. Простими словами: якість вищої освіти має бути підвищена, а також бути рівномірною по країні, щоб студенти з усіх регіонів могли бути реалізованими в професіях.

За умови, що вища освіти для громадянина є підґрунтям майбутнього високого рівня його життя, в статті встановлено кореляцію між якістю освіти та рівнем економічного добробуту. Інформаційний простір цього містить інформацію двох рейтингів, укладених на основі двох індексів за 2021 рік, а саме: Індекс Вищої Освіти (як складова Глобального Індексу Знать), де Україна на 54 місці зі 154 [3, ст. 71-532], та Індекс Економічної Свободи, де Україна на 112 місці зі 165 [4, ст. 8-9]). З рис. 1 видно, що кореляція складає 67 %, що є підставою говорити про суттєвий зв'язок якості вищої освіти з економічним добробутом країн.

Correlations (Spreadsheet3)				
Marked correlations are significant at p < ,05000				
N=150 (Casewise deletion of missing data)				
Variable	Means	Std.Dev.	Оцінка вищої освіти	Індекс економічної свободи
Оцінка вищої освіти	46,32200	11,57528	1,000000	0,669662
Індекс економічної свободи	6,71247	0,99943	0,669662	1,000000

Рис. 1. Результат кореляційного аналізу двох рейтингів

Також 8 грудня 2023 року заступник міністра освіти та науки України (чинного на момент написання статті) заявив, що на один університет має припадати в середньому 6–6,5 тис студентів, проте наразі ця цифра складає 3,5 тис. [1]. Цей факт є доказом того, що рух на підвищення якості освіти має передбачати значне скорочення кількості ЗВО.

Виходячи зі сказаного вище можна зробити висновок: в Україні є проблеми з якістю вищої освіти (адже Україна знаходиться на середніх і низьких позиціях у розглянутих рейтингах), рівень освіти потрібно підвищувати, в тому числі і за рахунок скорочення кількості ЗВО (за словами заступника міністра освіти). Скорочення кількості ЗВО також можна розглядати як негрошове усунення бар'єрів на шляху до якості освіти.

Впродовж років незалежності тенденції по кількості закладів вищої освіти змінювались декілька разів. На додачу, відбулось реформування у самій методиці підрахунку ЗВО (а саме які заклади вважати ЗВО).

У 2020 році міністерство освіти та науко України ухвалило рішення вважати ЗВО заклади всіх чотирьох рівнів акредитації, тобто інституції I–IV рівнів акредитації.

Дані для аналізу тенденції зміни кількості ЗВО, що підлаштована під нову методику розрахунку, використовувалися для табл. 1 [2].

Таблиця 1

Кількість ЗВО в Україні по роках, од. (1991–2023)

Рік	Кількість ЗВО	Рік	Кількість ЗВО	Рік	Кількість ЗВО
1991	891	2002	983	2013	823
1992	910	2003	997	2014	803
1993	911	2004	1009	2015	664
1994	913	2005	966	2016	659
1995	1010	2006	951	2017	657
1996	1037	2007	920	2018	661
1997	1064	2008	904	2019	652
1998	940	2009	881	2020	619
1999	951	2010	861	2021	644
2000	971	2011	854	2022	634
2001	979	2012	846	2023	630

Джерело: побудовано автором за даними [2]

Таким чином, часовий ряд (рис. 2) включає 32 точки з 1991–2022 роки (плюс одна 33-тя точка за 2022 рік, для тестування моделей).

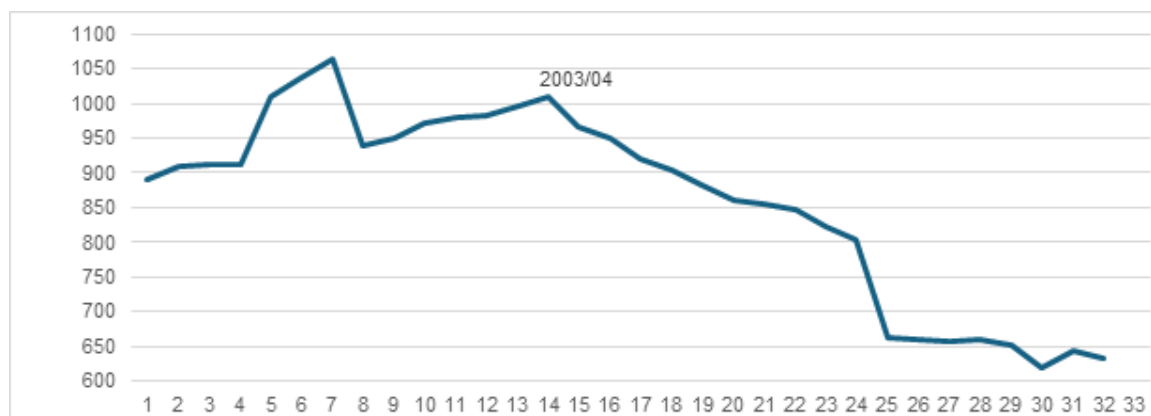

Рис. 2. Динаміка кількості ЗВО за роками

Джерело: побудовано за даними табл. 1

Аналізуючи графік (рис. 2), можна зробити такі висновки:

1. Тенденція зміни кількості ЗВО в Україні має нелінійний тренд;
2. З 2003/04 року в МОН України почали активно скорочувати ЗВО, тобто оптимізувати їх кількість до кількості вступників в університети.

Це обґрунтовує необхідність використання для прогнозування цього показника специфічних економіко-математичних моделей. В роботі з цією метою були застосовані моделі з фіктивними (dummy) змінними, що дозволяють при моделюванні враховувати якісні характеристики аналізованого процесу.

Заради отримання якісної, адекватної моделі прогнозування кількості ЗВО було проведено модельні експерименти, що дозволяють підтвердити / спростувати 5 гіпотез дослідження. Розглянемо їх детальніше.

Гіпотеза 1. Виділення чотирьох характерних періодів кількості ЗВО: 1991–1997; 1998–2004; 2005–2015; 2016–2023 (рис. 3).

Дослідження цього ряду у програмі Statistica11.0 показують, що ми не можемо поділити криву на 4 частини саме таким чином (бо p-value більше за 0,05 для змінної t (рис. 4)). Інший логічний поділ кривої на чотири частини – неможливий.

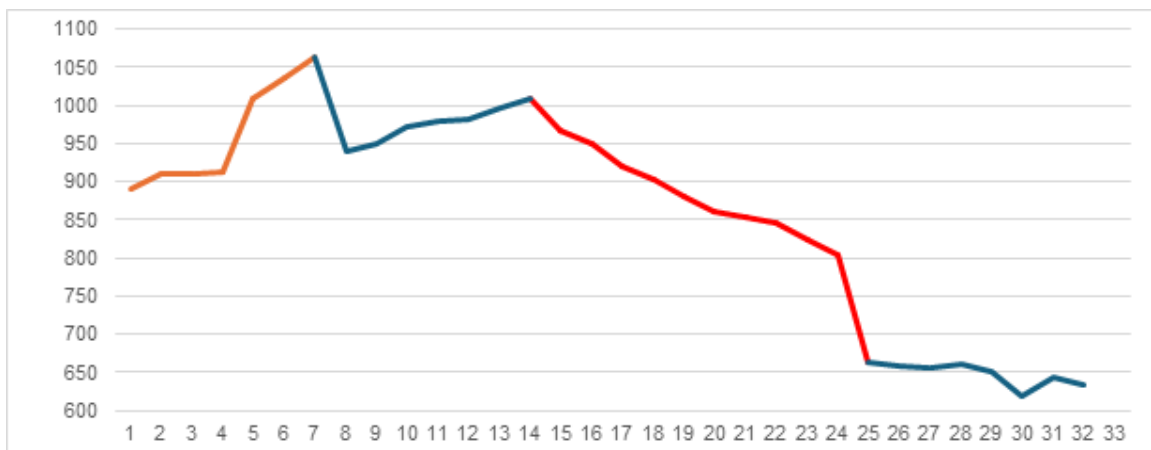

Рис. 3. Розподіл кривої на 4 характерні періоди

Regression Summary for Dependent Variable: y (Spreadsheet26)						
R= ,94690745 R ² = ,89663371 Adjusted R ² = ,88132019						
F(4,27)=58,552 p<,00000 Std. Error of estimate: 47,549						
N=32	b*	Std. Err. of b*	b	Std. Err. of b	t(27)	p-value
Intercept			723,3553	102,2579	7,073833	0,000000
t	-0,177915	0,240542	-2,6177	3,5392	-0,739643	0,465899
D1	0,758944	0,274284	249,4014	90,1343	2,766996	0,010088
D2	0,855569	0,202806	281,1540	66,6455	4,218652	0,000248
D3	0,711701	0,133166	208,5904	39,0294	5,344449	0,000012

Рис. 4. Результат регресійного аналізу для першої гіпотези

Гіпотеза 2. Виділення трьох характерних періодів кількості ЗВО: 1991–1997; 1998–2014; 2015–2023 (рис. 5).

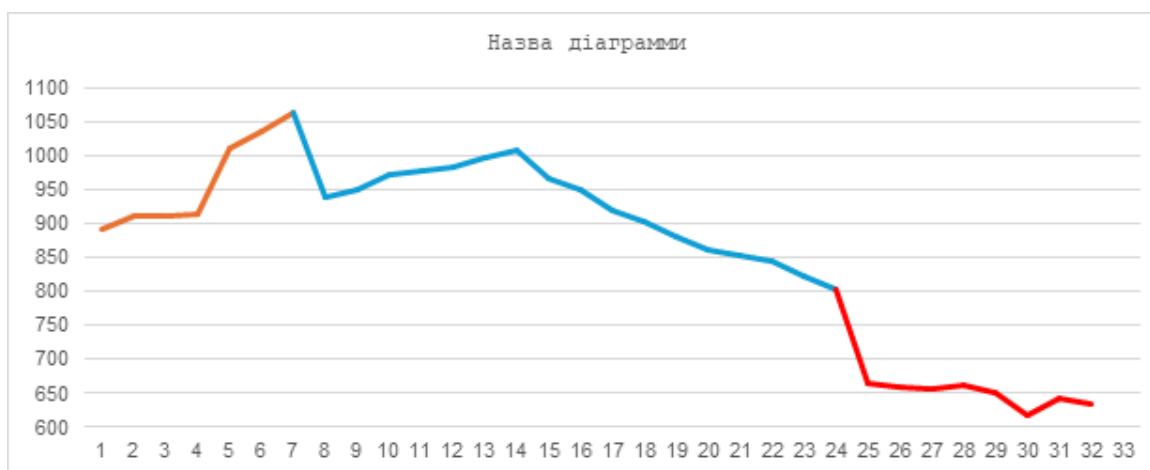

Рис. 5. Розподіл кривої на 4 характерні періоди

З тієї ж причини розділити криву(рис. 2) на 3 частини неможливо (p-value у змінної D1 – більше за 0,05 (рис. 6)).

Regression Summary for Dependent Variable: y (Spreadsheet38)						
R= ,93955858 R ² = ,88277033 Adjusted R ² = ,87021001						
F(3,28)=70,282 p<,00000 Std.Error of estimate: 49,725						
N=32	b*	Std.Err. of b*	b	Std.Err. of b	t(28)	p-value
Intercept			874,7824	67,16104	13,02515	0,000000
T	-0,539032	0,154578	-7,9310	2,27436	-3,48712	0,001630
D1	0,362815	0,186776	119,2271	61,37763	1,94252	0,062193
D2	0,632014	0,130533	172,0541	35,53520	4,84179	0,000043

Рис. 6. Результат регресійного аналізу для другої гіпотези

Гіпотеза 3. Виділення трьох характерних періодів кількості ЗВО: 1991–1997; 1998–2004; 2015–2023 (рис. 7).

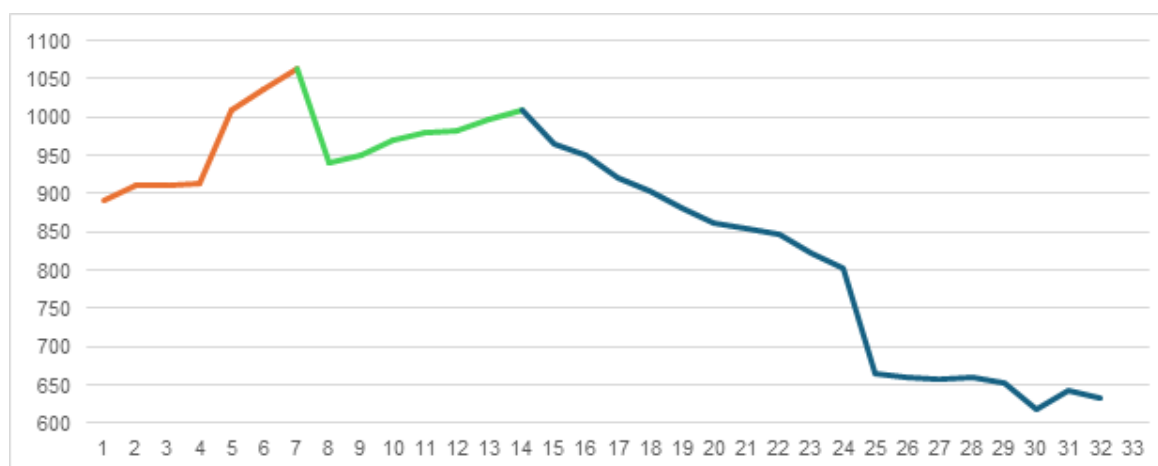

Рис. 7. Розподіл кривої на 3 характерні періоди

Гіпотеза відхиляється за умови того, що p-value у змінної D2 більше за 0,05 (рис. 8)).

Regression Summary for Dependent Variable: y (Spreadsheet38)						
R= ,88728977 R ² = ,78728314 Adjusted R ² = ,76449205						
F(3,28)=34,543 p<,00000 Std.Error of estimate: 66,982						
N=32	b*	Std.Err. of b*	b	Std.Err. of b	t(28)	p-value
Intercept			1202,005	69,52205	17,28955	0,000000
T	-1,22709	0,195815	-18,055	2,88109	-6,26657	0,000001
D1	-0,50972	0,193576	-167,501	63,61232	-2,63315	0,013617
D2	-0,08426	0,142315	-27,690	46,76719	-0,59209	0,558544

Рис. 8. Результат регресійного аналізу для третьої гіпотези

Гіпотеза 4. Виділення двох характерних періодів кількості ЗВО, але за іншими роками: 1991–2004; 2005–2023 (рис. 9).

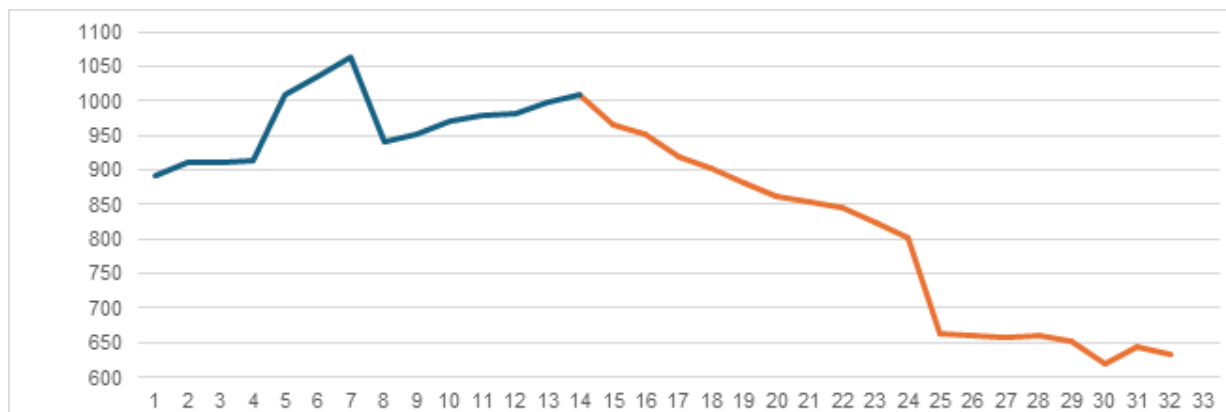

Рис. 9. Розподіл кривої на два характерні періоди

Гіпотеза 4 також не може бути прийнятою (p-value більший за 0,05 (рис. 10)).

Regression Summary for Dependent Variable: Y (Spreadsheet43)						
R= ,83626607 R ² = ,69934094 Adjusted R ² = ,67860583						
F(2,29)=33,727 p<,00000 Std.Error of estimate: 78,248						
N=32	b*	Std.Err. of b*	b	Std.Err. of b	t(29)	p-value
Intercept			1088,949	71,33802	15,26463	0,000000
t	-0,900114	0,199306	-13,244	2,93246	-4,51624	0,000097
d1	-0,075302	0,199306	-20,621	54,57936	-0,37782	0,708317

Рис. 10. Результат регресійного аналізу для четвертої гіпотези

Гіпотеза 5. Передбачає розділення кривої на два характерні періоди, а саме: 1991–1997; 1997–2023 (рис. 11).

Дослідження показує, що ця модель має високий рівень адекватності та якості її побудови (значення p-value абсолютно по всіх змінних – нижче за критичне значення (0,05), що підтверджується високим показником детермінації (78 %) та статистичною значущістю усіх параметрів моделі (рис. 12)).

Саме ця модель буде використана для отримання прогностичних оцінок кількості ЗВО.

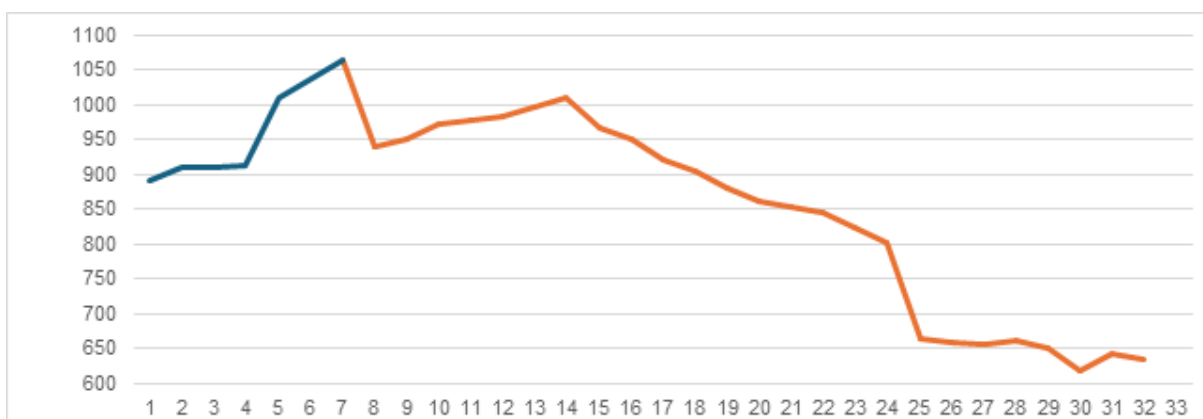

Рис. 11. Розподіл кривої на 2 характерні періоди

Regression Summary for Dependent Variable: y (Spreadsheet43)						
R= ,88578772 R ² = ,78461989 Adjusted R ² = ,76976609						
F(2,29)=52,823 p<,00000 Std. Error of estimate: 66,227						
N=32	b*	Std. Err. of b*	b	Std. Err. of b	t(29)	p-value
Intercept			1167,979	38,68519	30,19190	0,000000
t	-1,13781	0,123517	-16,741	1,81735	-9,21175	0,000000
d1	-0,42216	0,123517	-138,730	40,58974	-3,41785	0,001890

Рис. 12. Результат регресійного аналізу для п'ятої гіпотези

Залишки моделі незначно зміщені, але в цілому симетричність зберігається (рис. 13), а отже, гіпотеза про нормальність їх розподілу приймається.

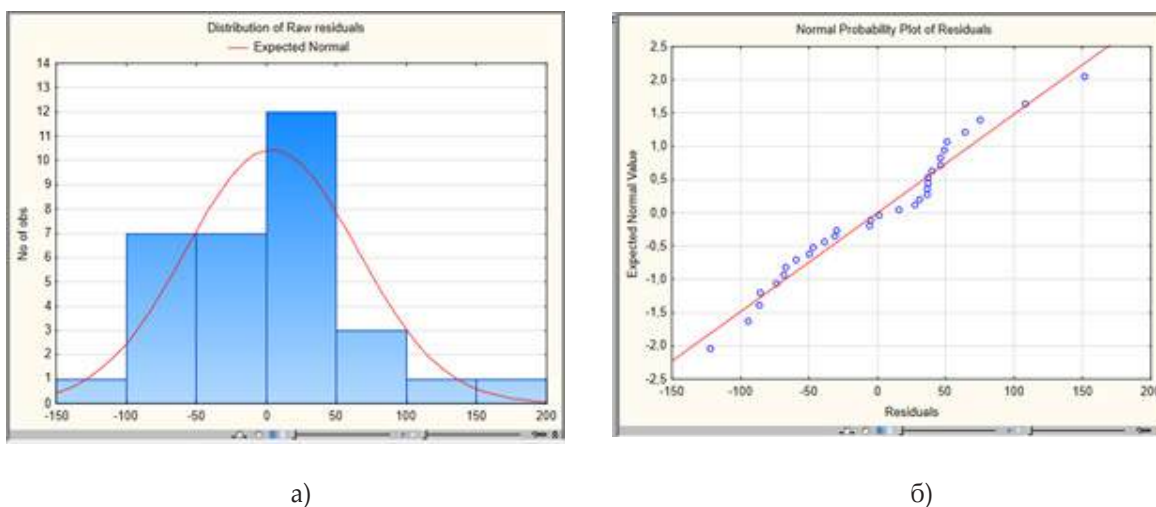

Рис. 13. Гістограма розподілу залишків моделі (а) та розподіл залишків на графіку нормального ймовірнісного розподілу (б)

Фактичні залишки не сильно відхиляються від теоретичної прямої, а отже, гіпотезу про нормальність розподілу залишків ще раз підтверджують.

Для оцінки адекватності моделі загалом застосовуються результати дисперсійного аналізу ANOVA (рис. 14). Рівень значущості p-value нижчий за 0,05, отже – модель прийнятна.

Analysis of Variance; DV: y (Spreadsheet43)					
Effect	Sums of Squares	df	Mean Squares	F	p-value
Regress.	463368,0	2	231684,0	52,82284	0,000000
Residual	127195,7	29	4386,1		
Total	590563,7				

Рис. 14. Результати розрахунку ANOVA

На рис. 15 наведено розрахунок кількості ЗВО для 33-ї прогнозної точки.

Predicting Values for (Spreadsheet43) variable: y			
Variable	b-Weight	Value	b-Weight * Value
t	-16,741	33,00000	-552,452
d1	-138,730	0,00000	0,000
Intercept			1167,979
Predicted			615,527
-95,0%CL			560,132
+95,0%CL			670,923

Рис. 15. Прогноз за моделлю

За модельним прогнозом 33-тя точка (тобто значення кількості ЗВО на 2023 рік) становить 615 одиниць, з можливими межами від 561 до 670 (рис. 16)

Порівнюючи прогнозне значення (615) з реальним значенням (630 (табл. 1)), отримуємо абсолютне потрапляння в прогнозні межі з відхиленням прогнозу від реального значення усього на 2,4 %.

Таким чином, провівши 5 модельних експериментів, було побудовано найкращу модель, яка підходить для практичного застосування. Ця модель відповідає гіпотезі 5, де крива кількості ЗВО за період 1991–2023 рр. була розділена на два характерних періоди. Похибка прогнозу склала 2,4 %, тобто модель придатна до застосування на наступний період.

Науковий керівник – д-р екон. наук, професор Раєвнева О. В.

Література: 1. Заява заступника міністра освіти та науки України від 8 грудня 2023 року. URL: https://24tv.ua/education/reforma-vishhoi-osviti-mon-planuye-zmenshiti-kilkist-vishiv_n2448272. 2. Державна служба статистики України. Режим доступу: <https://www.ukrstat.gov.ua/>. 3. Global Knowledge Index 2021. URL: https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/migration/arabstates/GKI-Report-2021---CPS-3_Full_compressed.pdf. 3. Economic Freedom of the World: 2023 Annual Report. URL: <https://www.fraserinstitute.org/sites/default/files/economic-freedom-of-the-world-2023.pdf>. 4. Ponomarenko V., Rayevnyeva O., Aksonova I., Olha Brovko O., Yermachenko V. Digitalization as a development factor of innovative-active university. *Problems and Perspectives in Management*. 2021. Vol. 19. Issue #4. P. 213–231. DOI: 10.21511/ppm.19(4).2021.18. 5. Ponomarenko V., Rayevnyeva O. and ets. Conceptual and model support for the development of an innovative-active university : monograph / ed. by Prof., D.Sc. (Economics) Ponomarenko V., Prof., D.Sc. (Economics), Rayevnyeva O., Prof., Assoc. prof. (Economics) Yermachenko V. Primedia eLaunch, Boston, USA, 2021. 377 p. 6. Rayevnyeva O., Stryzhychenko K. Authority of the higher education system in conditions of the European integration of Ukraine. *Problems and Perspectives in Management*. 2018. Vol. 16. Issue #3. P. 501–510. DOI: 10.21511/ppm.16(3).2018.40. 7. Roadmap Proposed for the 3rd World Higher Education Conference WHEC2022 | 18-20 May 2022. URL: <https://cdn.eventsbase.com/www.whec2022.org/uploads/users/699058/uploads/69c2df623079c3845e236c56ba2d7a8aa21b3d75489e28c7910226f24f7989aec7aae05a23f31fae4587aeb4be088f99dc.d.6282b2a95281d.pdf>.

Стаття надійшла до редакції 15.12.2023 р.

ПИТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В ДОСЛІДЖЕННІ ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ УКРАЇНИ

УДК 311.339.5

Шмигарьов Д. Т.

Студент 4 курсу
факультету міжнародної економіки і підприємництва ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. У статті виокремлено значення розвитку зовнішньої торгівлі задля оцінки стабільності країни; зосереджено увагу на відмінності інформації, що вилучається з різних джерел; проведено структурно-динамічний аналіз експортно-імпортних операцій та здійснено порівняльну оцінку фактичних даних із сезонно скорегованими даними, що підтверджує необхідність дотримання методологічної узгодженості у сфері зовнішньої торгівлі.

Ключові слова: зовнішня торгівля, експорт, імпорт, інформаційно-аналітичне забезпечення, сезонно скореговані дані, темпи зростання.

Annotation. The article highlights the importance of the development of foreign trade in order to assess the country's stability; attention is focused on differences in information extracted from different sources; a structural and dynamic analysis of export-import operations was carried out and a comparative assessment of actual data with seasonally adjusted data was carried out, which confirms the need for methodological consistency in the field of foreign trade.

Keywords: foreign trade, export, import, information and analytical support, seasonally adjusted data, growth rates.

Зовнішня торгівля є важливим елементом економічної системи будь-якої країни. Україна, яка розташована в центрі Європи та має розвинуту історію торгівлі, зосереджує свої зусилля на пошук нових можливостей та партнерів у міжнародному економічному співробітництві. Одним із ключових чинників, що визначає наслідки прийняття обґрунтованих управлінських рішень взагалі та по зовнішній торгівлі особисто – коректне та ефективне інформаційно-аналітичне забезпечення процесу, що досліджується.

У сучасному економічному середовищі зовнішньоторговельні відносини стають визначальною складовою стабільності та розвитку країни [8; 9]. Україна, яка активно інтегрується в світовий економічний простір, стикається із рядом викликів і проблем у сфері як досягнення точності отриманої інформації й розрахунку системи оцінюючих показників, так і їх порівняння.

До базових умов, що визначають як теорію, так і в подальшому практику неоднозначної оцінки розвитку зовнішньої торгівлі, можна віднести:

- значний дисбаланс торговельного балансу, що може вказувати на недостатню ефективність стратегій експортного розвитку та нестабільність імпорту;
- диспропорції у співвідношенні експорту й імпорту з ключовими торговельними партнерами, зокрема Європейським Союзом та Китаєм;
- необхідність впровадження нових підходів щодо забезпечення розвитку зовнішньоторговельних відносин у країні.

Так, у статистичній практиці нашої країни облік товарів зовнішньої торгівлі здійснюється на момент, коли вони ввозяться в межі або вивозяться за межі економічної території України. Межі статистичної території країни збігаються з її економічною територією, а формування показників здійснюється за результатами державного статистичного спостереження «Зовнішня торгівля товарами», методологія якого базується на рекомендаціях ООН: Статистика міжнародної торгівлі товарами: концепції та визначення [7]; Статистика міжнародної торгівлі товарами: Керівництво для упорядників [6], а також ураховує положення Регламенту ЄС Європейського Парламенту та Ради щодо європейської статистики підприємств [5].

Але, незважаючи на узгодженість методологічних положень, загальна уява щодо реального стану зовнішньої торгівлі визначається як визначенням бази порівняння, так і врахуванням сезонних коливань.

З точки зору коректності подання інформації та подальшого її опрацювання зазначені умови доповнюються наявністю розбіжностей даних, які оприлюднюються Державною службою статистики, Державною митною службою та Національним банком [2].

Так, за даними Державної митної служби, товарообіг України за дев'ять місяців 2023 року (у річному вимірі) зріс на 3 %, але переважно завдяки збільшенню обсягу імпорту на 19 % при скороченні експорту на 15 %. У результаті – дефіцит зовнішньої торгівлі збільшився практично втричі.

За даними статистичної служби, за зазначений вище період експорт товарів становив 82,2 % порівняно із таким же періодом 2022 р., імпорт – 119,2 %. Негативне сальдо за 9 місяців 2023 року порівняно з зазначеним періодом 2023 року зросло в 3,22 разу. Коефіцієнт покриття експортом імпорту змінено з 0,85 до 0,58, тобто експорт покриває менше половини обсягу імпорту [1].

Подаючи інформацію у відсотках до відповідного періоду попереднього року, наростаючим підсумком можна відстежити такі тенденції (рис. 1, рис. 2).

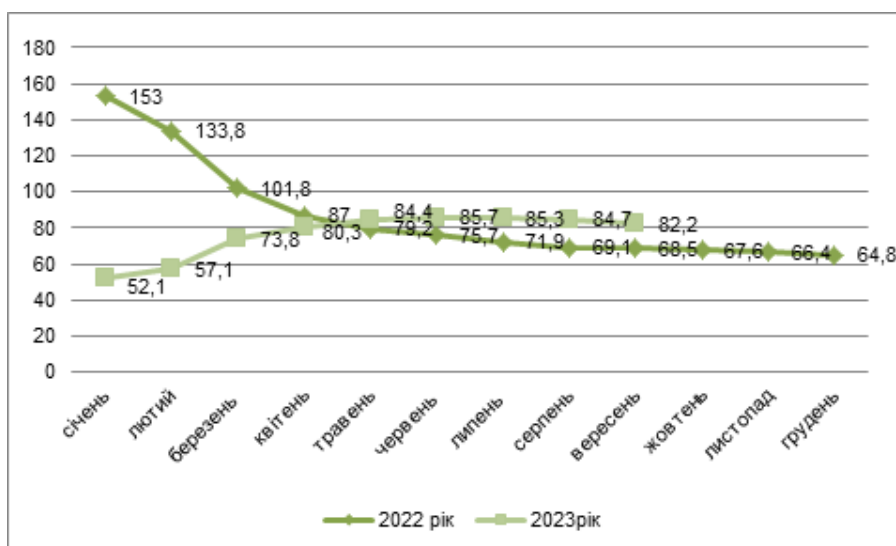

Рис. 1. Динаміка експорту товарів

Згідно з зазначеною офіційною інформацією [2] візуально видно збільшення темпів зростання експорту товарів з України за 9 місяців 2023 р. виходячи з річних тенденцій минулого року.

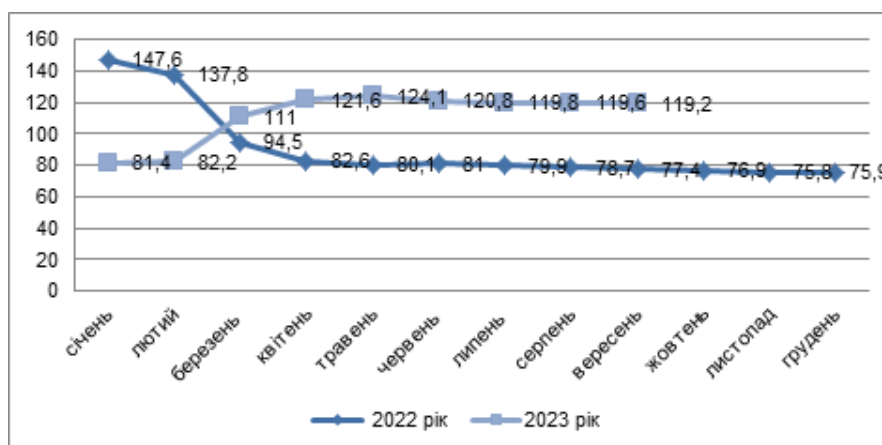

Рис. 2. Динаміка імпорту товарів

Швидкість зростання темпів зростання імпорту перевищує, однозначно, відповідний показник по експорту й підтверджує наявність від'ємного сальдо торговельного балансу.

Україна здійснює зовнішньоторговельні операції із 228 країнами світу, тому становить інтерес їх географічна структура.

Основними торговими партнерами України за зазначений вище період з експорту є Польща, Румунія і Китай. Україна закупила найбільше продукції в Китаї, Польщі та Туреччині.

За зазначений період майже 60 % експортних поставок перебивають аграрії.

Частка таких галузей в експорті, як машинобудування, металургія, видобувна сфера та деревообробна промисловість – у сумі становить близько 30 %.

Імпорт представлений машинами й обладнанням, паливно-енергетичною продукцією та продукцією хімічної промисловості.

Але частка машин й автотранспорту в імпорті з 31 % у 2021 році впала до 29 %, а частка енергетичних товарів – з 21 % до 17 %. Імпорт продукції деревообробної галузі знизився до рівня статистичної похибки 0,4 %

Становить інтерес врахування сезонно скорегованих даних при проведенні порівняльної їх оцінки з фактичними даними.

Таблиця 1

Порівняльна оцінка динаміки скорегованих даних на сезонність і фактичних даних зовнішньої торгівлі

Період	Експорт		Імпорт		Сальдо	
	сезонно скореговані дані	фактичні дані	сезонно скореговані дані	фактичні дані	сезонно скореговані дані	фактичні дані
Жовтень 2022 р.	↓	↑	↑	↑	↑	↑
Листопад 2022 р.	↓	↑	↑	↑	↑	↑
Грудень 2022 р.	↓	↓	↑	↑	↑	↑
Січень 2023 р.	↓	↓	↑	↓	↑	↓
Лютий 2023 р.	↑	↑	↑	↑	↓	↓
Березень 2023 р.	↓	↑	↓	↑	↓	↓
Квітень 2023 р.	↓	↓	↓	↓	↑	↓
Травень 2023 р.	↓	↑	↑	↑	↑	↑
Червень 2023 р.	↓	↓	↓	↓	↓	↑
Липень 2023 р.	↓	↓	↓	↑	↑	↑
Серпень 2023 р.	↓	↑	↑	↑	↑	↓
Вересень 2023 р.	↓	↓	↑	↓	↑	↓

Аналіз даних табл. 1 додатково підтверджує неоднозначність вихідної інформації виходячи з різноплановості методології збору та обробки даних.

Таким чином, на фоні глобалізації та швидких змін у світовій економіці коректне використання інформаційних ресурсів стає важливим елементом конкурентоспроможності. Україна, маючи потужний потенціал у зовнішній торгівлі, повинна підняти на більш високий рівень узгодженості питання інформаційно-аналітичне забезпечення зовнішньої торгівлі.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Серова І. А.

Література: 1. Державна служба статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>. 2. Роз'яснення Держстату, Держмитслужби та Національного банку щодо можливих розбіжностей у даних із зовнішньої торгівлі товарами та послугами, які оприлюднюють зазначені суб'єкти // Державна служба статистики України. URL: http://ukrstat.gov.ua/metod_polog/metod_doc/2021/roz_zet/roz_zet.doc. 3. Про зовнішньоекономічну діяльність : Закон України

від 16.04.1991 № 959-XI. URL: [http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/959\(lfnf\)](http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/959(lfnf)). **4.** Про складання звітнього зовнішньоторговельного балансу України : Постанова Кабінету Міністрів України від 10.09.2003 № 1432. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1432-2003-%D0%BF#T>. **5.** Регламент (ЄС) № 2019/2152 Європейського Парламенту та Ради від 27 листопада 2019 року щодо європейської статистики підприємств. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legalcontent/EN/ALL/?uri=CELEX%3A32019R2152>. **6.** Статистика міжнародної торгівлі товарами: Керівництво для упорядників (IMTS 2010-СМ), (Статистичний відділ Організації Об'єднаних Націй), 2015 рік. URL: https://unstats.un.org/unsd/trade/publications/seriesf_87Rev1_e_cover.pdf (English). **7.** Статистика міжнародної торгівлі товарами: концепції та визначення, 2010 рік. (Статистичний відділ Організації Об'єднаних Націй), 2011 рік. URL: [https://unstats.un.org/unsd/trade/eg-imts/IMTS%202010%20\(English\).pdf](https://unstats.un.org/unsd/trade/eg-imts/IMTS%202010%20(English).pdf). **8.** Rayevnyeva O., Touzani T. Models of forecasting of enterprise's behavior in non-stationary external environment. *Studies of Applied Economics*. 2020. Vol. 38. No. 3 (1). P. 1-15. DOI: 10.25115/eea.v38i3%20(1).3998. **9.** Sierova I., Aksonova I., Shlykova V., Milevska T. Computer-mathematical support for analytical assessment of trends in the Ukrainian grain market development // 5th International Congress on Human-Computer Interaction, Optimization and Robotic Applications, June 8-10, 2023, Istanbul, Turkey – Hybrid. URL: <https://ieeexplore.ieee.org/document/10155771>.

Стаття надійшла до редакції 15.12.2023 р.

